

MÚSIQUES I DONES: ÉREM, SOM I SEREM

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Màster en Gènere i Polítiques d'Igualtat

Títol: Músiques i dones: Érem, som i serem

Autora: Marta Herrero Herrero

Tutora: María Jesús Bravo Sánchez

Institut Universitari d'Estudis de la Dona

Setembre 2021

“Qué habría sido de las mujeres en el patriarcado sin el entramado de mujeres alrededor, a un lado, atrás de una, adelante, guiando el camino, aguantando juntas. ¿Qué sería de nosotras sin nuestras amigas? ¿Qué sería de las mujeres sin el amor de las mujeres?”

Marcela Lagarde

Índex

1. Introducció.....	1
2. Fonamentació teòrica i metodològica.....	3
2.1. Conceptes claus o enfocaments teòrics.....	3
2.2. Població i justificació de la necessitat del projecte.....	10
2.3. Experiència prèvia: projecte desenvolupat a la Banda de Música Campanar	26
2.4. Marc legal, polític i competencial que justifique aquesta proposta.....	35
3. Exposició i desenvolupament del projecte	40
3.1. Objectius	40
3.2. Accions	40
3.3. Metodologia i funcions específiques de l'agent d'igualtat	66
3.4. Cronograma.....	71
3.5. Recursos.....	72
3.6. Pressupost	73
3.7. Sistema d'avaluació	76
3.8. Viabilitat del projecte.....	78
4. Síntesis final	81
5. Bibliografia.....	83
6. Annexes	87
6.1 Annexe 1. Transcripció entrevistes de les Jornades “La dona a l'àmbit musical”	87
6.2. Annexe 2. Targetes qualitats.....	109
6.3. Annexe 3. Fulla de tractament de dades personals	110
6.4. Annexe 4: Guió grups de discussió.....	111

1. Introducció

“*Músiques i dones: érem, som i serem*” és un projecte que s'emmarca en l'àmbit de la cultura i concretament, com veurem al llarg d'aquestes pàgines, en l'àmbit de les bandes de música. Un projecte amb un clar objectiu de sensibilitzar en gènere en aquestes agrupacions així com de visibilitzar a les dones que formen part de les bandes de música.

En primer lloc, cal ressaltar la importància de les Bandes de Música a la Comunitat Valenciana, un fenomen que analitzarem més endavant en profunditat. Les bandes de música són un sector molt important en la cultura valenciana i amb gran presència en la Comunitat Valenciana. Molts dels pobles i de les ciutats del territori valencià compten amb una Banda de Música i en aquestes agrupacions s'eduquen molts xiquets i xiquetes de la Comunitat Valenciana. Són una part fonamental de la nostra identitat com a valencianes i valencians, i, com veurem més endavant un dels agents socialitzadors més potents del nostre territori.

De la mateixa manera que altres agents socialitzadors com l'escola o la televisió, reproduceix els estereotips i els rols de gènere que es deriven del sistema patriarcal, generant desigualtats entre homes i dones. De fet, en les bandes de música hi han desigualtats de gènere específiques que analitzarem en el desenvolupament del projecte, com podria ser la menor accessibilitat a aquestes agrupacions de dones majors de 30 anys, per la dificultat de conciliar l'horari d'aquesta activitat (normalment es desenvolupen en horaris nocturns per a no coincidir amb l'horari laboral) amb, per exemple, la cura de les xiquetes i els xiquets.

A més, de les desigualtats de gènere existents i que s'especificaran més endavant, trobem una invisibilització estructural de la dona a l'àmbit de la música. Les dones desapareixen de la història de la música des dels seus inicis, no s'estudien a les classes de música de les nostres escoles ni es toquen les obres compostes per dones als concerts. A més, a aquests aspectes s'afegeix la dificultat de veure una dona dirigint una Banda de Música o de veure dones músiques a les nostres bandes municipals. De fet, actualment les bandes municipals de Castelló, València i Alacant compten amb menys del 10% de dones en la seua plantilla.

Per altra banda, altre fenomen que es dona en l'àmbit de la música és la falta d'informació sobre la situació de les dones en la música. No existeixen estudis concrets sobre les bandes de música i les desigualtats de gènere que es produeixen en aquest àmbit. A més, no es recopilen dades ni informació desagregada per sexe en moltes d'aquestes entitats, la qual cosa dificulta el coneixement de la realitat. Com veurem en el marc teòric, no hem pogut

extraure dades concretes d'aquestes societats musicals ni de la situació de les dones en elles. Com en altres parts de la cultura, la dona queda invisibilitzada, passa a un segon pla.

Però, aleshores, quina és la situació de les dones a les bandes de música? On estan les dones músiques? Què volen dir les dones en l'àmbit de la música? Totes aquestes qüestions són les que ens plantejarem durant el recorregut del projecte i a les quals tractarem de donar resposta amb la informació disponible. Però, sobretot tractarem de donar resposta a una situació, la invisibilització de la dona en la música i la falta d'informació sobre les desigualtats de gènere.

El projecte "Dones i músiques: érem, som i serem" és una manera d'intervindre en l'àmbit de les bandes de música i de sensibilitzar en gènere en un sector en el qual no es parla de les dones ni de les situacions de desigualtat de gènere que es donen. Un sector on tradicionalment els homes han tingut un gran pes i continuen en primera fila, mentre tenim grans dones en papers secundaris i invisibilitzades.

Com veurem més endavant, el projecte naix d'una experiència prèvia en la Banda de Música Campanar, que explicarem en apartats posteriors, el qual va obtenir grans resultats. Els aspectes principals del projecte que es va realitzar en eixe moment en la Banda de Música Campanar van ser generar coneixement sobre la situació de la dona en la música i concretament en eixa agrupació musical, crear espais propis per a les dones dins de les bandes de música i aconseguir generar sororitat i empoderament.

En conclusió, amb el projecte "Dones i música: érem, som i serem" es vol intervindre en un sector molt important en el territori valencià que aglutina milions de persones al llarg de la Comunitat Valenciana i que té un paper essencial com agent socialitzador. Partirem del desconeixement i de la falta d'informació sobre la situació de les dones en aquestes agrupacions musicals per a poder arribar a generar coneixement, a parlar d'igualtat de gènere en les bandes de música. Però, sobretot a conscienciar a les dones i a la resta de l'associació amb un treball participatiu i que crearan les pròpies dones. Un projecte que busca sensibilitzar en gènere i generar coneixement, fomentant la conscienciació i educant en igualtat.

2. Fonamentació teòrica i metodològica

2.1. Conceptes claus o enfocaments teòrics

En aquest primer apartat explicarem els conceptes claus que centraran el nostre projecte i que seran la base per a desenvolupar-lo posteriorment.

En primer lloc, cal dir que el projecte que presentem a continuació està dissenyat per a realitzar a les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana, un fenomen social i econòmic fonamental que caracteritza el territori valencià. Per això, començarem definint les Bandes de Música i abordant el seu potencial i la seua idiosincràsia.

Bandes de Música

Una Banda de Música es podria definir como una agrupació musical formada per instruments de vent o de corda i percussió. Aquests poden ser tocats en concerts o durant actes en marxa.

És cert que el terme ha evolucionat al llarg del temps, però el fenomen de les societats musicals té el seu origen a principis del segle XIX, moment en què el context econòmic, social i polític va afavorir la proliferació d'aquestes agrupacions. La creació del nou estat liberal va afavorir una nova oferta cultural de la mà d'una heterogènia burgesia, a més van aparèixer les classes populars a l'oci urbà i cada vegada hi havia més públic a les activitats culturals degut principalment a la reducció de la jornada laboral, a l'aparició de les vacances i a la major disponibilitat econòmica. En aquest sentit, s'amplia la oferta cultural i es democratitza l'art musical. Aquestes primeres bandes de música el que feien era afavorir l'apropament de la interpretació musical a la societat en general, a més de realitzar actuacions a l'aire lliure.

Per tant, podem observar que al segle XIX es van donar dos condicions propícies per al sorgiment de les societats musicals, per una banda l'accessibilitat social a la música i per altra l'associacionisme de tipus popular. Principalment, l'origen d'aquestes bandes va ser als pobles i, posteriorment, es van estendre a les ciutats.

Encara que aquests són factors que van afavorir la creació, podem enumerar algunes de les causes del sorgiment d'aquestes. En primer lloc, els espais religiosos van ser espais per excel·lència de l'ensenyament musical. Un altre factor a tindre en compte és la vessant militar, donat que d'elles es va agarrar l'estructura, les funcions, així com la vestimenta i el instrumental. Però també és fonamental la part identitària, donat que són agrupacions que creen

identitat entre les persones que la conformen. A més, cal destacar que també van tindre un paper fonamental, perquè en aquestes primeres bandes es va començar a formar escoles d'educands.

Aquest és l'origen de les actuals bandes de música. Associacions que continuen tenint un paper fonamental a la societat valenciana i que es caracteritzen per ser agrupacions de caràcter popular, amb fort caràcter identitari i associatiu, que es componen de músiques i músics *amateurs* i que permeten difondre la cultura musical i apropar l'ensenyament musical a molts espais.

Una definició de bandes de música que trobem al Informe “Estructura, dimensión e impacto económico de las sociedades musicales” (Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana, 2018) és la següent: “una Societat Musical és una agrupació voluntària de persones nucleades entorn al seu interès per un tipus específic de música -la música de bandes-, que sense ànim de lucre és capaç de combinar el capital humà (professional i voluntari) amb capital físic i financer (principalment aportat i acumulat per les aportacions dels propis socis), per a que en un model d'organització determinant produïska estructures i espais que generen a) serveis musicals, b) recreatius i c) educatius. Aquestes estructures són bàsicament agrupacions musicals (principalment la banda, però també l'orquestra, el cor, les *big bands*, les agrupacions de pols i pua) i l'espai social (que habitualment és la seu de la societat i compta amb un bar/casino per a jugar a jocs de taula) i l'escola de música...”.

Per altra banda, és important destacar que les bandes de música es constitueixen com associacions sense ànim de lucre. Una associació es pot definir com una “organització dotada de personalitat jurídica integrada per una diversitat de persones, físiques o jurídiques, que mitjançant un pacte associatiu, es dedica de forma permanent a la consecució de determinats fins sense finalitat lucrativa (Diccionario Panhispánico del Español Jurídico, 2020). Per tant, les associacions es regeixen per unes normes pròpies anomenades estatuts i el seu òrgan principal de govern és la Junta Directiva i l'Assemblea de sòcies i socis. En definitiva, són persones voluntàries les que es fan càrrec de la gestió i direcció de les societats musicals, donat que com hem comentat amb anterioritat, la majoria es troben organitzades baix la fórmula d'associació sense ànim de lucre. Com veurem més endavant, açò és important per al nostre projecte i per a la forma en la qual es planteja el mateix.

Per últim, és fonamental analitzar l'impacte que tenen les bandes de música en la societat valenciana en l'actualitat. Segons estudis de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMCV) hi ha censades al voltant de 1686 formacions artístiques dins de les

societats musicals, amb 1.075 Bandes de Música. Dins de la FSMCV, trobem 547 societats musicals, amb 40.000 músiques i músics, 60.000 alumnes, i més de 200.000 sòcies i socis presents en el 90% dels municipis de la Comunitat Valenciana de més de 200 habitants. Tot això suposa que en la Comunitat Valenciana es troben el 50% dels músics i músiques de tota Espanya.

En conclusió, les nostres bandes de música, que són objecte d'aquest projecte, com hem vist en aquesta breu introducció, són un fenomen peculiar i important que ha sigut reconegut tant a nivell autonòmic com estatal. En primer lloc, en maig de 2018 el Consell va declarar com a “Bé d’Interès Cultural Immaterial” a la tradició musical popular de la Comunitat Valenciana, materialitzada per les Societats Musicals de la Comunitat Valenciana, i en 2021 les Societats Musicals de la Comunitat Valenciana han sigut declarades com a “Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial” en Espanya. Açò evidencia la importància d’aquest fenomen en la societat valenciana i la necessitat de reconèixer la capacitat d’aquestes associacions d’influir tant en la cultura valenciana com en la societat en general.

Aquest és el context en el qual es desenvoluparà el projecte presentat, però també és necessari definir el *mainstreaming* o la transversalitat de gènere, què és un dels eixos fonamentals d’aquest projecte.

Mainstreaming o transversalitat de gènere

Aquest concepte apareix en la III Conferència Mundial sobre les Dones (Nacions Unides, Nairobi, 1985) en la qual es fa una reflexió sobre la necessitat d’incorporar la perspectiva de gènere en totes les polítiques i seccions, així com en les diferents fases de l’activitat política.

Continuant amb aquesta línia, en 1998 el Consell d’Europa va definir el “*mainstreaming* de gènere” com “la (re) organització, millora, desenvolupament i avaluació dels processos polítics per incorporar, per part dels actors involucrats normalment en aquests processos, una perspectiva d’igualtat de gènere en tots els nivells i fases de totes les polítiques” (Consell Europa, 1998). En Espanya, podem fer referència a la Llei 3/2007 per a la Igualtat efectiva entre Dones i Homes, en l’article 15 ja estableix que “el principi d’igualtat de tracte i oportunitats entre dones i homes informarà, amb caràcter transversal, l’actuació de tots els Poders Públics...”

Per tant, el *mainstreaming* de gènere, fa referència a la necessitat d’incorporar la perspectiva de gènere en tots els aspectes de la societat per a aconseguir la igualtat efectiva entre homes i dones, i aconseguir eliminar la desigualtat de gènere. Aquest projecte planteja

com a eix principal la incorporació de la perspectiva de gènere en les nostres bandes de música, així com la reflexió sobre la igualtat en les mateixes. Recordem que les societats musicals tenen un gran pes en la societat valenciana en general, i per això és fonamental treballar des d'aquestes línies i incorporar la perspectiva de gènere en l'anàlisi de les mateixes.

Coeducació

El projecte, a banda d'açò, estaria vinculat amb la coeducació que es podria definir segons una definició realitzada als anys 80 en el Feminari d'Alacant (1987, p. 22) com: “un sistema d'intervenció intencionada, que partint de la realitat de sexes diferents i de gèneres desiguals, pretén com a objectiu la construcció d'un món comú i no enfrontat” és a dir, reconèixer les diferències sexuals però que aquestes no es deuen jerarquitzar ni imposar, per la qual cosa s'han de realitzar accions de forma intencionada per a construir una nova realitat que reconega la igualtat de gènere.

Per a entendre el concepte de coeducació que acabem d'introduir, es necessari fer una breu reflexió sobre la diferenciació entre sexe-gènere i els estereotips i rols assignats, tal i com explica Marian Moreno a la seua ponència “Conceptes bàsics” (2012). El sexe estaria relacionat amb els aspectes biològics, determina els mascles i les femelles, i en canvi el gènere és una construcció cultural per les quals s'assignen rols, ocupacions o valors depenent de si han nascut homes o dones, així com estereotips de gènere. Açò es reproduceix a les nostres aules al igual que a les aules dels col·legis i instituts, i per això és fonamental una intervenció coeducativa per a trencar amb els rols i estereotips de gènere.

Seguint la “Guía de Coeducación. Síntesis sobre la Educación para la Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres” (Ministerio de Igualdad, 2008), podem observar tres models a les nostres escoles, en funció de com entenen el gènere. En primer lloc, el model d'escola de rols separats, on es produeix una educació diferenciada per sexes mitjançant separació física i curricular; en segon lloc, el model d'escola mixta, es basa en el principi d'igualtat i és el més majoritari en Espanya. En l'actualitat, aquest model es fonamenta en una educació conjunta e igualitària per a totes i tots. En aquest model, les polítiques de gènere no tenen especial rellevància perquè es fonamenta en la idea que existeix la igualtat plena. Finalment, trobem el model d'escola coeducativa que, com hem explicat en l'apartat anterior, parteix de la base que l'escola transmet valors patriarcals i augmenta les desigualtats de gènere. Per tant, l'objectiu fonamental és l'eliminació d'estereotips de gènere.

Aquests serien els tres models que podem observar en les escoles en l'actualitat destacant el model coeducatiu que seria en el qual es fonamenta el nostre projecte. També és important saber identificar un projecte coeducatiu i les seues principals característiques. Seguint la Guia nomenada anteriorment (Ministerio de Igualdad, 2008) els projectes educatius es caracteritzen per la seua base en la tradició de la teoria feminista, partint de la idea que l'entorn és sexista i existeixen desigualtats de gènere; per tant, focalitza la intervenció tant en l'alumnat com en el professorat. Per altra banda, exigeix un currículum educatiu renovat i inclusiu, i té com a principal objectiu la transformació de les relacions entre homes i dones, potenciant la transgressió de rols estereotipats. Sempre basant-se en la resolució pacífica dels conflictes que puguen sorgir.

Per últim, els principals objectius que es planteja l'escola educativa segons l'establert en la Llei 4/2005 de 18 de febrer serien: garantir que la normativa en matèria educativa es formule en clau d'igualtat i coeducació, integrar el coneixement de les dones i la seua contribució social i històrica, fer un ús inclusiu del llenguatge i de les imatges, garantir una orientació acadèmica no sexista, incloure la igualtat dins del currículum ocult i del currículum manifest, incorporar la diversitat, promoure un ús equitatiu dels recursos i els espais i previndre la violència contra les dones. Aquestes claus les podem trobar explicades al II Pla de coeducació per al sistema educatiu basc. En el camí cap a la igualtat i el bon tracte (Govern Vasc, Departament d'Educació, 2019).

En definitiva, la coeducació tracta d'incorporar la perspectiva de gènere en les escoles i de realitzar accions per a fomentar la igualtat de gènere. Aquest concepte és fonamental en el nostre projecte donat que, com hem comentat amb anterioritat, el projecte es centra en Bandes de Música, les quals disposen de centres d'educació no reglada acreditats per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. I, com podem veure al llarg del projecte, aquest compleix les característiques d'un projecte coeducatiu que tracta de trencar amb la desigualtat de gènere i de construir nous espais per a fomentar la igualtat de gènere i la no discriminació.

Empoderament

Per altra banda, cal destacar altres conceptes que apareixen al llarg del projecte i que tenen un paper fonamental en el mateix. En primer lloc, l'empoderament, un concepte essencial donat que un dels principals objectius del projecte és empoderar a les dones participants. Durant la realització del projecte es buscarà que les dones siguin conscients de la seua capacitat i

aptitud i que puguem sentir-se segures per a realitzar futures accions; és a dir, que les dones passen a ser subjectes actius de les seues pròpies vides i, en concret, subjectes actius dins de l'associació en la qual es realitza la intervenció.

El terme empoderament es defineix com un procés pel qual una persona, comunitat o grup social es dota de ferramentes i capacitats per a millorar la seua situació social. El verb empoderar té origen anglés, “*to empower*”, i estaria relacionat amb el fet de dotar a una persona de confiança i seguretat en si mateixa.

Aquest terme està íntimament relacionat amb el feminisme i podem trobar la seua consagració en la Conferència Mundial de les Dones en Pekin, on la declaració aprovada en eixe esdeveniment especifica que “l'empoderament del paper de la dona i la plena participació de la dona en condicions d'igualtat en totes les esferes de la societat, inclosos la participació en els processos d'adopció de decisions i l'accés al poder; són fonamentals per a aconseguir la igualtat, el desenvolupament i la pau” (Nacions Unides, 1996, p.3). Segons aquesta argumentació i altres que apareixen en diversos estudis de gènere, podem observar com el concepte d'empoderament està basat en dos punts interrelacionats: d'una banda, l'ocupació de les dones de totes les esferes socials incrementant així la seua participació en la presa de decisions i, d'altra, la consciència del poder individual i col·lectiu de les dones.

Relacionant aquest concepte amb el projecte “*Músiques i dones: érem, som i serem*” podem veure que té la intenció de dotar a les dones de ferramentes i d'espais propis, d'aconseguir que aquestes dones arriben a llocs de presa de decisions, on anteriorment no estaven presents, de fer-les subjectes actius de les seues accions; en definitiva, d'empoderar-les i d'aconseguir autonomia i participació en diferents espais.

Sororitat

Un altre concepte important en el projecte és la sororitat. Aquest terme té el seu origen en la paraula anglesa “*sisterhood*” utilitzada en els anys 70 per Kate Millet, una referent feminista. Més tard, Marcela Lagarde s'apropia el terme i el defineix com una “forma còmplice d'actuar entre dones”. Considera que les dones s'han d'aliar, treballar juntes i anar al capdavant dels moviments. També trobem la definició de Nerea Pérez de las Heras que estableix que “Comportar-se amb sororitat és bàsicament pensar que tens elements d'opressió en comú amb les dones que tens al teu voltant”. (citado en de Grado, L. 2019).

Aquest últim concepte, sororitat, guiarà la nostra intervenció al llarg del projecte, donat que un dels eixos principals del mateix és crear espais per a dones, on es puguin conèixer i reconèixer i que creen vincles entre elles. Aquests grups de dones seran fonamentals en les associacions, per a reconèixer futures situacions de desigualtat i per a poder dur accions conjuntes per a combatre-les. Com veurem, en la Banda de Música Campanar, un dels aspectes més importants va ser la sororitat, les xarxes que es van crear entre les dones, especialment als assajos de la *Banda de Dones*, i que encara a dia de hui continuen i han enfortit el teixit de l'associació.

Sempre, totes les accions es basaran i fonamentaran en la teoria feminista, seguint els models i els preceptes del feminisme. Breument, podem destacar que el feminisme com moviment social i teòric té els seus inicis en la Il·lustració, un moment en què es reivindica la igualtat, la dignitat humana, l'autonomia i altres principis fonamentals però sense incloure a les dones. En eixe moment, apareixen dones fonamentals per al feminisme reivindicant a les dones, evidenciant les incoherències del discurs il·lustrat. Per tant, els discursos feministes que apareixen en els segles XIX i XX reclamen aquest reconeixement de la individualitat, la llibertat i la igualtat feministes, així com la consideració de les dones com a subjectes autònoms i racionals. Aquest seria el sorgiment del moviment feminista i de les primeres reivindicacions (primera onada del feminisme). Posteriorment, destaquen les sufragistes que lluitaven per a reconèixer el dret de ciutadania a les dones, aquesta seria considerada la segona onada del feminisme. En aquest moment, el lema va ser “allò personal és polític”, la lluita es va centrar en el sufragisme i es va considerar com la primera acció col·lectiva organitzada de les dones. Més tard, als anys 60 apareix la tercera onada del feminisme, en un enclavament en què es plantegen nous temes de debat, nous valors socials, i una nova forma de percebre a la dona. Destaquen dos grans temes en aquesta època, en primer lloc, parlar sobre la situació de les dones a l'àmbit privat i, en segon lloc, la recerca de les causes de l'opressió, context en el qual va aparèixer el concepte de patriarcat. Moltes veus parlen de la quarta onada situada en l'època actual que es pot reflectir en moviments com el “*me too*” contra l'assetjament a les dones i que es centra sobretot en els últims anys en la lluita contra la violència sexual i contra la prostitució (Cobo, Rosa, 2018).

Aquest seria el context del moviment feminista i de la teoria feminista que s'ha creat entorn a aquest moviment i que serà la base del nostre projecte i el que guiarà la nostra intervenció.

En conclusió, en el marc teòric que acabem de presentar s'han definit els conceptes essencials del nostre projecte i allò que guiarà la nostra actuació. En primer lloc, com hem vist, el projecte es desenvoluparà en bandes de música de la Comunitat Valenciana, associacions de gran pes a nivell cultural en l'àmbit de la Comunitat Valenciana. Aquestes associacions, com hem exposat abans, tenen vinculades escoles d'educands en les que participen xiquetes i xiquets, així com persones adultes; escoles de música acreditades i finançades per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.

Els aspectes que defineixen la nostra intervenció són la perspectiva de gènere, la coeducació, entesa com l'hem definida anteriorment, i que serà l'eix fonamental del projecte, l'empoderament i la sororitat. I, com hem vist, tot això articulat en base a la teoria feminista i al moviment feminista.

2.2. Població i justificació de la necessitat del projecte

En aquest primer apartat, ens centrarem en definir la població objecte del projecte, fent un primer desenvolupament del context sociodemogràfic. Finalment, reflexionarem sobre la necessitat de realitzar aquest projecte basant-nos en les ponències realitzades per la Banda de Música Campanar que reflexionaven sobre la posició de la dona a l'àmbit musical.

Aquest projecte d'intervenció, com ja hem especificat anteriorment, està dirigit a les bandes de Música de la Comunitat Valenciana. Estem parlant de vora unes 1.686 agrupacions musicals repartides pel tot el territori, i estan formades per aproximadament 40.000 músiques i músics, i més de 60.000 alumnes a les escoles de música. Després, especificarem i concretarem amb més detall les dades de l'alumnat i sòcies i socis d'aquestes agrupacions. Però, en general, les músiques i músics de la Comunitat Valenciana suposen el 50% del total de músics i músiques d'Espanya.

Per tant, l'àmbit territorial del projecte seria la Comunitat Valenciana i la població persones pertanyents a aquestes associacions. Per a poder aproximar-nos a la població objecte del projecte, farem un breu resum sobre la situació sociodemogràfica de la Comunitat Valenciana que ens permetrà orientar el nostre projecte en funció de les característiques de la població.

2.2.1. Perfil sociodemogràfic Comunitat Valenciana

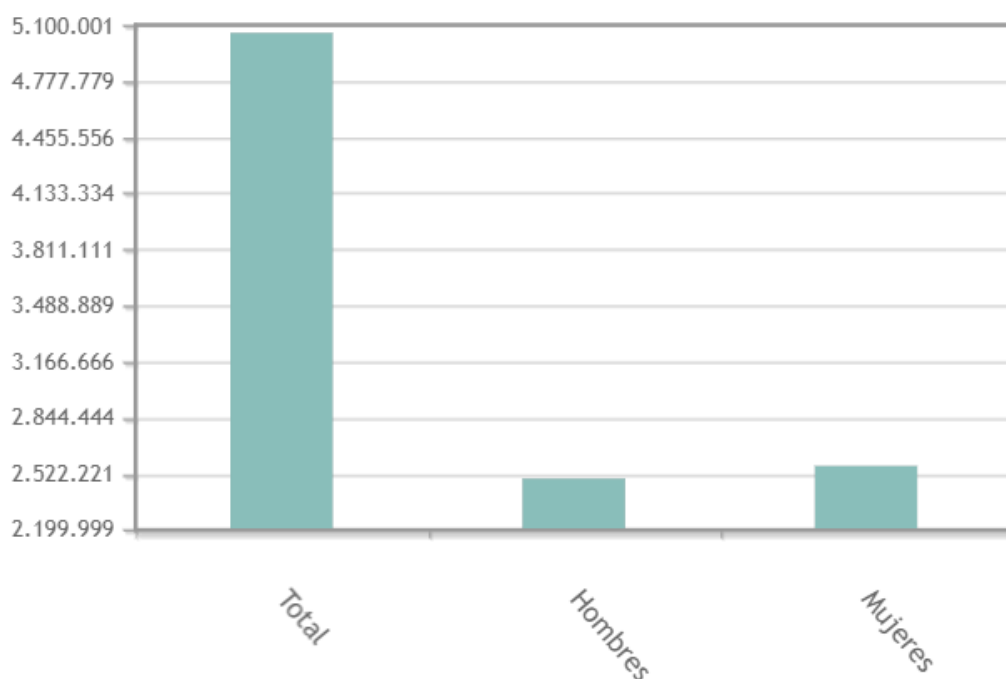
En aquest apartat abordarem els aspectes relacionats amb el perfil de població objecte del projecte d'intervenció, farem un anàlisi de diferents aspectes per a poder fer-nos una idea global del perfil de població de la Comunitat Valenciana. Analitzarem el territori i la població,

el sector econòmic, el mercat de treball i el sector cultural, a través de l'anàlisi de diferents dades extretes de fonts oficials.

Territori i població

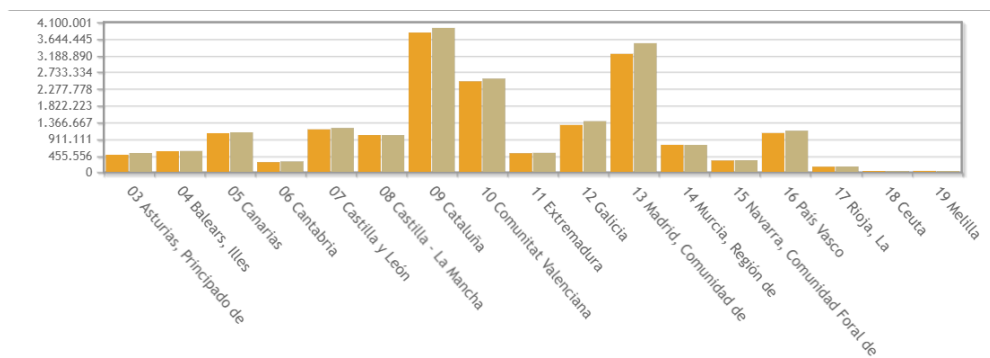
La Comunitat Valenciana és una comunitat autònoma situada a l'est i sud-est de la península Ibèrica. La superfície del territori suposa el 4,60% del territori nacional i, en concret, disposa de 23.255 km², sent la octava autonomia més extensa d'Espanya. Per últim, cal destacar que des de l'any 1982 es constitueix formalment gràcies a l'aprovació de l'Estatut d'autonomia.

Respecte a la població de la Comunitat Valenciana, segons dades del Institut Nacional d'Estadística (2020), resideixen en la Comunitat Valenciana 5.057.353 de persones de les quals 2.492.121 són homes i 2.565.232 són dones. És a dir, el 50,7% són dones front al 49,2% d'homes.

Gràfic 1. Població per comunitats i ciutats autònomes i sexe. Xifres Oficials de Població dels Municipis Espanyols. Revisió del Padró Municipal, Comunitat Valenciana, Sexe, 2020. Font: INE (2020)

Com podem veure en el gràfic, no hi ha una gran diferència entre el percentatge d'homes i dones al territori valencià, sent mínimament superior les dones empadronades en la Comunitat Valenciana. Si comparem amb la resta d'Espanya, com podem veure en la imatge que es presenta a continuació, les dades són similars i la distribució de dones i homes continua sent prou igualitària.

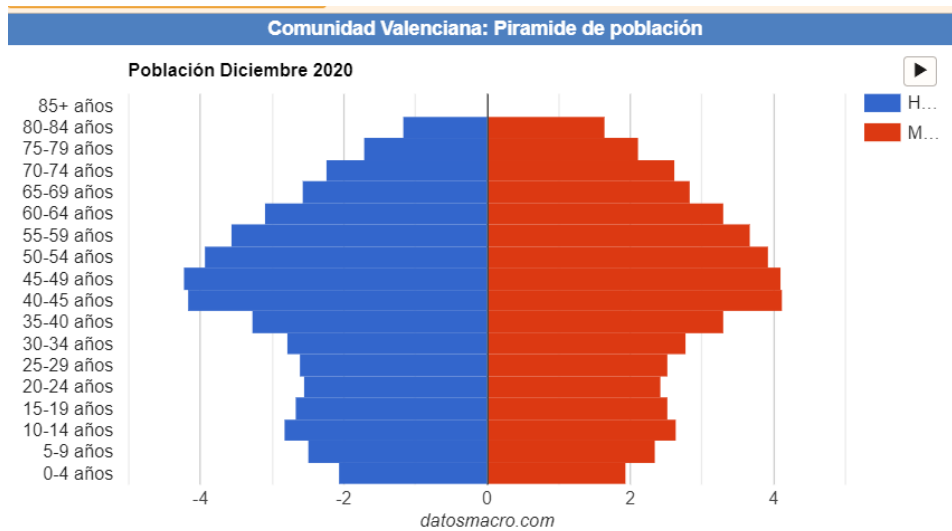

Gràfic 2. Població per Comunitats Autònomes i Sexe. . Xifres Oficials de Població dels Municipis Espanyols. Revisió del Padró Municipal, Comunitats i Ciutats Autònomes, Sexe, 2020. Font: INE (2020).

Després d’analitzar la composició de la població del territori valencià desagregada per sexe i en una comparativa amb la resta d’Espanya, podem observar un major número de dones, encara que no és una diferència considerable, com es pot observar a les estadístiques presentades.

Per altra banda, per a complementar la informació presentada anteriorment, hem consultat una estadística sobre la distribució de la població a la Comunitat Valenciana per grups d’edat i desagregades les dades per sexe. Com podem observar, segons les dades recollides en el Banc de dades territorials i, concretament en l’enquesta de Cens de Població i Vivenda de l’any 2011, la majoria dels homes es troben entre la franja d’edat de 35 a 39 anys (9,2%); és a dir, 229.313 homes empadronats. Seguint després amb el grup d’edat de 30 a 34 anys i el grup de 40 a 44 anys. Podem observar que, respecte a les dones empadronades en la Comunitat Valenciana, també trobem el major número de dones en el grup de 35 a 39 anys (8.3%). Per altra banda, la gran diferència entre homes i dones s’observa en la franja d’edat a partir dels 70 anys. Respecte als homes, trobem en eixe grup d’edat 260.391 homes empadronats, els quals suposen el 10,4% de la població total d’homes, en contraposició, les dones en eixe grup d’edat són 357.373, que suposen el 14.17% del total de dones empadronades. Podem observar, doncs, que les dones majors tenen major pes en la població valenciana. Aquestes són dades extretes de la pàgina estadística de la Comunitat Valenciana, de l’última enquesta realitzada.

Però, per a veure la piràmide poblacional de la Comunitat Valenciana, hem consultat les dades que presentem a continuació. Com podem veure, respecte a 2011 s'ha ampliat el grup d'edat a partir dels 40 anys. Estem davant d'una població envellida, on el major pes de la població se situa en les edats més elevades, sent la base de la piràmide més estreta. Això, és significatiu i es deu a l'augment de l'esperança de vida i la reducció de la natalitat que s'ha donat en els últims anys.

Gràfic 3: Comunitat Valenciana: Piràmide de població. Font:datosmacro.com (2020)

Per últim, respecte a la població caldria nomenar la situació de despoblació, que s'ha donat en molts municipis de la Comunitat Valenciana, sobretot en les zones de l'interior de la Comunitat, situant-se la major part de la població en la zona costera (Reig, E., Albert, C., Mollá, S., Zaera, I., 2020).

En conclusió, respecte a la població de la Comunitat Valenciana, podem observar que hi ha un major número de dones empadronades i residint en el territori, encara que la diferència amb els homes és mínima. I podem observar dos fenòmens demogràfics, per una banda, l'envelliment de la població que afecta de forma directa, entre altres, a l'economia del territori i, per altra banda, la despoblació d'algunes zones del interior de la Comunitat Valenciana, fenomen que afecta directament a les agrupacions musicals d'aquests territoris d'interior.

Les bandes de música als territoris despoblats, tenen dificultats per a mantindre's però també funcionen com un eix de cohesió en aquestes poblacions, sent una part fonamental de la cultura popular.

Sector econòmic

En primer lloc, seguint el “Análisis de la economía valenciana y el sistema valenciano-diagnóstico en el contexto actual” (Reig, E., Albert, C., Mollá, S., Zaera, I., 2020), farem una breu reflexió sobre la situació econòmica del territori. La primera variant que analitzarem serà el PIB, que fa referència al producte intern brut; és a dir, el valor total de la corrent de béns i serveis finals. El PIB en la Comunitat Valenciana, suposava el 9,3% del PIB nacional en l’any 2019. Però, ja en el primer trimestre de 2020 va començar un període de retracció, arribant a una retracció de més del 20% en el segon trimestre del 2020, derivat de les restriccions a causa de la COVID-19. Una retracció que va arribar a ser fins a 3 punts major que en el conjunt d’Espanya. Podem observar un increment del mateix en l’últim trimestre de 2020, creixent per damunt de la mitjana europea.

Per a l’any 2021 el govern valencià estimava un augment del 8,5% però la recuperació econòmica durant aquest any dependrà de l’evolució epidemiològica del territori i les restriccions que es deriven d’aquesta situació.

Un altre aspecte a analitzar és el nivell de productivitat en la Comunitat Valenciana, que ja en l’any 2019 se situava a més de 6 punts percentuals de la mitjana espanyola. Açò es deu, principalment, a l’especialització en sectors amb nivells de productivitat més baixos, com són el comerç, el transport i l’hostaleria o la indústria manufacturera del calçat i del tèxtil. També, podem observar que, respecte a la mitjana espanyola, la Comunitat Valenciana té un major pes de persones ocupades en el comerç, transport i hostaleria. Sectors greument afectats per la crisi de la COVID-19 i que ha tingut un gran impacte en el seu desenvolupament.

En definitiva, estem davant d’un sistema productiu centrat en la hostaleria, el transport o el comerç, sectors que han sigut greument afectats per la crisi de la COVID-19. La Comunitat Valenciana té un fort pes del turisme, sector que està molt vinculat a les nostres agrupacions musicals. De fet, durant els últims anys s’han dut a terme diferents projectes des de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana vinculats amb aquest sector. Per últim, cal dir que la situació econòmica del territori valencià està en període de retracció, situació que afecta directament a les societats musicals, com veurem posteriorment, en un breu anàlisi d’aquestes.

Mercat de treball

Continuem amb un anàlisi breu del mercat de treball de la Comunitat Valenciana, seguint la font anteriorment comentada del “Informe sobre la economía valenciana i el sistema

valencià” (Reig, E., Albert, C., Mollá, S., Zaera, I., 2020). El mercat de treball ha millorat en els últims anys respecte al nivell de formació de les persones treballadores, però la taxa d’atur continua sent elevada i policíclica.

En l’any 2019, la taxa d’atur de la Comunitat Valenciana, se situava en un 14,1%, equiparada al nivell d’atur d’Espanya. Respecte a la taxa d’activitat, que fa referència a la població activa sobre la població en edat de treballar, continua des de 2008 una tendència negativa, situant-se en el 58,2%. Per altre costat, una de les característiques del mercat de treball actual és la temporalitat en la contractació laboral, sent el 28% de les persones assalariades, temporals.

Fins al 2020, existia una tendència a la reducció de la taxa d’atur però a conseqüència de la crisi derivada de la COVID- 19 i de les restriccions, la taxa d’atur de la Comunitat Valenciana va augmentar a un 16,7% amb un creixement superior del de la mitjana espanyola. Entre els col·lectius més afectats trobem als joves entre 16 i 34 anys que se situen en una taxa d’atur del 27,3%, segons dades recollides en l’últim trimestre de 2020.

Tot això, té conseqüències en la població, com l’augment de la pobresa. En l’any 2019, la taxa de risc de pobresa o exclusió social se situava en un 27% , un percentatge molt elevat i allunyat d’altres regions com Navarra o País Basc.

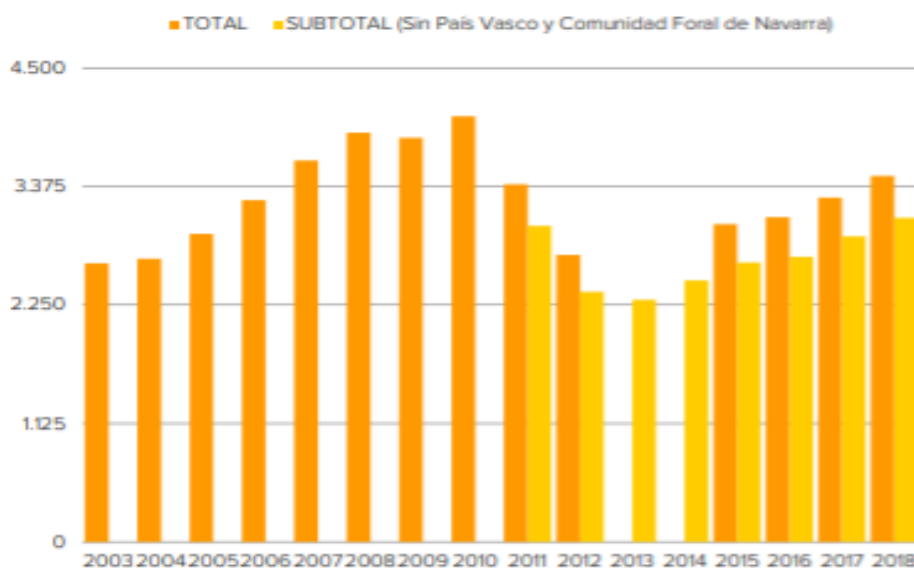
En resum, estem davant un mercat de treball amb una elevada taxa d’atur des de l’any 2008, i que en els últims anys, derivat de la crisi de la COVID-19 s’ha incrementat. La Comunitat Valenciana, en particular, ha incrementat en major mesura aquesta taxa d’atur, donat que, com hem vist anteriorment, el seu principal sector d’activitat és el turisme, un dels més afectats per les restriccions.

Sector cultural

Per últim, per acabar de contextualitzar la situació sociodemogràfica de la Comunitat Valenciana, farem un breu anàlisi de la situació del sector cultural en Espanya, donat que en l’àmbit del territori valencià no hem trobat dades actualitzades o rellevants per a la nostra investigació.

En primer lloc, analitzarem breument el finançament i la despesa pública en cultura, amb el “Anuario de Estadísticas Culturales 2020” (Ministerio de Cultura y Deporte, 2020). Podem veure que en l’any 2018 la despesa líquida en cultura per l’Administració General de l’Estat es va situar en 696 milions d’euros, per l’Administració autonòmica 1.178 milions i per l’Administració Local 3.476 milions d’euros. Aquestes xifres suposen en termes del PIB

(Producte Intern Brut), el 0,06%, el 0.10% i el 0.29% respectivament. En comparativa amb altres anys, podem observar una reducció de la despesa pública en Espanya des de l'any 2010, encara que des de l'any 2014 ha començat a incrementar-se de nou. Presentem a continuació el gràfic, facilitat per l'anuari d'estadístiques culturals 2020, on podem observar la distribució del pressupost i l'evolució anual del mateix. .

Gràfic 4: Despesa liquidada en cultura per l'Administració Local (En milions d'euros).

Font: Ministeri de Cultura i Esport (2020)

Per altra banda, és necessari analitzar la despesa de consum culturals a les llars espanyoles. En l'any 2019 podem veure que la despesa de les llars en béns i serveis culturals va ascendir a 12.451,5 milions d'euros, que representa el 2.2% de la despesa total estimada en béns i serveis. Respecte a la despesa mitjana per llar en cultura estem davant 664,4 euros i la mitjana per persona 266,9. Respecte a la Comunitat Valenciana, podem observar que la despesa en les llars és superior a la mitjana espanyola.

En aquest estudi també podem extreure dades respecte als ensenyaments de l'àmbit cultural, com són les Escoles de Música i els conservatoris, relacionats amb les Bandes de Música. Podem observar que en el curs acadèmic 2019-2020 un total de 392.324 alumnes es van matricular en Ensenyaments Artístics del Règim Especial, d'aquest total les persones que estan matriculades en ensenyaments de Música suposen un 82,2%.

Per últim, respecte als hàbits i pràctiques culturals, hem consultat l'Enquesta d'hàbits i pràctiques culturals 2018-2019 (Ministeri de Cultura i Esports-2019). Les activitats culturals més freqüents, segons els resultats de l'enquesta, són escoltar música, la lectura o anar al cinema. Podem observar, que amb menor freqüència la gent assisteix a concerts de música clàssica (9,4%). Per altra banda, respecte a les activitats artístiques que són realitzades per les espanyoles i els espanyols destaca fer fotografia (28,8%), vídeo (16,7%), i en referència a les arts musicals, trobem que un 9,6% toquen un instrument i el 2,7% canta en un cor.

En aquesta enquesta també podem trobar dades desagregades per sexe que mostren que "tocar un instrument musical" seria una de les aficions més freqüents en els homes. Les dones es troben més vinculades a activitats com el teatre, ball o dansa.

En conclusió, en aquest apartat sobre el sector cultural, hem pogut analitzar la despesa que es realitza a nivell nacional des de les institucions públiques i des de les llars. Així com veure quines són les activitats culturals més habituals realitzades per les espanyoles i els espanyols. Hem vist com els homes tenen major presència en l'activitat cultural de tocar un instrument i les dones se situen en altres activitats artístiques com la dansa.

En conclusió, en aquest apartat hem fet una reflexió sobre la situació sociodemogràfica de la Comunitat Valenciana, donat que el nostre projecte es desenvoluparà en diferents agrupacions musicals del territori valencià. Estem davant d'una de les comunitats més poblades del territori espanyol, que es caracteritza per l'envelliment de la població i per la despoblació de zones de l'interior. Respecte a l'economia del territori valencià, està basada en sectors d'hostaleria, comerç o transport vinculats amb el turisme i greument afectats per la crisi derivada de la COVID-19 i les restriccions sanitàries. En l'actualitat, la Comunitat Valenciana es troba en un període de retracció de l'economia que també ha afectat al mercat laboral, elevant les taxes d'aturs durant els últims anys i, amb això, la taxa de risc de pobresa o exclusió social. Per últim, hem fet un anàlisi del sector cultural analitzant les despeses en cultura i les activitats artístiques més realitzades.

Això ens ofereix un context per al nostre projecte, encara que és necessari poder abordar de manera més clara el fenomen de les bandes de música. Per això, hem fet una breu recopilació de dades sobre les societats musicals. Hem contactat amb la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMCV) i amb persones relacionades amb les societats musicals. Són molt pocs els estudis sobre aquestes agrupacions musicals, però hem pogut recopilar algunes dades que ens donaran una visió general.

2.2.2. Situació general societats musicals de la Comunitat Valenciana

A continuació, farem un breu anàlisi amb les dades que hem pogut recopilar sobre les societats musicals i que apareixen en “Estructura, dimensión e impacto económico de las sociedades musicales- actualización de los datos 2016” (Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana, 2016).

Segons dades recollides en l'any 2009, la Comunitat Valenciana comptava amb 527 societats musicals i en l'any 2016 ascendeixen a 549. Per tant, podem observar que, malgrat la crisi econòmica de l'any 2008, les societats musicals es van mantenir i van aparèixer noves agrupacions al llarg del territori. El major període de creació de societats musicals va ser entre l'any de fundació de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMVCV), 1968, i l'any 2007, sent el 1979 l'any amb 20 noves societats musicals creades.

Respecte a les persones associades, podem observar que l'any 2016 es troben al voltant dels 140.000 sòcies i socis, situant-se en valors molts similars als de 2009. Les músiques i els músics també continuen en els mateixos valors que en 2009 (40.899 en 2016 i 41.147 en 2009), però podem destacar l'augment dels educands de les Escoles de Música, en un 21,8%.

Per últim, també és important fer un breu anàlisi de l'impacte econòmic de les societats musicals de la Comunitat Valenciana, per fer-nos una idea de la importància d'aquestes agrupacions en el territori valencià. Podem veure que la proporció de riquesa generada per les societats musicals en el conjunt de l'economia valenciana era en 2016 d'un 0,04%, una gran diferència a les dades recollides durant 2009, ja que se situava en el 0,031%. Tot i això, durant aquests anys les bandes de música han sobreviscut a una crisi econòmica, que ha reduït les subvencions, i en un context en què han intentat apostar per la major inversió en ensenyaments. En termes territorials, la riquesa que generen les bandes de música es concentra sobretot en aquells espais on hi ha un major número de societats musicals. Segons els últims estudis, destacarien les comarques de l'Horta Sud, la Ribera Alta, l'Horta Nord, la ciutat de València i el Camp de Túria, amb aportacions a la riquesa del territori entre els 2 i 4 milions d'Euros.

Respecte al perfil sociodemogràfic d'aquestes agrupacions musicals, no podem donar i detallar dades específiques per la falta d'estudis al respecte. Però sí que podem especificar que en aquestes agrupacions musicals participen homes i dones d'entre 3 i 99 anys. En les Escoles de Música vinculades a les Bandes trobem classes per a xiquetes i xiquets des dels 3 anys (Jardí Musical o sensibilització) i també classes per a persones adultes.

Aquesta seria una visió global de les nostres bandes de música, donat que, com hem comentat amb anterioritat, no podem aportar més dades generals per la falta d'estudis sobre aquestes. Però amb les dades presentades anteriorment podem veure la dimensió d'aquestes i el seu valor en el territori valencià, així com el impacte econòmic de les agrupacions musicals en la Comunitat Valenciana.

Les dades presentades en aquest apartat ens situen en el context de la Comunitat Valenciana i, en particular, en el context de les nostres societats musicals, però a continuació centrarem la nostra població concreta.

2.2.3. Població objecte del projecte

En aquest apartat concretarem amb major mesura les persones que seran objecte del projecte “Dones i músiques: érem, som i serem”.

Per a definir a aquesta població, és necessari diferenciar entre la població directa i la població indirecta del mateix. La població directa d'un projecte fa referència a les persones que participen directament en el projecte i, en conseqüència, es beneficiaran del mateix, mentre que els beneficiaris indirectes del projecte són les persones que reben de forma indirecta algun suport o capacitat, donat que es troben en la zona d'influència del mateix. Després d'aquesta breu introducció, detallarem el perfil de la nostra població.

En primer lloc, com a població directa del projecte trobarem les dones de la societat musical en la qual es desenvolupa el projecte. A continuació, desglossarem per activitats les dones beneficiàries per a poder veure el perfil d'aquestes. Per un costat, les dones que conformen la *Banda de Dones*. Respecte a les característiques d'aquestes dones, seran dones que formen part de l'agrupació musical, d'entre 8 i 90 anys amb coneixements musicals i capacitades per a tocar en una Banda de Música. Pot ocórrer, que en alguna de les agrupacions en les quals es desenvolupa el projecte no compten amb suficients dones per a equilibrar l'agrupació musical, per la qual cosa es recorrerà a dones d'altres agrupacions. Per això, també seran beneficiaris directes aquestes dones que col·laboren en la *Banda de Dones* formada en el projecte.

Per altra banda, seran persones beneficiàries directes, les dones que participen als grups de discussió, que seran dones majors de 16 anys de la societat musical. En aquest cas, posarem un límit de dones participants per a poder dinamitzar de manera adequada; aquest límit estarà en 15 dones.

Per últim, també es considera població directa del projecte les sòcies i socis de la Banda de Música. L'última activitat del projecte és l'exposició de resultats, part en la qual s'involucrarà a la resta de persones de la societat musical en el projecte. Aquestes seran homes i dones d'entre 3 i 99 anys que participen d'alguna forma en la societat musical.

En el referent a la població indirecta del projecte, serà la població en general, donat que els resultats del projecte s'exposaran també en xarxes socials per a poder arribar a més població i es recolliran per a futures investigacions o per a poder ajuntar les dades recopilades en diferents societats musicals.

Tipus de població	Activitat i perfil	Dones	Homes	Total
Població directa	Banda de Dones	40		40
	Grups de discussió	15		15
	Sòcies i socis de l'agrupació musical	25	45	70
Total població directa		80	45	125
Població indirecta		85	85	170
TOTAL		165	130	295

Taula 1. Distribució de la població objecte del projecte d'intervenció. Elaboració pròpia.

2.2.4. Justificació de la necessitat

Després d'introduir els conceptes clau, hem de reflexionar sobre la necessitat de realitzar aquest projecte en aquestes associacions, les bandes de música. Per què es necessari realitzar projectes de sensibilització en gènere en les nostres societats musicals? Quina és la realitat sobre la igualtat de gènere en aquest tipus d'associacions? Es parla sobre igualtat de gènere en la música en general i sobre la situació de les dones en les bandes de música?

Per a respondre a aquestes preguntes hem recopilat informació sobre el tema i, finalment, ens hem basat en les conclusions estretes de les ponències realitzades per la Banda de Música Campanar al mes de març de 2021: *Les dones en l'àmbit musical*. Disponible al canal de Youtube de la Banda de Música Campanar. Com ja hem comentat amb anterioritat, l'àmbit de les bandes de música no és un àmbit on es parle de les diferències de gènere, o s'analitzi la situació actual de les dones. Per la qual cosa, recopilar informació sobre la situació actual ha sigut difícil, però gràcies a aquestes ponències podem evidenciar un punt de partida per a començar la nostra intervenció.

La Jornada es va realitzar al mes de març i va comptar amb quatre ponents, les quals van donar una visió de la situació de les dones a l'àmbit musical, que justifica la realització d'aquest projecte. Es van realitzar les següents ponències: Araceli Munera Caballero, va exposar els resultats del seu Treball Fi de Màster sobre les bandes de música: "Sociedades Musicales: Una mirada crítica desde el género y el poder" (Munera, Araceli 2018), oferint-nos, com veurem més endavant, un punt de partida sobre la situació de les dones en les bandes de música; Marina Comes Torrijos, professora en l'escola de música de la Banda de Música Campanar i professional de l'àmbit de la música, va donar una visió sobre les dones en l'àmbit professional de la música i en les orquestres; Sandra García Contell, ens va oferir una reflexió sobre la dona en les xarangues; i per acabar, vam comptar amb M^o Ángeles López Artiga, compositora i música valenciana que ens va fer una reflexió final sobre la invisibilitat de les dones compositores i la importància de mostrar el treball realitzat per les dones en l'àmbit de la música.

Autora	Títol de la ponència
Araceli Munera Caballero	Societats musicals: gènere i poder
Marina Comes Torrijos	La invisibilització de la dona en l'àmbit acadèmic musical
Sandra García Contell	On estan les dones a les xarangues?
M ^o Ángeles López Artiga	Música silenciada. S'expressa la dona en un llenguatge diferent?

Taula 2. Distribució ponències “Les dones en l'àmbit musical”. Elaboració pròpia.

D'aquestes ponències hem pogut extraure algunes conclusions, que analitzarem a continuació i que ens serviran per a justificar la necessitat de realitzar el projecte “Dones i músiques: érem, som i serem” en les bandes de música” amb l'objectiu d'incorporar la perspectiva de gènere en aquestes agrupacions.

En primer lloc, és important destacar, tal com va especificar Araceli Munera en la seua ponència, que les societats musicals de la Comunitat Valenciana representen el 50% de les societats musicals de tota Espanya i són un agent socialitzador molt potent al nostre territori. Les dinàmiques, els comportaments o les formes d'actuar que es produeixen dins d'una societat musical poden tindre conseqüències directes sobre la societat valenciana en general i sobre les persones que formen part, perquè “com he dit formar part d'una societat musical ens cala molt dins...” (Munera, 2021). Per això, és fonamental desenvolupar projectes com el plantejat, per a poder intervindre en aquest fenomen tan important que són les bandes de música.

En aquestes associacions musicals, com en altres espais de la societat, es reproduïxen els estereotips de gènere i es continua invisibilitzant a la dona, sofrint discriminacions en diferents àmbits que analitzarem més endavant. Això es reflecteix en les següents conclusions estretes de l'anàlisi realitzat per Araceli Munera a través de la seua investigació per al Treball de Fi de Màster, realitzat durant 2017.

Per a començar amb l'anàlisi, podem observar que a partir dels 25 anys es redueix el número de dones en les nostres societats musicals, però en canvi el número d'homes es manté. Això es deu a que els homes es tornen a reincorporar a les mateixes després de passar aquesta edat, però les dones comencen a realitzar tasques de cura i de criança i no tornen a les bandes

de música. A més, els horaris d'assajos dificulten la conciliació de la vida familiar i també moltes dones van manifestar a les entrevistes realitzades per Araceli Munera, la por de tornar a soles a casa després d'assajos nocturns (“tornar soles a casa, doncs, ens ha generat problemes en alguna ocasió, i si no va la teua companya que viu al teu carrer o no et poden portar a casa, doncs et penses anar”).

En segon lloc, cal destacar el sostre de cristall, del que van parlar Araceli Munera i Marina Comes. Aquest sostre de cristall fa referència a la dificultat de les dones a arribar a llocs de responsabilitat i de poder en els diferents àmbits de la societat i, com veurem, en les bandes de música també existeix aquest sostre. La realitat és que el percentatge de dones a les bandes municipals de les ciutats de València, Castelló i Alacant no arriba al 10%. Com hem vist, el sostre de cristall existeix, i en moltes ocasions és molt difícil de trencar perquè existeixen uns instruments sistemàtics que procedeixen a la nostra invisibilització, tal com expressa Marina Comes a la seua ponència i veurem més endavant. Costa veure a les dones músiques professionals, a aquelles que han convertit el *hobby* en la seua forma de vida. Ací és important analitzar com en les societats musicals *amateurs* si que existeix una paritat numèrica entre homes i dones, però això no es reproduïx en l'àmbit més professional de la música.

Però, què passa a les societats musicals? Si hi ha paritat numèrica, quins elements de desigualtat es reproduïxen a aquestes bandes de música *amateurs*? Diferents qüestions s'han d'analitzar en aquest sentit. Per una banda, hi ha una diferenciació d'instruments per sexe, els homes toquen “instruments més pesats, amb una tessitura greu, similar a la veu masculina i que són rítmics, de base greu, d'acompanyament...I, per altra banda, les dones toquen instruments més lleugers de pes, amb una tessitura aguda que imita la veu femenina i més melòdics” (Araceli Munera, 2021). I les causes que trobem a aquest fenomen són les següents, tal com enumera a la Jornada la sociòloga i politòloga Araceli Munera: la fisonomia dels instruments, el caràcter d'aquests, la falta de referents en alguns instruments i la socialització i els prejudicis. I, per suposat, açò té unes conseqüències respecte a la limitació a l'hora d'elegir instrument, la sexualització dels instruments i el rebuig a les dones que toquen instruments considerats d'homes.

Tot això que passa en les societats musicals es reflecteix en les xarangues, tal i com va expressar Araceli Munera i posteriorment va explicar de manera més detallada Sandra Garcia Contell a la seua ponència. Les xarangues sorgeixen de les bandes de música i són representacions d'aquestes, formades per instruments de vent, de metall i de percussió. En aquestes agrupacions, la principal problemàtica és l'assetjament a les dones que hi formen part,

tal com contava Sandra García “l’assetjament sense cap tipus de filtre que hem de suportar dia rere dia, puc comptar amb els dits d’una mà els pobles on jo m’he sentit còmoda tocant i on no he tingut cap problema...”.

Per altra banda, un dels principals problemes, com van comentar les altres ponents, és la falta de referents femenins i la invisibilització de les dones al llarg de la història de la música, això el va expressar de manera contundent M^oÁngeles López Artiga, compositora i música valenciana, que va afirmar en la seua ponència que “...és imperiós absolutament precis de reescriure la història de la música en peu de la igualtat i contemplada des de l’honestetat, objectivitat i equanimitat que les dones compositoras s’han guanyat des dels temps més remots...” . Un anàlisi en profunditat fet per aquesta reconeguda compositora valenciana va mostrar que les compositoras han estat ocultes al llarg de la història tant en llibres que recullen grans compositors, com en altres aspectes.

Fins ací, hem pogut analitzar la situació de les nostres bandes de música, i de les derivades d’aquestes que són les xarangues. A més, gràcies a M^oÁngeles López Artiga vam observar la discriminació i invisibilització de les dones compositoras a l’art. Per últim, cal destacar la ponència de Marina Comes que ens va fer una reflexió sobre la situació de les dones a l’àmbit més professional de la música.

En un primer moment, va reflectir la pressió estètica sobre les dones, tal com va expressar amb un clar exemple que ella mateixa va patir, quan en el seu recital final d’estudis, després d’estar tocant una hora, l’únic que un dels professors va expressar era per què no duia tacons. Altres problemàtiques evidenciades per la ponent són la diferència de la concepció de la competitivitat entre homes i dones, com els homes poden ser competitius i s’espera allò d’ells, però les dones no poden ser competitives. Per finalitzar la reflexió sobre les dones en l’àmbit de la música professional és interessant destacar, tal com va expressar Marina Comes, el qüestionament de les dones que arriben a llocs de poder, la necessitat de perfecció de les dones quan els “homes estan en llocs sent més mediocres i nosaltres, al parèixer, per a estar en qualsevol lloc un poc més visible hem de ser unes *cracks*...”. Per últim, va destacar *el síndrome de la impostora*, que es refereix al fet que les dones contínuament es diuen a si mateixes que no són suficientment bones per a ocupar determinants llocs o fer determinades tasques.

Autora	Idees principals
Araceli Munera Caballero	<ul style="list-style-type: none"> - Importància de les Societats Musicals a la Comunitat Valenciana. - Les dinàmiques dins d'aquestes agrupacions tenen conseqüències directes sobre la societat en general. - En aquestes associacions es reproduïxen els estereotips de gènere: <ul style="list-style-type: none"> - Menys dones a partir dels 25 anys per la dificultat de la conciliació familiar amb els horaris d'assaig. - Diferenciació instruments per sexe. - Discriminació i invisibilització.
Marina Comes Torrijos	<ul style="list-style-type: none"> - Dificultat de vore a les dones músiques professionals. Invisibilització. - Sostre de cristall. - Pressió estètica sobre les dones. - <i>El síndrome de la impostora</i>
Sandra García Contell	<ul style="list-style-type: none"> - Assetjament en els actes de carrer de les xarangues.
M ^o Ángeles López Artiga	<ul style="list-style-type: none"> - Necessitat de reescriure la història evidenciant el paper clau de les dones en la música. - Evidència la falta de referents femenins per la invisibilització de les dones.

Taula 3. Taula resumen dels aspectes més rellevants de les ponències. Elaboració pròpia.

Per concloure, aquestes entrevistes ens han donat una visió general sobre la situació de la dona a les societats musicals, així com a l'àmbit musical en general, i això posa de manifest la necessitat de sensibilitzar en gènere en les nostres bandes de música que són una part important de la societat i que reproduïxen els estereotips de gènere. Com hem vist, des de l'elecció del instrument estem condicionades i condicionats pel gènere i, a més, com hem pogut observar, patim moltes discriminacions de gènere, així com una invisibilització de referents femenins al llarg de la història de la música. Per tot això, realitzar projectes de sensibilització en gènere podem millorar la situació de les dones a les nostres societats musicals i aconseguir referents femenins.

2.3. Experiència prèvia: projecte desenvolupat a la Banda de Música Campanar

En aquest apartat tractarem d'explicar l'experiència prèvia realitzada a la Banda de Música Campanar, per a poder partir d'aquesta iniciativa i posteriorment desenvolupar el projecte "*Músiques i dones: érem, som i serem*". Abans de començar a desenvolupar el projecte explicarem breument el context en què es va realitzar, que ens farà aproximar-nos un poc més a la realitat de les Bandes de Música.

2.3.1. Context: barri de Campanar

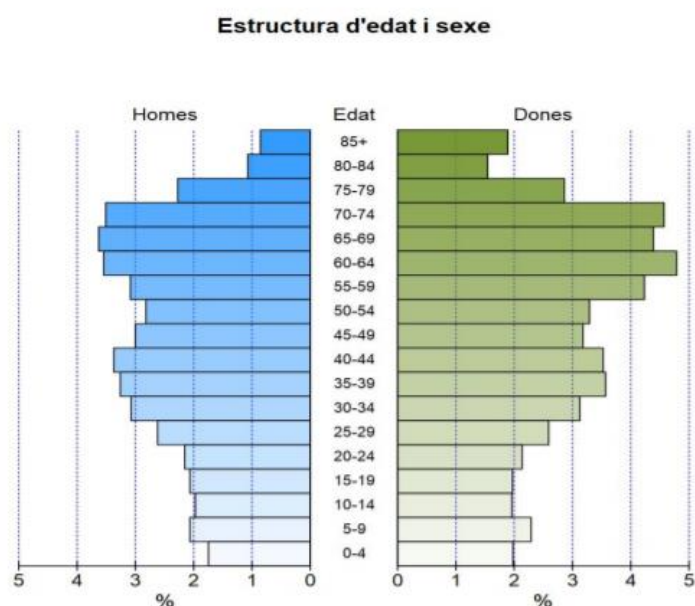
El barri de Campanar se situa al districte de Campanar, districte compost per Campanar, Tendetes, El Calvari i Sant Pau. El territori va ser annexionat a València en 1897 i limita al nord amb Poblat de l'Oest i Benicalap, a l'est amb Saïdia, al Sud amb Ciutat Vella, Extramurs i Olivereta i a l'oest amb els municipis de Paterna, Mislata i Quart de Poblet.

Territori i població

La superfície del Barri de Campanar és de 98,8 hectàrees, amb una densitat de població de 117,1 persones/km². Respecte a la població, les dades del 2020 del padró municipal d'Habitants (Oficina d'Estadística Ajuntament de València, 2020) mostren 11.573 persones empadronades al territori. Si analitzem l'evolució de la població en els últims anys, podem veure que s'ha produït una lleu disminució de la mateixa, donat que en 1991 hi havien 12.449 persones empadronades a Campanar.

En referència a la distribució de població per sexe, podem extraure que de les 11.573 persones, 5.335 són homes i 6.238 són dones, si l'analitzem en percentatges, les dones suposarien el 53,9% de les persones que consten empadronades en Campanar. Podem veure, que segueix la mateixa tendència que a la Comunitat Valenciana.

Per altra banda, per analitzar la distribució d'homes i dones per grup d'edats, exposarem a continuació la piràmide de població del barri de Campanar.

Gràfic 5. Estructura d'edat i sexe. Barri de Campanar. Font: Oficina D'estadística Ajuntament de València (2020)

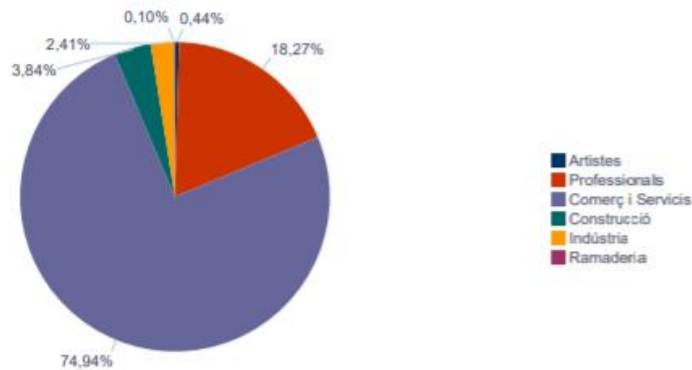
Podem veure que la piràmide de població del Barri de Campanar és similar a la de la Comunitat Valenciana, amb una part inferior més estreta, marcada per la disminució de la natalitat i una part superior més ampla, que denota l'envelliment de la població. En aquest cas, podem veure que hi ha una major presència de dones, que augmenta de manera notable en els grups d'edat a partir dels 55 anys.

Per últim, comentarem breument el nivell d'estudis de la població del barri de Campanar. Respecte a les dones, el 49% tenen batxillerat, formació professional de segon grau o títols equivalents o superiors, el 25% tenen el graduat escolar o equivalent, l'11,8% disposa d'una titulació inferior a graduat escolar i finalment, el 0,19% no sap ni llegir ni escriure. Els homes es troben en uns percentatges similars, el 51% dels homes es troben en els estudis de batxillerat o superiors, respecte al 24% de graduat escolar o equivalent, el 9,3% en titulacions inferiors, i finalment el 0,11% que no saben ni llegir ni escriure. En conclusió, Campanar té un nivell de formació elevat, com es pot observar a les dades recollides anteriorment.

Per a concloure amb l'apartat de població, el Barri de Campanar es caracteritza per una població envellida amb una piràmide de població molt similar a la de la Comunitat Valenciana. Podem observar major percentatge de dones empadronades i uns nivells elevats de formació.

Sector econòmic

Per a analitzar el sector econòmic del barri de Campanar, continuarem amb l'anàlisi de l'oficina d'estadística de l'Ajuntament de València (2020), que presenta el següent gràfic amb dades del Barri de Campanar:

Gràfic 6: Activitats econòmiques del barri. Font: Oficina d'Estadística de l'Ajuntament de València (2020)

En el gràfic anterior podem observar la distribució de les activitats econòmiques en el barri de Campanar. Com podem veure, en primer lloc se situaria amb un 74,94% el comerç i els serveis, seguit molt de lluny per altres activitats professionals (18,27%), i en els últims llocs trobem a la construcció (3,84%), la indústria (0,10%) i la ramaderia i els artistes. Per tant, podem veure que el sector principal del barri de Campanar és el sector terciari (comerç i serveis) al igual que ocorre a la Comunitat Valenciana. I, com ja hem comentat anteriorment, estem davant un dels sectors més afectats per la crisi econòmica derivada de la COVID-19, que ha afectat també en gran mesura al barri de Campanar.

Mercat de treball

En primer lloc, analitzarem la taxa d'atur del barri de Campanar. Segons les dades recollides en l'Oficina d'Estadística de l'Ajuntament de València (2021), les persones en l'atur en el barri de Campanar són 724 sent el 60,3% dones i la resta homes.

Respecte als grups d'edat en atur, podem veure com en Campanar la majoria de les persones aturades es troben en els grups d'edat a partir dels 50 anys, encara que també trobem

gran població desocupada entre els 25 i 29 anys (217 persones). Aquesta població en situació de desocupació és major en les persones amb formació d'estudis secundaris.

En definitiva, Campanar no és un dels districtes amb major nivell d'atur però, a l'igual que a la resta de la Comunitat Valenciana, durant els últims anys s'ha incrementat l'atur i s'ha reduït la taxa d'activitat. I, com podem veure a les dades presentades anteriorment, la taxa d'atur és major a les dones que als homes.

En conclusió, Campanar segueix les mateixes tendències sociodemogràfiques que la resta de la Comunitat Valenciana, destacant l'envelliment de la població i la feminització de l'atur i, en conseqüència, de la pobresa.

2.3.2 Context: la Banda de Música Campanar

La Banda de Música Campanar, és una societat musical ubicada al barri de Campanar (València) amb més de 20 anys de història. Va nàixer, l'any 1997 primer com una activitat de l'associació de veïns i veïnes i després de forma independent. La voluntat d'oferir una formació estructurada i reglada va fer evident la necessitat de crear un pla d'estudis reglat i sota aquesta premissa es va crear l'Escola de la Banda de Música Campanar reconeguda en 2007 com a Centre Autoritzat per a Ensenyaments musicals per part de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Entre els fins de l'associació trobem la promoció i difusió de tot tipus de manifestació artístic-cultural, amb especial èmfasis en l'àmbit musical, i també trobem la promoció de la igualtat de gènere.

L'escola de Música compta en l'actualitat amb més de 250 alumnes, i diferents agrupacions, sent la principal la seua banda titular amb més de 46 integrants, dels quals 28 són homes i 18 dones. Les dones se situen principalment als instruments de fusta vent, sent molt minoritàries en el metall i en la percussió. Respecte a l'edat de les persones integrants la majoria són joves d'entre 20 i 30 anys. També hi ha altres agrupacions musicals com la Orquestra, la Banda Juvenil o el Cor Infantil.

Com la majoria de les bandes de música, està constituïda com una associació, on el principal òrgan de govern és la Junta Directiva, en l'actualitat formada per 8 dones i 4 homes, sent una dona la presidenta actual de l'entitat.

Respecte a la igualtat de gènere, des de fa uns anys la Banda de Música Campanar es va marcar com objectiu principal la promoció de la igualtat de gènere i des d'eixe moment s'ha situat com a pionera en la promoció de la igualtat de gènere dins de les bandes de música. Algunes de les accions que podem remarcar i que han tingut un gran impacte, tant dins com

fora de l'associació, poden ser les diferents exposicions sobre dones compositoras, jornades de difusió sobre la situació de les dones en l'àmbit musical, que analitzarem més endavant, utilització del llenguatge inclusiu tant en la normativa de l'entitat com en les comunicacions formals e informals, entre altres. Convertint-se d'aquesta manera en un referent en la promoció de la igualtat de gènere en l'àmbit de les bandes de música.

2.3.3 El projecte: “Músiques i dones: érem, som i serem”

Com hem mencionat abans, el projecte “*Músiques i dones: érem, som i serem*” naix d'una experiència prèvia en la Banda de Música Campanar desenvolupada en l'any 2019 i dirigida per Marta Herrero Herrero (treballadora social, sociòloga i Presidenta de l'associació en l'actualitat). Durant tot l'any 2019, es va crear dins d'aquesta agrupació musical un grup de discussió format per dones que pertanyien a la banda titular, a l'escola de música o a la Junta Directiva. Aquestes es van reunir de forma periòdica durant 3 mesos per a analitzar, reflexionar i debatre sobre la situació de les dones en l'associació Banda de Música Campanar. Aquestes reunions no es centraven únicament en analitzar la situació actual, més bé el que es buscava era anar un pas més enllà, recopilant informació i dades sobre els més de 20 anys d'història de l'entitat. A més de reflexionar i plantejar objectius, problemes i reptes del futur de les dones dins de les societats musicals. Per a poder realitzar les reunions va ser necessari efectuar un treball de documentació i recerca previ, accedint a arxius originals de l'associació i fer una anàlisi de les bases de dades disponibles en l'entitat, amb l'objectiu d'aproximar-nos a la realitat de les dones en la Banda de Música Campanar.

En paral·lel es va crear una banda formada únicament per dones. Sent, a més, la directora també una dona, i les obres interpretades composades per dones. Aquesta formació va comptar amb 25 músiques de diferents edats (entre els 11 i 80 anys), que es vam comprometre a assajar extraordinàriament durant 3 mesos amb l'objectiu principal de realitzar un concert final. Cal destacar que al concert va col·laborar un grup de dones de l'associació Cor de Campanar, compromeses amb el projecte. La creació d'una *Banda de Dones* va ser una oportunitat per a crear un espai propi dins de l'associació, un lloc de trobada de les dones, donat que ninguna secció compta amb un espai no mixt. En aquest espai vam poder observar un espai de sororitat on les dones es recolzaven i s'empoderaven.

L'experiència prèvia de la Banda de Música Campanar, va finalitzar amb una Jornada Final per a exposar els resultats obtinguts durant els mesos de treball. D'aquesta manera es va fer partícip a la resta de les persones associades, així com a la gent del barri i d'altres

associacions o agrupacions musicals, destacant la presència a les Jornades dels representants de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMVCV).

En aquest punt, és completament necessari fer una reflexió sobre les conclusions que es van extraure per a veure la importància de desenvolupar projectes de sensibilització en gènere en aquest tipus d'entitats.

En primer lloc, vam observar d'una manera molt clara que les dones es troben, principalment, als instruments de la família de la fusta i de la corda (com clarinets, violins, flautes travesseres, viola..), i mai en papers principals.

Per altra banda, es va observar la gran dificultat de trobar obres compostes per dones i directores dirigint bandes de música; de fet, en l'arxiu de la Banda de Música Campanar de més de 1.000 obres, únicament trobem 3 compostes per dones, és a dir un 0,3% del total. Respecte a la banda titular, l'agrupació principal d'una banda de música, s'observa que els homes continuen formant part de la mateixa després dels 30 anys. No obstant, si parem atenció a les dones observem que estes tenen moltes més dificultats per a poder continuar en l'agrupació musical després dels 30 anys perquè, com veurem més endavant, augmenten les càrregues familiars i abandonen les activitats d'oci, com les bandes de música.

Per últim, la investigació va recalcar i visibilitzar el treball que duen a terme les dones dins de la gestió i la direcció de l'associació. Un treball que passa moltes voltes desapercbut. En la Banda de Música Campanar, han hagut més presidentes que presidents, i les dones han ocupat càrrecs fonamentals dins de la gestió de l'entitat. Una de les dones participants en els grups de discussió va considerar important explicar que quan es va fundar la banda, en un primer moment els homes eren els que es feien socis de l'associació però, posteriorment, moltes vegades canviaven i passaven a ser les dones les sòcies perquè eren les encarregades de dur a les xiquetes i als xiquets a la Banda de Música i també les que acabaven implicant-se en la gestió de la mateixa.

L'encarregada i responsable del projecte, Marta Herrero Herrero, també va destacar que els mesos de treball havien servit per a conscienciar, visibilitzar a les dones, crear espais propis, generar sororitat i empoderar-les. Es va valorar, en general, com un projecte necessari, innovador i oportú per a poder conscienciar en l'àmbit de les bandes de música sobre la importància de parlar d'igualtat de gènere en aquests espais. A més, el grup que va formar part del projecte, ara és responsable d'altres projectes d'igualtat en la banda; per tant, el projecte va

complir una funció d'empoderament i de conscienciació fonamental per a que aquestes dones entengueren la importància de continuar realitzant projectes d'aquesta índole.

Aquest projecte va ser premiat per la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana amb el *Premi Euterpe* al foment de la igualtat en l'any 2019 i per l'Institut Valencià de la Joventut en els *Premis Mil x Cent* durant el mateix any.

En conclusió, el projecte que nodreix aquest treball, "*Músiques i dones: érem, som i serem*" naix arran d'aquesta primera experiència a la Banda de Música Campanar i de la posterior reflexió sobre la necessitat de parlar d'igualtat en les més de 1.600 Societats Musicals, i de visibilitzar a les dones en l'àmbit de la música.

Estem davant d'un projecte innovador i necessari que té com a principal objectiu formar en igualtat de gènere a les persones que formen part de les bandes de música i que vol conscienciar sobre com en aquestes associacions continuen els estereotips de gènere i la desigualtat de gènere. Però sobretot, vol crear una xarxa de dones, generant sororitat i espais propis. Com ja veurem al llarg del projecte, tindran un paper fonamental les activitats del projecte dirigides a cohesionar el grup perquè és essencial que les dones es reconeguen, creen vincles i generen els seus propis espais, convertint-se en subjectes actius d'aquestes associacions. Tot això és important per què, una vegada acabe el projecte, siguen les pròpies dones de cada societat musical les encarregades de desenvolupar altres iniciatives i de dur a terme activitats orientades a sensibilitzar en gènere.

Per tant, estem davant d'un projecte que va més enllà d'educar en igualtat de gènere i sensibilitzar a la població en general, es tracta de ser conscients de la pròpia realitat, de poder ser futures agents del canvi en cadascuna de les agrupacions musicals que es desenvolupe, de dotar de ferramentes pròpies per a poder desenvolupar futurs projectes.

Imatge 1. Actuació Banda de Dones en Jornada Final. Font: Banda de Música Campanar (2020).

Imatge 2. Sessió del grup de discussió de la Banda de Música Campanar. Font: Banda de Música Campanar (2020)

2.3.4. Propostes de millora des de l'experiència prèvia

El projecte “*Músiques i dones: érem, som i serem*” desenvolupat a la Banda de Música Campanar, va ser una experiència prèvia que es va desenvolupar sense un projecte escrit i formal, i que ens serveix d'una primera experiència que ens pot dur a desenvolupar aquest projecte, introduint millores.

En primer lloc, el projecte es va desenvolupar sense una estructura prèvia i una organització. No es va realitzar un projecte com el que presentem a continuació ni una investigació prèvia sobre la problemàtica que s'anava a abordar durant aquest mesos. Tampoc es va realitzar un cronograma ni es van marcar indicadors i maneres d'avaluar la proposta

realitzada. Era un primer pas d'un projecte que hui tractem de desenvolupar en aquestes pàgines. En definitiva, el projecte realitzat en la Banda de Música Campanar va ser un precedent, un pas previ, però sense una estructura formal per a poder desenvolupar-lo de manera correcta i adequada.

Per altra banda, les persones responsables del projecte van ser membres de la Junta Directiva, que el van realitzar de manera voluntària i la persona dinamitzadora de les activitats va ser Marta Herrero Herrero, persona especialitzada en gènere. Però, no va ser un projecte professionalitzat amb persones contractades i amb la formació específica i necessària en gènere.

Respecte al desenvolupament del projecte, van faltar activitats de cohesió del grup, així com de difusió per augmentar la participació i la implicació de les dones participants. En la mateixa línia, va faltar visibilització del projecte en les xarxes socials. Va tindre, finalment, un gran impacte per la difusió final i els premis aconseguits, que van ajudar a difondre el mateix.

Continuant amb l'anàlisi, es va detectar la falta de formació en gènere de les dones que van participar en els grups de discussió. Durant els mesos de treball, no es va realitzar cap formació prèvia en gènere i això va generar mancances durant tot el projecte, sobretot en aquelles dones més majors i menys familiaritzades amb els conceptes. Per últim, tot l'estudi realitzat i les dades recopilades es van estructurar en discursos per a la realització de la Jornada Final però no es va realitzar cap document. Tota la informació recollida en aquest sentit, és fonamental guardar-la i difondre-la, com hem vist hi ha molta falta de documentació en aquest tema i és fonamental recopilar-la i estructurar-la.

Per últim, és necessari especificar que aquest projecte es va desenvolupar amb un pressupost mínim, i les despeses únicament van ser les relacionades amb el material per a organitzar la Jornada Final. En aquest sentit, cal destacar que els projectes de sensibilització en gènere han de tindre finançament i poder dotar de recursos tant materials com humans, per què es realitzen de manera adequada.

En conclusió, podem veure unes dificultats a l'hora de realitzar l'experiència prèvia en la Banda de Música Campanar i que tractarem de millorar en el desenvolupament actual del projecte. Per això, a continuació enumerarem les propostes de millora que s'extreuen de l'anàlisi previ:

Dotar al projecte d'una estructura formal. És fonamental estructurar el projecte i fer una investigació prèvia i un marc teòric contundent. Hem de ser conscients dels aspectes a treballar i de quina base partim per a poder desenvolupar les accions corresponents. A més, per

a poder implantar el projecte en altres entitats és necessari disposar d'un pressupost en el qual detallem les despeses exactes, però també les fonts de finançament.

Professionalitzar el projecte. Es va detectar la necessitat de comptar amb professionals especialitzats en gènere, que siguin responsables del projecte i que desenvolupen les activitats.

Formació prèvia en gènere de les dones participants en els grups de discussió.

Donar més importància a activitats de cohesió del grup. Una part molt important del projecte és la sororitat, per això serà fonamental que les dones que participen en el grup es consideren part del mateix i arriben a crear vincles amb les altres dones participants.

Major difusió del projecte i presència en xarxes socials.

Recollida de dades formal i recopilació d'aquestes en un informe final. Serà fonamental que guardem totes les dades recopilades durant els mesos de treball per a que posteriorment puguem comptar amb aquestes dades.

Major finançament del projecte. La recerca de finançament serà una part fonamental per què el projecte es pugui realitzar en les condicions més òptimes.

Augment de la participació i implicació de les dones que formen part del projecte. Una part important del projecte és que les dones se senten implicades i formen part del mateix. Per això, serà essencial aconseguir una major implicació en el projecte.

En definitiva, el projecte que es va desenvolupar en la Banda de Música Campanar, va ser una experiència prèvia que ara convertim en aquest projecte, el dotem d'estructura i apliquem les propostes de millora extretes d'eixes conclusions per a poder desenvolupar-lo en altres societats musicals. Perquè l'experiència en la Banda de Música Campanar va denotar la necessitat de realitzar aquests projectes i d'empoderar i visibilitzar a les dones en les bandes de música de tot el territori valencià

2.4. Marc legal, polític i competencial que justifique aquesta proposta

En aquest apartat, analitzarem breument el marc legal, polític i competencial per a justificar la nostra proposta d'intervenció de forma que quede establert el context en que les diferents administracions i entitats implicades han de desenvolupar els projectes relacionats amb el foment de la igualtat de gènere.

Respecte al marc legal d'aquest projecte podem fer referència a diferents textos normatius tant a nivell internacional, com nacional i autonòmic.

En primer lloc, a nivell internacional trobem la “Declaració Universal de Drets Humans”, que en el seu articulat enumera els drets de les persones i tal com especifica en l’article 2 “tota persona té els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense distinció de raça, color, sexe, idioma, religió...o qualsevol altra condició” (Declaración Universal de Derechos Humanos, 1948). Un altre text que ens ha servit de marc per al nostre projecte és la “Convenció sobre l’eliminació de tota classe de discriminació contra la Dona (CEDAW) aprovada per l’Assemblea de Nacions Unides a l’any 1979 i ratificada per Espanya en 1983, un text que defineix la discriminació contra les dones i estableix accions per a ficar fi a dita discriminació. Ja en la introducció especifica la obligació dels Estats de garantir tant als homes com a les dones la satisfacció dels “drets econòmics, socials, culturals, civils i polítics”. Així mateix, en l’article 3 encomana la tasca de prendre mesures apropiades per assegurar el desenvolupament de les dones per a garantir la igualtat i torna a destacar les diferents esferes, entre les quals s’inclou l’esfera cultural. Per últim, en l’article 13 afirma la necessitat de prendre mesures específiques i en l’apartat c estableix el “dret a participar en activitats d’oci, esport i en altres aspectes de la vida cultural”.

Per altra banda, la Unió Europea en diferents tractats de funcionament estableix com una de les missions principals la consecució de la igualtat entre homes i dones. El Tractat d’Amsterdam (1999) i el Tractat de Lisboa (2007) són un exemple molt clar d’aquesta tendència. Aquest últim, en el seu article 3 declara que la Unió Europea “combatrà l’exclusió social i la discriminació i fomentarà la justícia i la protecció social, la igualtat entre dones i homes, la solidaritat entre les generacions i la protecció dels drets dels xiquets”

Podem observar, com a nivell internacional tenim un marc legal, polític i competencial que aglutina diferents normatives i que ja nomenen de forma específica la necessitat de prendre mesures en l’àmbit cultural.

Continuant amb l’anàlisi, és necessari destacar els textos que existeixen a nivell nacional i que continuen donant forma al nostre marc legal. En primer lloc, la Constitució Espanyola com a norma suprema de l’Estat consagra el principi d’igualtat en dos articles fonamentals, per una banda a l’article 9 on estableix l’obligació dels poders públics de facilitar i promoure les condicions d’igualtat real, i per altra banda, l’article 14 que destaca el dret a la igualtat prohibint tot tipus de discriminació per raó de sexe.

Tot aquest fonament constitucional es reflecteix en una sèrie de normes i mesures. En primer lloc, la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes,

que té com objecte “...fer efectiu el dret d’igualtat de tracte i d’oportunitats entre dones i homes...en qualsevol dels àmbits de la vida, i singularment, en les esferes política, civil, laboral econòmica, social i cultural” (article 1). Posteriorment, en el seu desenvolupament estableix principis d’actuació que han de regir els Poders Públics, regula els drets i deures de les persones físiques i jurídiques i estableix mesures concretes tendents a eliminar i corregir tota forma de discriminació per raó de sexe.

Respecte a l’àmbit de la cultura, podem observar com ja en l’objecte de la llei apareix concretament la necessitat d’establir mesures en l’àmbit social i cultural. A més, durant tota la llei menciona els diferents àmbits que s’han de tindre en compte, entre ells el de la cultura.

Després en l’article 26 estableix mesures concretes en l’àmbit de la creació i la producció artística e intel·lectual, entre les que podem destacar: “adoptar iniciatives destinades a afavorir la promoció específica de les dones en la cultura i a combatre la seua discriminació estructural i/o difusa”, entre altres mesures.

Per altra banda, recordem que l’àmbit on es realitza el projecte són Bandes de Música, que en moltes ocasions tenen associades Escoles de Música. Per tant, també és necessari analitzar l’article 24 “Integració del principi d’igualtat en la política d’educació”, en aquest apartat es relacionen una sèrie d’actuacions que enumerarem a continuació:

“a) L’atenció especial en els currículums i en totes les etapes educatives al principi d’igualtat entre dones i homes.

b) L’eliminació i el rebuig dels comportaments i continguts sexistes i estereotips que suposen discriminació entre dones i homes, amb especial consideració a aquests aspectes en els llibres de text i materials educatius.

c) La integració de l’estudi i aplicació del principi d’igualtat en els cursos i programes per a la formació inicial i permanent del professorat.

d) La promoció de la presència equilibrada de dones i homes en els òrgans de control i de govern dels centres docents.

e) La cooperació amb la resta de les Administracions educatives per al desenvolupament de projectes i programes dirigits a fomentar el coneixement i la difusió, entre les persones de la comunitat educativa, dels principis de coeducació i de igualtat efectiva entre dones i homes.

f) L’establiment de mesures educatives destinades al reconeixement i ensenyament del paper de les dones en la Història”.

Continuant amb l'anàlisi de la legislació, arribem a la normativa d'àmbit autonòmic. Per començar hem de nomenar l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, que en l'article 2 estableix el compromís de la Generalitat de promoure les condicions necessàries per què la igualtat siga real i efectiva, dotant en l'article 49 apartat 26 de la competència exclusiva en matèria de promoció de la dona a la Generalitat Valenciana.

Per últim, a nivell autonòmic és necessari destacar la Llei 9/2003 de 2 d'abril de la Generalitat, per la igualtat entre homes i dones, que estableix a l'àmbit de la Comunitat Valenciana les mesures i garanties per a eliminar la discriminació i aconseguir els drets humans i llibertats fonamentals per a les dones sobre la base de la igualtat d'homes i dones.

Com podem observar al analitzar aquesta llei, no estableix mesures concretes a l'àmbit de la cultura, però si podem veure en el Títol II, Capítol I "educació per a la igualtat" una sèrie de mesures encaminades a promoure a l'àmbit educatiu una formació en igualtat d'oportunitats i la coeducació. Recordem que les escoles de música de les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana són centres educatius d'ensenyança no reglada reconeguts per la Generalitat Valenciana, com hem comentat anteriorment, i encara que concretament no es nomena aquests espais, si que deuriem aplicar les mesures de coeducació a l'àmbit de les escoles de música.

Finalment, hem de recordar que, com hem enunciat prèviament, les societats musicals de la Comunitat Valenciana estan declarades Bé d'Interés Cultural Inmaterial a la Comunitat Valenciana i són Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Inmaterial per declaració del govern espanyol.

Aquestes declaracions fan necessari mencionar la Llei 10/2015, de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial i el principis d'aquesta. En l'article 3.b es recull el principi d'igualtat i no discriminació i es prohibeixen expressament les accions que vulneren el principi d'igualtat de gènere disfressats de cultura popular i tradició.

Per acabar, és necessari fer unes reflexions sobre el marc competencial del projecte. Les bandes de música tenen competència en el desenvolupament dels seus propis objectius estatutaris i són responsables d'organitzar accions i activitats orientades a promoure la igualtat de gènere. Però existeixen dos agrupacions a nivell superior que també tenen tasques en aquest sentit i que marquen directrius a les bandes de música de la Comunitat Valenciana.

Per una banda, a nivell autonòmic destaca el paper de la Federació de Societats musicals de la Comunitat Valenciana (FSMCV), que agrupa a totes les agrupacions de la Comunitat Valenciana. Encara que com hem dit abans, en l'àmbit de la música disposem de menys

informació sobre la igualtat de gènere i queda molt de camí per recórrer, la FSMCV des de fa uns anys ha començat a realitzar accions i a promoure aquestes activitats entre les societats musicals federades. En primer lloc, l'activitat que han realitzat les societats musicals de la Comunitat Valenciana en relació amb les polítiques de sensibilització en gènere queda reconeguda a l'annex descriptiu del Bé d'Interès Cultural inclòs al decret de declaració. En aquest annex es destaca que les bandes “han estat mostra i han participat dels diferents moviments reivindicatius de les igualtats de drets civils entre persones com pot ser, per posar un exemple, un dels moviments més important del nostre segle: la incorporació de la dona en la vida pública.”

Cal destacar el paper que ha tingut la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSCMV) en aquesta tasca. L'entitat ha realitzat accions que suposen avanços en aquesta matèria. Aquests avanços es veuen en l'àmbit artístic (destacant el paper de la *Banda de Dones* o la presència de dones en la direcció d'agrupacions), però també en matèria de gestió i planificació estratègica.

Actualment és un objectiu estatutari de la FSMCV la promoció i el foment de la igualtat d'oportunitats entre homes i dones. Per altra banda, podem veure que entre la trentena de projectes per a la legislatura 2018-2022 destaquen cinc que tenen com a objectiu principal i únic les accions la visibilització de la dona i foment de la igualtat.

Per últim, a nivell municipal tenim la Coordinadora de Societats Musicals de la Ciutat de València (COSOMUVAL), que també inclou entre els seus objectius la sensibilització en gènere i la promoció de la igualtat de gènere. Realitzen activitats de sensibilització per a les societats musicals que agrupa, entre les que destaquen cursos de formació i activitats específiques per al 8 de març.

Aquestes dos estructures organitzatives, aglutinen a les societats musicals de la Comunitat Valenciana i fomenten la realització d'activitats de promoció d'igualtat de gènere i no discriminació en les societats musicals.

En conclusió, podem observar en aquest breu resum sobre el marc, legal i competencial, la legislació que emmarca el nostre projecte, des de l'àmbit internacional a l'àmbit autonòmic. El projecte que presentem es desenvolupa des d'una associació sense ànim de lucre, figura jurídica de les nostres bandes de música. Aquestes associacions gràcies a la legislació vigent i a les subvencions desenvolupades per les entitats estatals, autonòmiques i locals poden realitzar projectes en matèria de promoció de la igualtat de gènere, com el que presentem a continuació.

3. Exposició i desenvolupament del projecte

3.1. Objectius

Objectiu General

Identificar les desigualtats de gènere en les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana, sensibilitzant a les persones que formen part d'aquestes i empoderant a les dones músiques.

Objectius Específics

O.E.1 Crear un espai de sororitat i de coneixement mutu de dones dins de l'associació, desenvolupant vincles entre dones de diferents generacions que formen part d'aquestes agrupacions musicals.

O.E.2 Sensibilitzar en gènere i donar a conèixer els aspectes bàsics en matèria d'igualtat.

O.E.3 Evidenciar les desigualtats de gènere existents en l'àmbit musical, així com conscienciar a les persones integrants d'aquestes sobre les mateixes.

O.E.4 Reflexionar sobre la situació de la nostra societat musical i sobre les desigualtats de gènere que detectem, generant nou coneixement sobre aquest aspecte.

O.E.5 Visibilitzar el treball realitzat i el paper de les dones en les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana i la seua valia, així com mostrar referents femenines en l'àmbit musical per a les futures generacions d'alumnes.

O.E.6 Mostrar els resultats del projecte i empoderar a les dones participants en el projecte.

3.2. Accions

En aquest apartat analitzarem les diferents accions que emprendrem per a complir amb els objectius específics plantejats. Per això, hem estructurat aquest gran apartat de la següent manera:

Àrea d'intervenció: aquesta àrea englobarà el conjunt d'accions i d'activitats que es duen a terme per a aconseguir arribar a complir els objectius plantejats. És a dir, cadascuna de les àrees que hem formulat està vinculada amb un objectiu específic per a després poder mesurar de manera més clara la consecució d'objectius.

Accions: concreció de les àrees d'intervenció.

Activitats: en cadascuna de les accions plantejades trobem diferents activitats que ens ajudaran a complir l'objectiu principal. Aquestes apareixen desglossades en quadres més visuals per a poder analitzar-les especificant els objectius propis de l'activitat, així com la duració i la temporalització, entre altres aspectes.

3.2.1. Àrea d'intervenció 1: Creant espais propis de coneixement mutu i sororitat.

En aquest primer bloc, emmarcarem les activitats orientades a crear el vincle entre les dones participants. Donades les característiques de l'associació i del barri on es troba, moltes d'elles ja es coneixen i pot ser que inclús ja tinguen alguns vincles. No obstant això, la funció principal d'aquest bloc és generar un espai propi per a les dones, i crear un vincle entre elles.

Per a poder arribar a formar aquest vincle comptarem amb activitats de presentació i dinàmiques de grup on les presents puguin donar-se a conèixer i crear un clima sà, còmode i de respecte. Tot açò ens servirà per a poder desenvolupar el projecte i per a que aquest tinga continuació en el temps. És fonamental que les dones consideren el projecte com a seu i siguin elles les que posteriorment s'encarreguen de dur a terme les accions de sensibilització.

Per tant, aquest bloc es relaciona amb l'objectiu específic 1: “Crear un espai de sororitat i de coneixement mutu de dones dins de l'associació, desenvolupant vincles entre dones de diferents generacions que formen part d'aquestes agrupacions musicals”

Aquest bloc es divideix en un total de 3 accions. Per una banda, la primera acció fa referència a la creació del grup i inici del projecte. Es farà una primera trobada del grup la qual tindrà una duració de 3 hores aproximadament. Aquesta és una de les accions més importants per a començar el projecte, ja que es tractarà del primer contacte entre elles i a més del primer contacte amb una mirada que incloga la perspectiva de gènere dins de l'associació.

La segona acció l'hem denominada “generem els nostres espais propis”. Aquesta acció té la finalitat de crear una *Banda de Dones*, com explicarem més endavant. Cal especificar i reflexionar sobre la necessitat d'aquests espais propis on les dones es puguin reconèixer i empoderar, puguin observar la seua pròpia valia i situar-se com a subjectes actius dins de l'entitat. L'activitat tindrà una duració d'aproximadament 34 hores, encara que s'adaptarà en funció de la societat musical i de la disponibilitat d'espais per als assajos.

I, per últim, l'acció 3 “Creem vincles entre les dones participants” es realitzarà a través d'un dia de convivència i fomentant la comunicació fluïda en el grup.

A continuació, passarem a detallar cadascuna de les accions amb les seues activitats. Dins de les mateixes, com veureu a continuació, hem especificat també els objectius, la duració, la temporalització, el lloc de realització, els recursos, així com l'explicació de l'activitat i els documents associats.

Acció 1. Creació del grup i inici del projecte

Aquesta primera acció tindrà el principal objectiu de començar a ficar en marxa el projecte i generar el grup que va a participar en el mateix.

Són diferents les activitats, que englobem en aquest apartat i que es realitzaran en la sessió inicial del mes de setembre.

A continuació, desenvoluparem cadascuna de les activitats, especificant el contingut i els aspectes a destacar:

Activitat 1.1. Dinàmica de presentació	
Nom de l'activitat	DIGUES QUIN INSTRUMENT TOQUES O VOLS TOCAR I ET DIRÉ QUI ETS
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Conèixer a les dones participants del projecte ● Començar a teixir vincles entre aquestes dones.
Duració	1 hora
Temporalització	1º Sessió (setembre)
Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, llapis, retoladors, cartolines. Caixa de cartó.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>

Desenvolupament de l'activitat	<p>En un primer moment, ens presentarem com a dinamitzadores i formadores del taller “Músiques i dones: érem, som i serem” i presentarem el projecte breument.</p> <p>Després d'això les persones participants s'asseuran i els repartirem una cartolina i un bolígraf/retolador. En aquesta cartolina NO hauran de posar el seu nom, i hauran d'escriure quin instrument toquen o els agradaria tocar, de quina manera participen en l'associació, com han arribat a formar part d'aquesta, i en quin any es van apuntar a l'associació.</p> <p>Deixarem totes les cartolines amb les respostes en una caixa de cartó. Posteriorment, cada una de les dones assistents agarrarà un paper i llegiran la descripció d'altra dona. L'objectiu de la dinàmica es tracta d'endevinar la dona que ha escrit eixes paraules.</p> <p>En el moment en el qual trobem a la persona de la qual es tracta, l'elegida s'haurà de presentar dient el seu nom i explicar el que posa en la cartolina.</p> <p>Les dinamitzadores, també participaran en el joc. D'aquesta manera començaran a formar part del mateix i així generarem un espai de confiança amb les dones participants.</p>
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

Activitat 1.2. Explicació del Projecte.	
Nom de l'activitat	MÚSIQUES I DONES: ÉREM, SOM I SEREM
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Explicar el funcionament del taller ● Respondre les preguntes plantejades per les participants.
Duració	30 minuts

Temporalització	1º Sessió (setembre)
Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	Recursos materials: Ordinador i projector Recursos Humans: Dinamitzadores activitat. Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.
Desenvolupament de l'activitat	Explicació per part de les dones dinamitzadores del projecte, els seus objectius així com les activitats que es desenvoluparan i la temporalització aproximada. És important transmetre a les participants la importància de fer seu el projecte i la llibertat d'evolució que té aquest tipus de projecte donat que en cada agrupació musical tindrà unes conclusions diferents. Hauran de sentir-se com a pròpies dissenyadores del projecte que anirà agafant una forma diferent depenent de l'agrupació en la qual es desenvolupe. Després d'això, deixarem un torn obert de preguntes sobre qüestions generals del projecte.
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

Activitat 1.3. Dinàmica de cohesió del grup	
Nom de l'activitat:	ÀNIMES BESSONES
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Conèixer a les dones participants ● Generar vincles entre les dones assistents. ● Apropar posicions des del coneixement de les coses que ens vinculen.
Duració	1 hora i 30 minuts

Temporalització	1º Sessió (setembre)
Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, cartolines, pintures, folis, ordinador, impressora.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>Aquesta serà una de les primeres activitats per a generar cohesió de grup i per a que les dones es puguin conèixer. En un primer moment, formarem grups de 5-8 dones, depenent de les dones participants al projecte. Tractarem de fer grups en els que puguin estar dones molt diferents, és a dir de seccions diferents de l'entitat, per a que puguin comprovar que les diferències entre elles no són tan grans.</p> <p>Posteriorment, donarem una plantilla on apareixeran preguntes tancades:</p> <ul style="list-style-type: none"> - M'agradaria ser: bebé, xiquet/a, jove, adulta, persona major. - La meua festa preferida: bateig, boda, aniversari, santa Cecília. - Preferisc: camp, muntanya, platja, bosc, mar. - M'agradaria convertir-me en: lleó, pardal, elefant, canari, conill. - Elegiria: tulipa, rosa, cactus, gerani, gespa. - Canviaria: La meua veu, la meua cara, les meues cames, el meu cabell, les meues mans. - Se'm dona molt bé: estudiar, cantar, ballar, tocar un instrument.

	<ul style="list-style-type: none"> - Se'm dona molt malament: dibuixar, cantar, dur el ritme, tocar baixet. <p>Les preguntes les adaptarem a la societat musical, per a poder destacar aspectes concrets.</p> <p>Una vegada repartides les plantilles del projecte, el grup de dones farà un debat durant uns minuts per a elegir la resposta col·lectiva. És a dir, hauran de ficar-se d'acord i fer un debat amb argumentacions per elegir una resposta en comú.</p> <p>Quan finalitzen, tot el grup comentarà i analitzarà les respostes i hauran d'expressar gràficament en un mural dividit en dos parts per la diagonal: les coincidències i les diferències.</p> <p>Al final farem una valoració final sobre el que tenen en comú i les diferències.</p> <p>És una dinàmica important, donat que partim d'un grup heterogeni i que ha de ser conscient de la importància de treballar en equip, de fer grup i de crear sinergies. Aquest serà el punt de partida per a començar a treballar.</p>
Documents de l'activitat	<ul style="list-style-type: none"> - Plantilla preguntes tancades (apareix especificat en l'apartat anterior)

Acció 2. Generem els nostres propis espais

En aquesta segona acció crearem la nostra *Banda de Dones* a l'agrupació musical en la qual estem desenvolupant el projecte. Aquesta anirà desenvolupant-se en paral·lel als grups de discussió i a les altres activitats del mateix. A continuació, detallarem les activitats previstes en l'acció 2.

Activitat 2.1. <i>Banda de Dones</i>	
Nom de l'activitat	LA NOSTRA BANDA DE DONES
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Generar vincles entre les dones assistents. ● Crear espais propis de dones ● Visibilitzar referents femenins
Duració	<p>Els assajos s'estructuraran depenent de l'associació musical i de la disponibilitat d'espais.</p> <p>Però preferiblement, un assaig d'1 hora a la setmana d'octubre a Juny. Aproximadament 33 hores d'assajos.</p>
Temporalització	octubre- juny
Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: faristols, partitures, instruments musicals.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat, directora, músiques de reforç.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>En un primer moment, farem una fase de recerca i captació de dones per a la nostra banda. Poden participar més dones que les participants en el projecte i per això és necessari fer una adequada difusió de l'activitat. Utilitzarem els mitjans dels quals dispose l'entitat (xarxes socials, correu electrònic...) i altres que puguem considerar adequades, com la realització de cartells.</p> <p>Posteriorment, iniciarem un procés de selecció de la directora, és convenient que siga una dona i, a poder ser, vinculada amb l'entitat. També serà fonamental realitzar una cerca de repertori, que consistirà en obres composades per dones.</p>

	<p>Després d'aquesta primera fase en què tractarem de donar forma a la <i>Banda de Dones</i>, realitzarem una planificació dels assajos definint les dades establertes, així com el lloc on es realitzaran.</p> <p>Finalment, els assajos començaran al mes d'octubre, com hem comentat, aquests seran d'1 hora de duració, encara que s'adaptaran en funció de la societat musical i les característiques de la mateixa.</p>
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

Activitat 2.2. <i>Banda de Dones</i> . Concert final	
Nom de l'activitat	CONCERT FINAL BANDA DONES
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Visibilitzar el treball realitzat durant aquests mesos ● Empoderar a les dones ● Mostrar la música feta per les dones
Duració	1 hora
Temporalització	Juny
Lloc de realització	Auditori, espai a l'aire lliure.
Recursos	<p>Recursos materials: faristols, partitures, instruments musicals.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat, directora, músiques de reforç.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>El dia de l'exposició de resultats de les taules de discussió, es realitzarà el concert de Dones, preparat durant els mesos previs.</p> <p>Aquesta va a ser una de les activitats clau del projecte, la <i>Banda de Dones</i> a banda de l'objectiu de crear vincles entre les dones</p>

	participants, té l'objectiu d'empoderar-les, de fer-les conscients de les seues capacitats i habilitats. Per això, la realització d'aquest concert final visibilitzarà el treball realitzat durant els mesos previs i mostrarà els resultats.
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

Acció 3. Creem vincles entre les dones participants

Aquesta acció es realitzarà de forma transversal durant tot el projecte amb la finalitat principal de generar un espai de sororitat en la pròpia associació, creant vincles entre les dones participants. Recordem que l'objectiu és que aquestes acaben reconeixent el projecte com a seu i puguen continuar desenvolupant accions.

Activitat 3.1. Canals de comunicació	
Nom de l'activitat	COMUNICACIÓ FLUÏDA
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Establir canals de comunicació entre les dones participants en el projecte.
Duració	No definida
Temporalització	setembre- juny
Lloc de realització	Online
Recursos	<p>Recursos materials: dispositius electrònics de cadascuna de les dones participants.</p> <p>Recursos Humans: No procedeix</p> <p>Recursos econòmics: No procedeix</p>
Desenvolupament de l'activitat	Des del primer moment i des de la primera reunió va a ser fonamental establir uns canals de comunicació. Per una banda establirem uns canals formals, preferentment correu electrònic o canal de Telegram, i canals informals, com grups de Whatsapp.

	Serà fonamental per a coordinar hores de reunió, però també a la vegada per a poder compartir notícies o dades interessants.
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

Activitat 3.2 Generació de vincles. Jornada de Convivència	
Nom de l'activitat	DIA DE CONVIVÈNCIA I DE COMPARTIR EXPERIÈNCIES
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Agrupar a totes les dones participants en el projecte (<i>Banda de Dones</i> i grups de discussió). ● Generar vincles entre les dones participants. ● Crear espais per a compartir experiències.
Duració	1 dia
Temporalització	Maig
Lloc de realització	Per determinar
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, cartolines, pintures, folis, ordinador, impressora.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions. A més, les dones participants faran una aportació econòmica per a cobrir les seues despeses de mantenició.</p>
Desenvolupament de l'activitat	La Jornada de Convivència es realitzarà preferiblement a l'aire lliure i tindrà estructurades diferents activitats dinamitzades per les persones encarregades de la realització del projecte. Aquestes activitats podran canviar, en funció de la societat musical i de les dones responsables del projecte.

	<p>En definitiva, comptarem amb una activitat relacionada amb la naturalesa o amb l'esport a l'aire lliure, com podria ser una ruta de senderisme per una zona de la Comunitat Valenciana o una activitat aquàtica (<i>paddle surf, kayak...</i>). Posteriorment, es realitzarà un menjar amb totes les dones que formen part del projecte i, després del menjar, analitzarem les conclusions estretes fins al moment, i organitzarem la Jornada Final.</p> <p>La jornada Final, serà una activitat completament organitzada per les dones participants, per això en aquesta jornada de convivència hauran de decidir com es realitzarà (lloc, horari, duració, estructura, activitats...), així com estructurar les tasques a realitzar i les persones encarregades de dur a terme eixes tasques.</p> <p>Per finalitzar la Jornada de Convivència, al final del dia farem una breu reflexió sobre l'evolució del projecte i sobre la valoració que les dones fan del mateix.</p>
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

3.2.2. Àrea d'intervenció 2: Aprenem sobre igualtat

Una part fonamental del projecte és aquesta àrea de treball, en la qual l'objectiu fonamental és dotar d'un coneixement teòric a les dones que integren el projecte. És essencial tindre uns coneixements previs en matèria d'igualtat de gènere per a poder, posteriorment, en els grups de discussió, visibilitzar les desigualtats de gènere i poder ficar nom a les mateixes, així com ser conscients de la situació de les dones i les raons que originen aquestes desigualtats.

Per això, abans de començar amb els grups de discussió dedicarem les primeres sessions a donar uns conceptes bàsics d'igualtat de gènere. Tenint en compte que estem treballant amb un col·lectiu molt divers i moltes vegades no conscienciades en gènere, adaptarem el material i tractarem de realitzar sessions amenes amb material audiovisual i altres materials que puguin atraure l'atenció de les persones participants.

Totes les accions emmarcades dins d'aquesta àrea d'intervenció estan relacionades amb els objectius específics següents: “Sensibilitzar en gènere i donar a conèixer els aspectes bàsics en matèria d'igualtat.” i “Evidenciar les desigualtats de gènere existents en l'àmbit musical així com conscienciar a les persones integrants d'aquestes sobre les mateixes.”

Tal com hem realitzat en els anteriors apartats, hem dividit l'àrea d'intervenció en diferents accions amb les seues respectives activitats. En aquest cas, he fet una divisió en dos accions principals: la primera referent als conceptes generals d'igualtat, que tindrà diferents activitats on tractarem de mostrar a les dones els conceptes bàsics d'igualtat, i una segona acció orientada a evidenciar aquestes desigualtats en l'àmbit de la música.

Acció 1. Conceptes generals igualtat

El contingut d'aquesta acció el treballarem en varies sessions al llarg del mes d'octubre i ens servirà de marc de referència per al conjunt del projecte donat que treballarem els conceptes bàsics en matèria d'igualtat.

Activitat 1.1 Conceptes generals igualtat. Part 1	
Nom de l'activitat	¿SEXE O GÈNERE?
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Identificar i reconèixer les diferències entre sexe i gènere, ● Conèixer la teoria sexe-gènere.
Duració	2 hores
Temporalització	1º setmana octubre
Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, cartolines, pintures, folis, ordinador, projector, fitxes de l'activitat.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	En un primer moment, realitzarem una activitat inicial per a situar a les dones participants dins del projecte i per a donar a conèixer el sistema sexe-gènere. És important que siguin conscients que el

	<p>sexe no és la causa de la desigualtat, sinó el gènere socialment construït. Per això realitzarem diferents activitats que a continuació detallarem.</p> <p>En primer lloc, dividirem a les dones en dos grups i cada grup tindrà unes targetes amb qualitats atribuïdes a l'ésser humà.</p> <p>Repartirem dos cartolines grans amb les frases:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Les dones són...” • “Els homes són...” <p>Les participants hauran de col·locar les qualitats atribuïdes en cadascuna de les cartolines i afegir més qualitats. Posteriorment farem un debat sobre les següents qüestions:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ¿què us ha dut a pensar que els homes tenen aquestes qualitats i les dones aquestes? • ¿Sempre és així? <p>Al finalitzar el debat, mostrarem el següent vídeo:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?time_continue=10&v=N5x_3zJPWXM</p> <p>Per acabar, farem una explicació teòrica d'aquests dos conceptes bàsics per entendre les desigualtats de gènere, a més de la construcció social del model de gènere.</p>
Documents de l'activitat	Targetes qualitats.

Activitat 1.2 Conceptes generals igualtat. Part 2.	
Nom de l'activitat	EL PROCÉS DE SOCIALITZACIÓ: LA PERSPECTIVA ANDROCÉNTRICA
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Conèixer els agents de socialització i els processos de socialització

	<ul style="list-style-type: none"> ● Identificar la perspectiva androcèntrica.
Duració	2 hores
Temporalització	2na setmana octubre
Lloc de realització	Local Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, cartolines, pintures, folis, ordinador, projector, llibres d'història.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>En un primer moment, explicarem amb una breu presentació de <i>Power Point</i> els agents de socialització (família, escola, amistats, mitjans de comunicació..) i els processos de socialització.</p> <p>Inclourem en aquesta presentació la definició de la perspectiva androcèntrica, en la qual se situa a l'home al centre de tot, i s'expliquen els diferents àmbits de la vida des de la visió de l'home.</p> <p>Posteriorment, per a ser conscients d'aquesta situació, farem una breu dinàmica, que tracta d'evidenciar com la socialització de les xiquetes i els xiquets està esbiaixada pels estereotips de gènere. .</p> <p>En un primer moment, dividirem al grup en xicotets grups de 4 ó 5 dones cadascun. Posteriorment, repartirem llibres d'història de la ESO. Donarem un temps determinat per a que busquen en el llibre dones en la història o esdeveniments en què les dones tingueren un paper fonamental. Hauran d'apuntar els resultats d'aquesta xicoteta investigació en un foli.</p> <p>Després, presentaran els resultats al grup gran i reflexionarem sobre un dels agents de socialització més potents (l'escola) i la perspectiva androcèntrica d'una de les assignatures (història).</p>
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

Activitat 1.3 Importància d'incorporar la perspectiva de gènere.	
Nom de l'activitat	POSA'T LES ULLERES VIOLETA
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Conèixer el concepte i la importància del mateix. ● Conscienciar a les dones sobre la importància de les ulleres violeta.
Duració	1 hora i 30'
Temporalització	3era setmana octubre
Lloc de realització	Local Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, cartolines, pintures, folis, ordinador, projector, llibres de música, llistat partitures.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>¿Què implica ficar-se les ulleres violeta? Tal com es descrivia en El diari violeta de Carlota (Lienas, G.,2001): “nova manera de mirar el món per a donar-se compte de les situacions injustes, de desavantatge, de menyspreu...cap a la dona. Esta nova mirada s'aconsegueix qüestionant els valors androcèntrics; és a dir, valors que es donen per ben vistos des dels ulls masculins”</p> <p>En aquest punt del taller, les dones ja tindran els coneixements bàsics per analitzar la societat i per a poder entendre el fet de ficar-se les ulleres violeta. Per això, farem una dinàmica per assentar els coneixements i apropar-nos al món de la música.</p> <p>Farem xicotets grups de treball (4 ó 5 dones) repartirem llibres de música i el llistat d'obres de l'arxiu de la banda on realitzem el taller, així com el programa de les últimes actuacions de la banda</p>

	<p>municipal de València, Castelló o Alacant. Treballaran durant uns minuts analitzant el número d'homes i de dones que troben a aquests materials, i escrivint el nom de les dones que trobem.</p> <p>Hauran, també, de seleccionar una dona en l'àmbit de la música i buscar la seua biografia i els treballs realitzats. Posteriorment, exposaran tota la informació recopilada al gran grup.</p> <p>Per a finalitzar, reflexionarem sobre les dones en la música, la seua invisibilització i la necessitat de ficar-nos les ulleres violeta i de analitzar críticament la societat per a demandar el nostre espai, i en concret, analitzar la nostra banda de música.</p>
Documents de l'activitat	No necessari en aquesta activitat

Acció 2. Les desigualtats de gènere en la música

En aquestes activitats ens centrarem en explorar l'estat de la dona en l'àmbit específic de la música fent ús de recursos audiovisuals que generen debats interessants i que mostren de forma molt clara el predomini dels referents masculins en aquest àmbit.

Activitat 2.1 Desigualtats de gènere en la música	
Nom de l'activitat	...I TAMBÉ EN LA MÚSICA
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> Evidenciar les desigualtats de gènere en l'àmbit musical
Duració	2 hores i 30 minuts
Temporalització	4ta setmana octubre
Lloc de realització	Local Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, cartolines, pintures, folis, ordinador, projector.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>

Desenvolupament de l'activitat	<p>En la sessió anterior ja vam introduir algunes desigualtats que existeixen en l'àmbit de la música. En aquesta sessió tractarem de donar unes nocions bàsiques de la situació general de la dona en la música. I, per això, utilitzarem dos recursos audiovisuals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vídeo “sin nosotras deja de sonar la mitad de la música” en el què es recull un conjunt de frases que totes les dones músiques han sentit alguna vegada en la vida. - Vídeo Jornada “ Les dones en l'àmbit musical” on escoltarem a quatre ponents parlar des de diferents perspectives de la música sobre la situació de la dona. <p>Al finalitzar, farem un debat sobre el que hem vist i avaluarem aquesta primera part del taller sobre conceptes d'igualtat.</p>
Documents de l'activitat	No necessari en aquesta activitat

3.2.3. Àrea d'intervenció 3: Grups de discussió

Aquesta àrea és una de les parts essencials del projecte, la que farà reflexionar a les persones participants i la que ens aportarà nova informació. El projecte que es planteja és un projecte participatiu, i una oportunitat per a conèixer nous punts de vista i noves visions sobre la desigualtat de gènere en la música. Seran les pròpies participants les que generaran contingut després de tindre els coneixements bàsics sobre la matèria.

L'àrea que presentem a continuació, amb les accions que la conformen, serà una de les més llargues del projecte, i de la qual podrem obtenir coneixement que ens podran servir per a futures sessions o investigacions que es plantegen sobre el tema.

Totes les accions emmarcades dins d'aquesta àrea estan relacionades amb els següents objectius específics: “Evidenciar les desigualtats de gènere existents en l'àmbit musical així com conscienciar a les persones integrants d'aquestes sobre les mateixes i “Reflexionar sobre la situació de la nostra societat musical i sobre les desigualtats de gènere que detectem, generant nou coneixement sobre aquest aspecte.”

Com anem a veure, l'àrea està dividida en tres activitats principals, que versaran entorn als grups de discussió. Abans de començar, cal clarificar què és un grup de discussió i com funciona, així com per què hem elegit aquesta forma per al nostre projecte. Els grups de discussió són una tècnica utilitzada en la investigació qualitativa per a extraure discursos en un entorn grupal. És, en definitiva, una entrevista grupal en la qual es genera un debat per a extraure conclusions sobre un aspecte. Considerem que aquesta tècnica encaixa perfectament amb el projecte, i permetrà de forma grupal arribar a extraure unes conclusions sobre la desigualtat de gènere en la societat musical en la que el projecte es desenvolupa.

Com anem a veure a continuació, hem dividit aquesta àrea en dos accions, en un primer moment, la creació del grup de discussió, que explicarem posteriorment, i el desenvolupament d'aquests grups, i la segona acció correspondrà amb l'estructuració de les conclusions dels grups de discussió per a poder presentar-les. A continuació, detallarem aquestes accions.

Acció 1. Grups de discussió

Les activitats que proposem en el següent bloc, són les més importants de tota l'experiència platejada. En aquestes ens centrem en la recollida de dades, idees i reflexions per part de les participants amb la finalitat de documentar la situació de la seua entitat i els continguts apresos i generat durant les activitats prèvies.

Activitat 1.1 Creació dels grups de discussió	
Nom de l'activitat	FORMEM ELS NOSTRES GRUPS DE DISCUSSIÓ
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Crear els grups de discussió ● Establir les normes d'aquests grups i altres aspectes necessaris per al correcte funcionament dels mateixos.
Duració	1 hora i 30 minuts
Temporalització	novembre
Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, folis, ordinador, impressora, pissarra.

	<p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>En aquesta primera sessió serà molt important crear el grup de discussió i donar-li una estructura per què, posteriorment, el funcionament del mateix siga correcte. Hem de tindre en compte que els grups de discussió estaran formats per les dones que conformen el projecte, i tal com hem explicat anteriorment per un màxim de 15 dones.</p> <p>Per començar l'activitat, explicarem què és un grup de discussió i com funciona, encara que adaptarem alguns aspectes al nostre projecte. El grup de discussió, tal com hem explicat anteriorment, és una tècnica utilitzada en la investigació qualitativa i que ens servirà per a crear un debat en el grup i poder extraure conclusions.</p> <p>A continuació, establirem les normes de funcionament del grup que seran fonamentals. Per a crear les normes comptarem amb la participació de les dones i una de elles serà l'encarregada de redactar un document amb el contingut de les mateixes. Entre les normes que caldrà especificar: horari de les reunions, lloc, duració de les mateixes, gestionar torns de paraules... A més, explicarem la necessitat de gravar aquestes reunions per a la part final sobre les conclusions i signarem un consentiment de tractament de dades.</p> <p>Durant aquesta sessió, també ens presentarem com a moderadores del grup de discussió i explicarem les nostres principals funcions: guiar el grup i orientar l'entrevista grupal per a poder extraure conclusions.</p> <p>Una vegada programades les sessions i entès el grup de discussió, tancarem aquesta sessió inicial.</p>
Documents de l'activitat	<ul style="list-style-type: none"> - Fulla de tractament de dades de caràcter personal - Document de normes del grup de discussió (generat durant el projecte)

Activitat 1.2 Grups de discussió	
Nom de l'activitat	GRUPS DE DISCUSSIÓ: GENERANT CONEIXEMENT
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Debatre sobre la situació de les dones en la societat musical. • Extraure conclusions sobre la desigualtat de gènere en la música.
Duració	Cada sessió serà d'1 hora i 30 minuts, i establim una per setmana preferiblement (depenent de les normes del grup establides en la sessió anterior)
Temporalització	novembre- abril
Lloc de realització	Local de la Banda de Música (depenent de les normes del grup establides en la sessió anterior)
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, folis, ordinador, impressora, pissarra, llibretes.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat i moderadora.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>Els grups de discussió es convocaran, segons les normes establides prèviament, i sempre amb la freqüència acordada. És important respectar aquest aspecte per a fomentar la participació de les dones i la vinculació al projecte.</p> <p>Com hem comentat anteriorment, es realitzaran preferiblement una vegada a la setmana i la duració ideal seria d'1 hora i 30 minuts, però sempre s'adaptarem a les normes establides per les dones participants.</p> <p>Durant els grups de discussió, la moderadora exposarà un tema, del qual prèviament s'enviarà un correu a les dones o s'explicarà en la sessió anterior per què puguin recopilar informació i dades</p>

	<p>sobre el mateix. Hem de tindre en compte que serà essencial que comptem amb dades actualitzades sobre la societat musical en concret.</p> <p>La moderadora disposarà prèviament d'un possible guió amb temes, encara que serà important anar modificant i adaptant a cadascuna de les societats musicals. Hem de tindre en compte que cada Banda de Música té unes característiques i unes peculiaritats, i serà fonamental adaptar el projecte a aquestes situacions i, per tant, adaptar els temes a tractar, també depenent de l'evolució dels mateixos.</p> <p>Les sessions del grup, començaran amb 10 minuts més, informals, per a situar a les dones participants. Posteriorment, la moderadora exposarà el tema a tractar i començarà el debat. Per a finalitzar, farem un recull de conclusions que cadascuna anotarà en les seues llibretes per a poder treballar sobre elles posteriorment.</p>
Documents de l'activitat	- Guió dels temes

Acció 2. Estructurem les nostres conclusions

Una vegada recollida la informació, les participants dedicaran un temps a donar forma a tots els continguts i reflexions generades. La finalitat de l'activitat és poder mostrar d'una forma sintetitzada, accessible i visual totes les conclusions en una jornada final.

Activitat 2.1 Conclusions dels grups de discussió	
Nom de l'activitat	Les nostres conclusions
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Sintetitzar les conclusions dels grups de discussió. ● Exposar de forma visual aquestes conclusions.
Duració	5 sessions de 2 hores
Temporalització	Maig-juny

Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: Bolígrafs, retoladors, folis, ordinador, impressora, pissarra, llibretes, cartolines, carpetes</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat i moderadora.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>Aquesta serà l'última fase dels grups de discussió i una de les més importants del projecte. Tractarem de resumir i de ficar totes les conclusions estretes en un document per a poder guardar en l'associació i per a tindre per a futures investigacions. A més, farem material audiovisual per a exposar en les jornades finals.</p> <p>Durant aquestes sessions, tornarem a exposar els temes tractats i mostrarem les conclusions que cada dona va recollir en els seus apunts. La moderadora també podrà participar explicant allò que va recopilar.</p> <p>Posteriorment, dividirem el grup en xicotets grups per a poder redactar cada grup un dels temes i per a poder fer eixe document final. Una vegada disposem del document, passarem a fer el material audiovisual per a les Jornades i a preparar l'exposició dels resultats. És fonamental en aquesta fase que les dones exposen els resultats de la manera que siga més còmode per a elles.</p>
Documents de l'activitat	<ul style="list-style-type: none"> - Document final de conclusions (elaborat durant el projecte)

3.2.4. Àrea d'intervenció 4: El nostre treball és visible

En aquesta àrea, tractarem de fer visible el nostre treball però no sols de mostrar els resultats que exposarem a la jornada final sinó d'anar evidenciant i mostrant en xarxes socials les nostres recerques i visibilitzant dones en l'àmbit de la música.

Conscienciem a les dones del projecte de la importància que el nostre treball no es quede sols a l'àmbit de la societat musical, sinó de mostrar a l'exterior tot el treball realitzat, i

també la necessitat de tindre una plataforma per a poder mostrar dones músiques i rellevants en el nostre àmbit.

Tot el que treballarem en aquesta àrea està relacionat amb el següent objectiu específic: “Visibilitzar el treball realitzat i el paper de les dones en les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana i la seua valia, així com mostrar referents femenines en l'àmbit musical per a les futures generacions d'alumnes. ”

Com veurem a continuació, aquesta part consta d'una única acció en la qual tindrem dos activitats. Aquesta àrea està vinculada també amb l'àrea de treball 5 però aquesta està més orientada a la mostra del treball realitzat durant el desenvolupament del projecte.

Acció 1. Visibilització

Amb aquesta acció es pretén fer públic el projecte per generar consciència al sí de l'associació i del municipi on es desenvolupa el projecte. Es pretén que les dones participants siguen protagonistes d'un conjunt d'accions de comunicació social i així puguen compartir amb el seu entorn la seua situació com a músiques i totes les propostes que van a ficar en funcionament a la seua societat musical.

Activitat 1.1 Creació de la comissió de comunicació del projecte	
Nom de l'activitat	COMISSIÓ DE COMUNICACIÓ
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Crear una comissió de comunicació. ● Nomenar les persones encarregades de la comunicació. ● Establir les funcions de la mateixa.
Duració	30 minuts
Temporalització	Setembre
Lloc de realització	Local de la Banda de Música
Recursos	<p>Recursos materials: No necessari</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores activitat.</p> <p>Recursos econòmics: No necessari.</p>

Desenvolupament de l'activitat	<p>Al final de la primera sessió, exposarem breument la necessitat de crear xarxes socials del projecte o d'emprar les xarxes socials de l'associació per a poder mostrar el treball realitzat i per què siga una plataforma per a visibilitzar dones de l'àmbit de la música.</p> <p>Crearem una comissió de 3 ó 4 dones que s'encarregaran de fer publicacions sobre el projecte i sobre dones músiques, per a garantir la visibilitat del mateix.</p>
Documents de l'activitat	No necessari per aquesta activitat

Activitat 1.2 Gestió de xarxes socials	
Nom de l'activitat	Les nostres xarxes socials
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Gestionar les xarxes socials. ● Crear contingut sobre el projecte.
Duració	Indeterminada
Temporalització	Setembre-Juny
Lloc de realització	No procedeix
Recursos	<p>Recursos materials: Ordinador, accés a internet.</p> <p>Recursos Humans: Persones participants en la comissió de comunicació.</p> <p>Recursos econòmics: No necessari.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>Les dones que formen part de la comissió de comunicació del projecte seran les encarregades de difondre en xarxes socials els resultats del mateix. A més, aprofitarem per a visibilitzar a dones conegudes en l'àmbit de la música. Aquestes dones poden ser</p>

	també dones de la nostra associació que han tingut un pes fonamental en la mateixa.
Documents de l'activitat	No necessari en aquesta activitat

3.2.5. Àrea d'intervenció 5: Jornada final

L'última àrea de treball del projecte és la Jornada Final, el moment d'exposar els resultats dels mesos de treball a la societat musical, en general. És la part essencial del projecte i servirà tant per a donar a conèixer tot el procés i totes les activitats realitzades, com per a empoderar a les dones que formen part del mateix.

La Jornada, com hem vist anteriorment, estarà definida i organitzada per les dones participants en el projecte; per tant, en cada societat musical serà d'una manera. En aquesta àrea treballarem amb accions per a complir l'objectiu específic sisè: "Mostrar els resultats del projecte i empoderar a les dones participants en el projecte."

L'única acció que tenim en aquesta àrea és la jornada final, que a continuació passarem a explicar amb més detall.

Acció 1: Jornada Final

Com a colofó del projecte es planteja una activitat de demostració pública de les conclusions i activitats desenvolupades en el projecte, fent partícips a les persones associades de l'entitat, al veïnat i als diferents agents socials, polítics i culturals del municipi.

Activitat 1.1 Jornada Final	
Nom de l'activitat	JORNADA FINAL
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ● Mostrar les conclusions extretes en el projecte. ● Empoderar a les dones participants.
Duració	Per determinar- dependrà de l'organització de cada societat musical.
Temporalització	Juny

Lloc de realització	Per determinar- dependrà de l'organització de cada societat musical.
Recursos	<p>Recursos materials: Ordinador, internet, projector, cartolines, faristols, cadires, taules, instruments musicals.</p> <p>Recursos Humans: Dinamitzadores del projecte i dones participants.</p> <p>Recursos econòmics: propis de l'associació i de les subvencions.</p>
Desenvolupament de l'activitat	<p>Aquesta és la part final del projecte, la visibilització de tot el treball realitzat. Com ja hem comentat abans, seran les dones les que estructuraran aquesta Jornada i l'organitzaran d'acord al que siga més adequat per a elles i per a la societat musical.</p> <p>Constarà de diferents parts que es podran estructurar com vulguen; una primera part, d'exposició de resultats d'algunes de les dones participants en els grups. i un concert de la <i>Banda de Dones</i>.</p> <p>Es poden afegir a la Jornada activitats alternatives, com un dinar de germanor o visionat d'una pel·lícula sobre la temàtica.</p> <p>El fonamental ací, com a la resta del projecte, és que les dones facen seu el projecte i aquesta Jornada Final, i l'organitzen de la manera més adequada.</p>
Documents de l'activitat	No necessari en aquesta activitat

3.3. Metodologia i funcions específiques de l'agent d'igualtat

En el següent apartat establirem la metodologia del projecte, així com les funcions que desenvoluparan els i les professionals implicades en el mateix.

Per començar, la metodologia del projecte d'intervenció plantejat és una metodologia participativa, on les dones involucrades assumiran com a propi el projecte i aniran desenvolupant el mateix a la seua manera, fent-les partícips de tot el procés. Serà fonamental que les participants es consideren part del projecte i que li donen la seua pròpia visió. Com hem pogut veure en les activitats, elles seran les responsables de l'organització de les activitats i de la gestió de determinats processos. Per tant, cada projecte serà diferent i això pot ser molt

enriquidor tant per a les persones implicades, com per al coneixement generat en aquest projecte.

Per altra banda, es tindran en compte les necessitats i la realitat de cadascuna de les societats musicals per a implantar el mateix i adaptar-lo. Cada societat musical compta amb una realitat, i no és el mateix desenvolupar aquest projecte en una municipi de grandària reduïda que en un gran municipi. Per això, és fonamental l'adaptabilitat del projecte i la participació de les persones usuàries.

Per últim, cal dir que el projecte que, com hem comentat anteriorment, es realitza des d'una perspectiva participativa i adaptativa, tindrà un altre eix fonamental que serà la música. La música serà el nexce d'unió entre les dones participants i serà el centre del projecte. Utilitzarem aquesta ferramenta per a crear vincles i aconseguir crear un espai de sororitat que facilite el desenvolupament del projecte.

En definitiva, és un projecte participatiu, adaptat a cada una de les societats musicals en les quals es realitzi i que té com a nexce d'unió la música. A més, com ja hem comentat anteriorment, serà essencial generar vincles entre les dones participants, crear espais propis per a aquestes dones on puguin reconèixer a les seues companyes i puguin generar sororitat.

Per altre costat, com hem vist en el desenvolupament de les activitats, el projecte es desenvoluparà seguint unes fases que analitzarem breument a continuació:

Presentació del projecte i posada en marxa

Es desenvoluparà durant els primers mesos i serà fonamental per a aconseguir que les dones de l'associació participen i s'involucren en el projecte. En un primer moment, es presentarà el projecte i s'exposaran els objectius del mateix, així com la presentació de les professionals que guiaran les diferents activitats. Durant les primeres setmanes serà fonamental crear un espai per què les dones es puguin conèixer i generar confiança entre elles de forma que es puga desenvolupar adequadament el projecte. A més, es crearan comissions, com s'ha explicat en l'apartat d'activitats per a poder dur a terme les diferents activitats.

Desenvolupament del projecte

Durant aquesta etapa del projecte es duran a terme les diferents activitats previstes, que entre altres inclourà la creació de la *Banda de Dones* i la generació dels grups de discussió. Però, a més, també inclou altres apartats com el de formació sobre aspectes relacionats amb la igualtat de gènere.

En aquesta part, recollirem dades sobre la situació de les dones en la Banda de Música i sobre la seua percepció sobre la igualtat de gènere en la música. Serà un procés de recollida d'informació, a través de les dades recopilades i de la informació estreta en els grups de discussió. Però també serà una etapa en la que es crearan espais propis per a les dones, com la *Banda de Dones*, i en la que tractarem de generar aquests vincles tan importants per al projecte i per a futures activitats.

De forma transversal, durant el desenvolupament del projecte es realitzaran activitats de cohesió de grup i també tindrà una part fonamental la visibilització del treball realitzat. És molt important, que el treball que es realitze durant els mesos de desenvolupament del projecte siga visible tant en xarxes socials, per a persones alienes a l'associació, com en altres mitjans, per a persones que formen part de l'entitat. Per això, durant tota aquesta etapa, a través de la comissió de comunicació, s'aniran realitzant accions d'informació.

Cloenda del projecte i presentació de resultats

La part final del projecte, tractarà d'exposar tot el recopilat durant els mesos de treball a la resta de la societat musical, i de persones alienes a la mateixa. Com hem pogut veure en la descripció de les activitats, seran les pròpies dones les que organitzen aquesta part final del projecte i l'adapten al seu propi estil i format.

És una part essencial del projecte, que es centra en fer evidents els resultats dels mesos de treball i en empoderar a les dones participants en el mateix. És important que siguin conscients de la importància del seu treball i que puguin exposar els resultats a la resta de la societat musical.

Per concloure l'apartat de la metodologia, podem observar que existeixen tres aspectes fonamentals en el projecte: la participació, l'adaptació del projecte i la música. I, de forma genèrica, també podem parlar de la importància de la sororitat i de l'empoderament de les dones del projecte, que s'anirà treballant en les diferents fases del mateix. La finalitat és que aquest projecte genere nous projectes en un futur en la mateixa societat musical, i que aquestes dones conscienciades i empoderades puguin crear noves experiències en el futur, per això és tan important la participació.

3.3.1. Funcions professionals

Per últim, en aquest apartat desenvoluparem les funcions que tindran les professionals implicades en el projecte. Trobarem dos figures professionals, per una banda l'agent d'igualtat,

que serà la coordinadora de tot el projecte i la responsable del mateix i, per altra banda, la promotora d'igualtat, que recolzarà en les tasques a l'anterior.

La titulació requerida per a l'agent d'igualtat seran estudis superiors universitaris i especialització en igualtat de gènere, amb formació entre 250 hores i 600 hores en Màster superior acreditat. Respecte a la promotora d'igualtat es requerirà formació de FP en promoció d'igualtat de gènere.

A continuació, desenvoluparem les funcions de cadascuna de les professionals implicades.

Agent d'igualtat

- Presentació del projecte i captació de les dones per al mateix.
- Coordinació del projecte.
- Dinamització del grup.
- Organització d'activitats junt a dones encarregades de les mateixes.
- Impartir les sessions sobre gènere i conceptes bàsics.
- Fomentar els vincles entre les dones participants.

Respecte a la *Banda de Dones*:

- Recolzar la formació de la mateixa.
- Establir les normes de funcionament.
- Acompanyar en el procés, recordant la importància de la selecció d'obres de dones, de realització de concert de solistes...

Respecte als grups de discussió:

- Dinamització dels grups
- Establiment dels temes a tractar de manera conjunta amb les dones que formen part dels mateixos.
- Acompanyament en el procés.
- Recolzar en la recopilació de conclusions.
- Avaluar el projecte.

Promotora d'igualtat

- Presentació del projecte
- Dinamització d'activitats junt a l'agent d'igualtat.

- Organització i seguiment de les diferents activitats
- Impartir, junt amb l'agent d'igualtat, la formació en gènere.
- Recolzar l'activitat de la *Banda de Dones*
- Fer seguiment i dinamitzar els grups de discussió.
- Avaluar el projecte

3.4. Cronograma

			MESOS										
Àrea intervenció	Acció	Activitats	09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	
Àrea 1 Creant espais propis de coneixement mutu i sororitat	Acció 1. Creació del grup i inici del projecte	1.1.Dinàmica de presentació											
		1.2 Explicació del projecte											
		1.3 Dinàmica de cohesió del grup											
	Acció 2. Generem els nostres propis espais	2.1 <i>Banda de Dones</i>											
		2.2 <i>Banda de Dones</i> . Concert final											
	Acció 3. Creem vincles entre les dones participants	3.1 Canals de comunicació											
3.2 Generació de vincles. Jornada de convivència													
Àrea 2 Aprenem sobre igualtat	Acció 1. Conceptes generals igualtat	1.1.Conceptes generals igualtat.1											
		1.2 Conceptes igualtat. 2											
		1.3 Importància d'incorporar perspectiva de gènere											
	Acció 2. Les desigualtats de gènere en la música	2.1 Desigualtats de gènere en la música											
Àrea 3 Grups de discussió	Acció 1. Grups de discussió	1.1 Creació dels grups de discussió											
		1.2 Grups de discussió											
	Acció 2. Estructurem les nostres conclusions	2.1 Conclusions dels grups de discussió											
Àrea 4 El nostre treball és visible	Acció 1. Visibilització	1.1 Creació de la comissió de comunicació del projecte											
		1.2 Gestió de xarxes socials											
Àrea 5 Jornada Final	Acció 1. Jornada Final	1.1.Jornada Final											

3.5. Recursos

En l'apartat següent analitzarem els recursos necessaris per a desenvolupar el projecte que, hem anat desglossant en cadascuna de les activitats. Diferenciarem entre recursos materials, humans i econòmics, i enumerarem en cadascun dels apartats tot allò necessari per a la realització del projecte.

Recursos Materials: Aquests recursos es defineixen com els béns tangibles o concrets els quals disposarem durant l'execució del projecte. Es poden diferenciar en aquest apartat el material fungible, el material inventariable i les infraestructures. A continuació, enumerarem els recursos materials que necessitarem per a desenvolupar el projecte:

Material fungible, que fa referència al material que una vegada l'has usat es destrueix, es gasta o es deteriora.

- Material d'oficina: Bolígrafs, retoladors, llapis, pintures, llibretes, carpetes i folis.
- Material per a activitats manuals: Cartolines, caixa de cartó.
- Altres: Fitxes de l'activitat, llistat de partitures

Material no fungible, que fa referència a aquelles coses úniques que no és possible canviar per altres i que tenen una major duració en el temps:

- Equipament informàtic: Ordinador amb equipament necessari (teclat, ratolí, torre ordinador...), projector, impressora, mòbils.
- Material musical: Faristols, partitures, instruments musicals.
- Llibres i altres materials no fungibles: Llibres història, llibres de música
- Equipament aules/ espais: Pissarra, cadires, taules.

Infraestructures, que fan referència a les despeses relacionades amb el local de l'entitat i les despeses derivades de l'ús del mateix.

- Lloguer/hipoteca del local i de les sales on es realitzaran les sessions.
- Subministres: aigua, llum.

Recursos humans: Aquests recursos són els que estan relacionats amb les persones que tenen assignats rols o responsabilitats dins del projecte.

Per una banda, trobem a les dinamitzadores de l'activitat, que són les dones encarregades i responsables del projecte, que dirigiran les diferents activitats que es

desenvolupen durant l'execució del mateix. Com hem especificat en l'apartat anterior, serà una Agent d'Igualtat i una Promotora d'Igualtat. En l'apartat de funcions, hem especificat quines serien les funcions concretes de cadascuna d'elles, així com el seu grau de responsabilitat en el projecte.

Per altra banda, per a la *Banda de Dones* necessitarem dos perfils professionals diferents. D'un costat una directora de Banda, i d'altre músiques de reforç. Respecte a la directora de banda, buscarem dones amb formació superior de Música i formació específica en direcció d'agrupacions, es prioritzaran dones que hagen format part, o formen part en eixe moment, de l'agrupació musical en la qual es desenvolupe el projecte. En l'experiència prèvia de la Banda de Música Campanar, aquest càrrec va ser ocupat per la Directora de l'Escola i van haver molts avantatges al respecte, donat que hi ha una major implicació amb el projecte i amb l'associació. Pel que fa referència a les músiques de reforç, és necessari especificar que a causa de les desigualtats de gènere hi han poques dones en instruments de metall i de percussió, i probablement serà necessari recórrer a dones d'altres agrupacions musicals. En concret, en l'experiència prèvia va ser necessari contractar a tres dones per a tocar trombó, percussió i trompeta, que són instruments minoritaris en les dones.

Recursos econòmics i financers: Durant el desenvolupament del projecte també, hem especificat quins serien els recursos econòmics necessaris per a desenvolupar cadascuna de les activitats. Els recursos econòmics en un projecte fan referència als mitjans dels quals disposa l'associació per a poder fer front a les despeses. Com hem vist, serien fons propis de l'entitat i subvencions. A continuació, en l'apartat del pressupost, especificarem de forma més concreta quines seran les fonts de finançament d'aquest projecte.

3.6. Pressupost

En el quadre que presentem a continuació desglossarem el pressupost per partides per a veure de forma més concreta les despeses del projecte. Després, farem un apartat de finançament per a conèixer les possibilitats de recursos econòmics per a dur a terme el projecte.

Tipus	Concepte Genèric	Concepte	Preu	Total
Materials fungibles	Material d'oficina	Bolígrafs i llapis	300€	300€
		Retoladors, llapis de colors i pintures	250€	250€
		Llibretes	500€	500€
		Carpetes	150€	150€
		Folis	200€	200€
	Material per activitats manuals (cartolines, caixes de cartó)	Cartolines	250€	250€
		Caixes de cartó	35€	35€
Total despeses de material fungible			1.685€	
Recursos materials no fungible	Equipament informàtic	1 ordinador amb equipament necessari	400€	400€
		Projector	600€	600€
Total despeses material no fungible			1.000€	
Infraestructures	Despeses Local	Lloguer	10.000€	10.000€
		Despeses corrents	1.500€	1.500€
Total despeses Infraestructures			11.500€	
Personal*	Personal àrea igualtat	Agent d'Igualtat a mitja Jornada	9.500€	9.500€
		Promotora d'Igualtat	7.500€	7.500€
	Personal projecte música	Directora de la <i>Banda de Dones</i>	4.500€	4.500€
		Músiques de reforç	450€	450€
Total despeses personal			21.950€	
TOTAL			36.135€	

* Les despeses de personal es calculen sobre els 10 mesos de duració del projecte. A més s'inclouen les despeses de la Seguretat Social de l'empresa.

Finançament

En aquest apartat, desenvoluparem les possibles fonts de finançament del projecte. Hem de tindre en compte que el projecte es desenvolupa en associacions sense ànim de lucre. Les Bandes de Música solen estar constituïdes com a associacions i la seua principal font de finançament són les subvencions públiques. Per tant, són entitats que no poden fer un gran esforç a nivell econòmic per a desenvolupar aquests tipus de projecte, per la qual cosa haurem de buscar altres fonts de finançament per a que el projecte siga viable.

Per a poder assumir els costos del projecte, comptarem amb les següents fonts de finançament:

Finançament propi: La societat musical en la qual realitzarem el projecte, haurà d'aportar una quantitat aproximada del projecte d'un 30% per a poder cobrir algunes despeses. Com hem comentat, són entitats sense ànim de lucre i amb baix finançament, per la qual cosa aquest 30% fa referència a despeses relacionades amb el lloguer del local, la llum, l' aigua, material no inventariable...

Subvencions públiques: Per a que siga un projecte viable i rentable per a una societat musical, buscarem finançament d'institucions públiques. Aquestes poden ser d'entitats d'àmbit estatal, autonòmic o local. A continuació detallarem les subvencions que podrien finançar aquest projecte:

Subvencions autonòmiques:

Subvencions per al foment del valencià per a les institucions, entitats i associacions sense finalitat lucrativa i per a les persones jurídiques públiques i privades que realitzen projectes singulars de foment del valencià i multilingüisme en l'àmbit social. Conselleria d'educació, Cultura i Esport. Destinades a finançar retolació, cartells, díptics, tríptics i altre material de difusió del projecte.

Ajudes per al desenvolupament de programes que fomenten la igualtat entre dones i homes i/o l'associacionisme de dones, en la Comunitat Valenciana. Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives. L'objecte d'aquesta subvenció és desenvolupar programes orientats a visibilitzar a la dona en àmbits de la societat ocupats tradicionalment per homes. En el nostre cas, destinada a finançar despeses de personal i despeses corrents del projecte.

Subvencions locals. En aquest cas, comptarem amb el finançament dels ajuntaments dels municipis on desenvolupem el projecte. Si fora necessari, en Ajuntaments més reduïts, podríem signar un conveni de col·laboració per aconseguir fons. Per al projecte esmentat, si es desenvolupara en València podríem comptar amb les següents subvencions:

Subvencions destinades a desenvolupar activitats que fomenten la igualtat entre dones i homes i/o contra la violència de gènere. Diputació de València. Amb l'objectiu de desenvolupar projectes que fomenten la igualtat. Destinada a finançar despeses de personal, material i despeses corrents.

Subvencions a associacions i entitats sense ànim de lucre per a projectes que promoguen la igualtat entre dones i homes en el municipi de València. Ajuntament de València. Destinada a finançar despeses de personal, material i despeses corrents.

Aquestes serien les subvencions susceptibles de sol·licitar, però sempre estaria la possibilitat de signar convenis de col·laboració amb la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana o amb la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport per a poder tindre un finançament directe per part d'aquestes entitats.

3.7. Sistema d'avaluació

Per avaluar el projecte, primer exposarem els resultats que es volen obtenir per cadascuna dels objectius específics plantejats.

Resultats

R.1 Es crea un espai de sororitat i de coneixement mutu de dones, desenvolupant vincles entre les participants.

R.2 Les dones participants tenen coneixements bàsics en matèria d'igualtat i estan sensibilitzades en gènere.

R.3 Mostrades les desigualtats de gènere en l'àmbit musical i les dones estan conscienciades sobre la situació actual.

R.4 Les dones participants són conscients i coneixen les desigualtats de gènere en la seua societat musical..

R.5 Visibilitzat el treball realitzat i el paper de les dones en les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana.

R.6 Mostrats els resultats del projecte i empoderades les dones participants en el mateix.

Per a poder analitzar, si es compleixen els resultats marcats, s'establiran uns indicadors i unes fonts de verificació, que presentem a continuació. Cal recordar que aquestes estan vinculades també amb les activitats plantejades per a poder aconseguir cadascun dels objectius específics. Cada resultat, com veurem, té un o dos indicadors i els podrem identificar per la numeració dels mateixos.

Resultats	Indicador	Font de verificació
R.1	I.1.1 % de dones assistents a la primera sessió	- Llistat assistència
	I.1.2 Grau de satisfacció amb la primera sessió	- Enquesta avaluació
	I.1.3 Número de dones integrants de la <i>Banda de Dones</i>	- Llistat assistència
	I.1.4 % assistència als assajos	- Llistat assistència
	I.1.5 N° d'obres composades per dones	
	I.1.6 Grau de satisfacció amb la <i>Banda de Dones</i>	- Enquesta avaluació
R.2	I.2.1 Coneixements previs igualtat	- Avaluació sobre coneixements previs
	I.2.2 Coneixements adquirits	- Post avaluació
R.3	I.3.1 Coneixements previs desigualtat de gènere en la música	- Avaluació sobre coneixements previs
	I.3.2 Coneixements adquirits	- Post avaluació
R.4	I.4.1 Número de dones participants als grups de discussió	Llistat assistència
	I.4.2 % assistència dones al grup de discussió	Llistat assistència
	I.4.3 Conclusions grups de discussió	Document amb les conclusions
	I.4.2 Grau de satisfacció amb l'activitat	Enquesta avaluació
R.5	I.5.1 Número de dones participants en la comissió de comunicació	Llistat inscripcions

	I.5.2 Número de publicacions en xarxes socials	Xarxes socials
	I.5.3 Abast de les publicacions en xarxes socials	Estadístiques xarxes socials
R.6	I.6.1 Número de persones assistents a la Jornada Final	Llistat assistència
	I.6.2 Grau de satisfacció Jornada Final	Enquesta avaluació

Com hem pogut observar a la taula, apareixen les fonts de verificació, que seran les ferramentes que utilitzarem per a fer l'avaluació. Són ferramentes que arreglaran dades qualitatives i quantitatives per a poder fer una avaluació global i poder fer propostes de millora per a pròxims projectes.

A banda de tot el que s'arregla anteriorment, les dinamitzadores realitzaran una avaluació pròpia reflexionant sobre els resultats obtinguts de les fonts de verificació plantejades i sobre la seua pròpia perspectiva. Tot això es recollirà en un document final, on apareixeran les conclusions de l'avaluació, així com les propostes de millora per a futures ocasions.

3.8. Viabilitat del projecte

En aquest apartat farem un breu anàlisi de la viabilitat del projecte, açò ens permetrà saber si el projecte tindrà els beneficis plantejats i es podrà complir amb els objectius descrits anteriorment. Per a poder analitzar de forma correcta, reflexionarem sobre les objectius plantejats, els avantatges que es poden donar durant el projecte i en quins aspectes ens beneficiaran, així com els possibles riscos que es poden plantejar.

Per a fer aquest anàlisi parlarem de la viabilitat econòmica, financera i social que analitzarem a continuació, i on anirem desglossant els avantatges i els riscos del projecte.

Viabilitat social

El projecte, com hem comentat anteriorment, es desenvoluparà en bandes de música de la Comunitat Valenciana. Les Bandes de Música, són un eix vertebrador fonamental de la cultura valenciana. Són moltes les persones i xiquets i xiquetes vinculades a aquest moviment i que formen part d'una manera o d'una altra. En alguns pobles del territori valencià són un agent socialitzador fonamental i essencial. És en aquestes agrupacions on es desenvoluparà el projecte que hem presentat i a continuació analitzarem els possibles riscos i els avantatges.

En primer lloc, cal analitzar detalladament els possibles riscos d'implantar el projecte. Per començar, moltes de les bandes de música tenen molts anys d'història i estan dirigides, en molts casos, per homes. La majoria dels presidents de les bandes de música de la Comunitat Valenciana són homes i alguns d'ells amb molts anys en el càrrec. Això pot dificultar la implementació del projecte i l'assentament del mateix en la societat musical.

Altre risc pot ser el desconeixement entorn al tema, la desigualtat de gènere en les bandes de música ha sigut invisibilitzada durant anys, de fet no se sol parlar de la desigualtat de gènere en la música en general. Però, en aquest sentit, com veurem posteriorment, s'estan realitzant grans esforços i diferents projectes que estant donant veu a les dones músiques.

Els avantatges de desenvolupar el projecte "*Músiques i dones: érem, som i serem*" en aquestes associacions és la implicació de les persones en les bandes de música i la importància d'aquestes en els pobles i barris de la Comunitat Valenciana. Les bandes de música solen estar constituïdes com associacions sense ànim de lucre i estan dirigides per personal voluntari que formen part de les Juntes Directives. Persones implicades en l'àmbit de la música i que contínuament desenvolupen projectes com el plantejat de manera voluntària. A més, les bandes de música tenen una gran rellevància, i un projecte d'aquestes característiques pot tindre un gran impacte en la societat en general.

Per últim, des de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana, des de la Generalitat Valenciana o des de la Coordinadora de Societats Musicals de la Ciutat de València s'estan desenvolupant projectes específics en l'àmbit de la igualtat de gènere en la música. S'estan fent i organitzant formacions específiques en gènere per a bandes de música i s'està destacant la importància de prestar atenció a la situació de les dones en aquestes agrupacions.

Per la qual cosa, respecte a la viabilitat social, estem davant d'un col·lectiu en què els homes han ocupat tradicionalment càrrecs importants i han dirigit les agrupacions musicals i estem davant un tema invisibilitzat durant anys. Però, com avantatges podem veure com aquesta situació està canviant i cada vegada són més les dones que trobem a càrrecs importants en les agrupacions musicals i cada vegada es parla més de la desigualtat de gènere en les bandes de música, i en la música en general. Com hem vist, des dels organismes oficials ja s'estan fent campanyes i s'estan fomentant projectes com aquest. A més, aquest projecte fa partícips a les persones que participen en ell i especialment a les dones involucrades perquè un dels principals

objectius és aconseguir que siguen aquestes dones les que continuen amb projectes per a fomentar la igualtat de gènere en les seues agrupacions musicals.

Viabilitat econòmica i financera

Com anteriorment, en aquest apartat analitzarem la viabilitat econòmica i financera, compararem la necessitat de recursos i el finançament disponible per a realitzar el projecte. Com en la viabilitat social, començarem per analitzar els riscos i les possibles dificultats per a comparar amb els avantatges.

En primer lloc, els riscos que es poden plantejar en aquest apartat són la dificultat de fer front a les despeses, com podem observar a l'apartat del pressupost, estem davant un projecte amb una despesa gran en l'apartat de personal, donat que comptem amb persones especialitzades en gènere per a dinamitzar les activitats. Açò, com ja hem explicat anteriorment, por ser un risc, donat que moltes associacions no disposen de fons propis per a fer front a aquestes despeses i, a més, pot ser difícil que les persones que formen part de l'entitat entenguen la necessitat de realitzar aquest tipus de projectes i estiguen disposats i disposades a invertir pressupost en aquest projecte.

En contraposició, el principal avantatge és l'ampliació de finançament públic en aquest sentit. Durant els últims anys han aparegut noves subvencions i noves línies de finançament per a poder afavorir aquest tipus de projectes. Com hem pogut veure en l'apartat de finançament, existeixen diferents tipus de subvencions tant autonòmiques com locals, que es poden ajustar al projecte i poden cobrir gran part del mateix. En eixe cas, les associacions haurien de cobrir despeses relacionades amb el seu funcionament habitual com podria ser el lloguer del local o els subministres del mateix.

Per altra banda, ja en la viabilitat social hem especificat la promoció que s'està fent de projectes que fomenten la igualtat de gènere des de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana i d'aquestes unions de bandes de música a nivell local com la Coordinadora de Societats Musicals de la Ciutat de València. Aquestes entitats es relacionen directament tant amb l'administració autonòmica (Generalitat Valenciana) com amb administracions locals (Ajuntaments, mancomunitats...), tot això podia afavorir la realització de convenis de col·laboració que puguen permetre realitzar els projectes amb un menor cost per a l'associació.

4. Síntesis final

En aquestes pàgines hem presentat el projecte “*Músiques i dones: érem, som i serem*”, un projecte d'intervenció en les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana. Com hem vist, el projecte naix d'una experiència prèvia a la Banda de Música Campanar (València) que es va realitzar al 2019 i que va obtindre grans resultats. Va ser una oportunitat per a recopilar dades sobre la situació de les dones a la banda de música i per a crear espais propis per a les dones en aquesta agrupació i generar vincles entre les dones participants. A més, va ser una experiència molt enriquidora i que es va reconèixer amb premis de la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana i de la Conselleria de Joventut. Després de fer una reflexió sobre les possibilitats de millora entorn a aquell projecte, plantegem el projecte desenvolupat a aquest treball.

“*Músiques i dones: érem, som i serem*”, té un objectiu clar de sensibilitzar en gènere a través d'un procés d'estudi i anàlisi de les desigualtats que trobem a les nostres societats musicals. Es tracta de fer una reflexió conjunta sobre quina és la situació de les dones a una agrupació musical concreta en la qual es desenvolupa el projecte. Per això, una de les activitats principals, com hem vist anteriorment, és la creació i la dinamització d'uns grups de discussió compostats per dones que formen part de l'agrupació musical. Però, no sols es tracta d'identificar aquestes desigualtats, també és un projecte que busca formar en gènere, dotar de ferramentes a les dones participants per què puguin identificar futures situacions de desigualtat i poder realitzar accions. A més, és un projecte que li dóna molt de pes i importància a la creació de vincles entre les dones participants i a l'empoderament d'aquestes dones, per això realitza diferents activitats de cohesió del grup i activitats com la *Banda de Dones*, que tenen un paper fonamental creant espais propis i situant a les dones com a subjectes actius de l'associació.

Tot el projecte finalitza amb una exposició final dels resultats acompanyada d'un concert de la *Banda de Dones*. Aquesta part final, està relacionada amb altres activitats que es desenvolupen al llarg del projecte i que tenen com a finalitat última visibilitzar, que persones alienes al projecte i a l'associació el coneguen i puguin accedir al contingut del mateix. A més, la Jornada Final és una oportunitat per a fer partícips a la resta de persones que formen part de la societat musical del projecte, i puguin reflexionar de manera conjunta sobre les desigualtats de gènere en la música i, en concret, en l'agrupació musical.

En definitiva, com podem veure, les activitats principals del projecte serien els grups de discussió i la *Banda de Dones*, però també tenim altres activitats per a poder enfortir els

vincles entre les dones, visibilitzar el projecte i empoderar a les dones participants. Totes les activitats es troben distribuïdes des del mes de setembre fins a juny de l'any següent, seguint un calendari escolar que seria el calendari que segueixen les Bandes de Música.

En conclusió, el projecte “*Músiques i dones: érem, som i serem*” es dirigeix a les Bandes de Música de la Comunitat Valenciana. Les bandes de música són un fenomen molt rellevant al territori valencià i un agent socialitzador potent, que com altres continua transmetent els estereotips de gènere i, en conseqüència, generant desigualtat de gènere. Però, a pesar d'això, l'àmbit de la música és un sector poc estudiat i on no s'ha ficat el focus d'anàlisi en perspectiva de gènere. Pel contrari, les dones són invisibilitzades i no es parla sobre les desigualtats de gènere existents.

Tot aquest marc, ens porta a plantejar un projecte d'intervenció i sensibilització en gènere en les bandes de música, que és el que hem presentat en aquest document. Però aquest projecte, no sols busca sensibilitzar en gènere, va un pas més enllà. Busca crear espais propis per a les dones, cerca generar sororitat entre aquestes dones i té la intenció d'empoderar-les; és a dir, que aquestes dones passen a ser subjectes actius dins de la societat musical. Hauran d'implícarse en aquest projecte, de crear-lo de forma conjunta amb les companyes, per la qual cosa en cada Banda de Música obtindrem uns resultats. A més, tractarem que aquest grup de dones tinga continuïtat al llarg del temps i puguen desenvolupar projectes a partir d'aquest primer projecte.

Per a resumir, el projecte “*Músiques i dones: érem, som i serem*” és un projecte necessari i innovador, que es desenvolupa en un sector en el que no és freqüent parlar d'igualtat de gènere però en el qual és fonamental començar a fer aquest tipus d'accions. Estem davant un projecte de sensibilització que busca la participació activa de les dones del projecte, la sororitat i el empoderament d'aquestes.

5. Bibliografía

- Ayuntamiento de Valencia. (2020). *Informe barrio de Campanar*. Obtenido de https://www.valencia.es/estadistica/inf_dtba/2021/Districte_04_Barri_1.pdf
- Banda de música*. Obtenido de EcuRed: https://www.ecured.cu/Banda_de_música
- Banda de Música Campanar. Jornada- Les dones en l'àmbit musical*. Obtenido de Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=8rqxQZ0FNjw>
- Borrás, D. (7 de Junio de 2015). La tierra de las 2000 bandas. *El Mundo*. Obtenido de La tierra de las: <https://www.elmundo.es/comunidad-valenciana/2015/06/07/55732213ca4741e2368b457f.html>
- Castaño Molina, M., Carrillo García, C., Martínez Roche, M., Arnau Sánchez, J., Ríos Rísquez, M., & Nicolás Viguera, M. (2017). *Guía Práctica de Grupos de Discusión para principiantes*. Universidad de Murcia.
- Instituto de la Mujer, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales (1998). Consejo de Europa. *Mainstreaming de género. Marco conceptual, metodología y presentación de "buenas prácticas"*. Informe final de las actividades del Grupo de especialistas en mainstreaming.
- de Grado, L. (25 de Abril de 2019). *Sororidad, la alianza entre mujeres que lo cambia todo*. Obtenido de efeminista: <https://www.efeminista.com/sororidad-mujeres/>
- De las Heras Aguilera, S. (2009). Una aproximación a las teorías feministas. *Universitas. Revista de Filosofía, Derecho y Política*, 9, 45-82.
- División de Estadística y Estudios, Secretaría General Técnica. (2019). *Encuesta de hábitos y prácticas culturales 2018-2019*. Secretaría General Técnica.
- Expansión. (Diciembre de 2020). *Pirámide de población de Comunidad Valenciana*. Obtenido de Datosmacro, Expansión: <https://datosmacro.expansion.com/demografia/estructura-poblacion/espana-comunidades-autonomas/valencia>
- Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana. (30 de Marzo de 2021). *Las sociedades musicales de la Comunidad Valenciana son declaradas manifestación representativa del patrimonio cultural inmaterial en España*. Obtenido de Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana: <https://fsmcv.org/sociedades-musicales/las-sociedades-musicales-de-la-comunidad-de-valenciana-son-declaradas-manifestacion-representativa-del-patrimonio-cultural-inmaterial-en-espana/>
- Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana. (25 de Mayo de 2018). *Les societats musicals de la Comunitat Valenciana han sigut declarades bé d'interés cultural pel govern valencià*. Obtenido de Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana: <https://fsmcv.org/es/actualidad/agenda-federal/les-societats-musicals-de-la-comunitat-valenciana-han-sigut-declarades-be-dinteres-cultural-bic-pel-govern-valencia>

- Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana. (24 de Octubre de 2020). *Estatutos de la Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana*. Obtenido de <https://fsmcv.org/wp-content/uploads/portal-transparencia/2-Estatuts-FSMCV.pdf>
- Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana. (10 de abril de 2021). *Registro de proyectos - a 10 de abril de 2021*. Obtenido de <https://fsmcv.org/wp-content/uploads/portal-transparencia/10-Registre-de-projectes-2021-FSMCV.pdf>
- Generalitat Valenciana. *Censo de población y viviendas 2011. Resultados para la Comunitat Valenciana*. Obtenido de Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana: <https://pegv.gva.es/va/censos-de-poblacion-y-viviendas-2011.-resultados-para-la-comunitat-valenciana>
- Grau Murcia, J. (13 de Mayo de 2020). *El Origen de nuestras bandas de música y de sus sociedades musicales*. Obtenido de Nuestras Bandas de Música: <https://www.nuestrasbandasdemusica.com/secciones/secciones-nbm/colaboraciones/13907-el-origen-de-nuestras-bandas-de-musica-y-de-sus-sociedades-musicales-un-articulo-de-joaquin-grau-murcia.html>
- Gobierno de Canarias. Instituto Canario de Igualdad. *Transversalidad de Género*. Obtenido de https://www.gobiernodecanarias.org/igualdad/temas/transversalidad_genero/
- Gobierno Vasco. (2019). II Plan de coeducación para el sistema educativo vasco, en el camino hacia la igualdad y el buen trato 2019-2023. Autor.
- Igual-Ar Consultoría. *Taller de igualdad de género para adultos*. Obtenido de <https://igualnavarra.com/taller-igualdad-genero-para-adultos/>
- Lienas, G. (2013). *El diario violeta de Carlota*. Barcelona: Planeta.
- Marian Moreno: *Conceptos básicos de Coeducación*. Obtenido de Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=yoifNbpqobQ>
- Martín Criado, E. (1997). El grupo de discusión como situación social. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 79, 81-112.
- Mena Manrique, A., & Méndez Pineda, J. (2009). La técnica de grupo de discusión en la investigación cualitativa. Aportaciones para el análisis de los procesos de interacción. *Revista Iberoamericana de Educación*, 49(3).
- Ministerio de Igualdad. Instituto de las mujeres. *Programa Mainstreaming de Género*. Obtenido de <https://www.inmujeres.gob.es/areasTematicas/mainstreaming/home.htm>
- Munera, A. 2018. *Sociedades Musicales: Una mirada crítica desde el género y el poder*. Universidad de Valencia. Valencia.

Naciones Unidas. (10 de Diciembre de 1948). *Declaración Universal de los Derechos Humanos*. Obtenido de Naciones Unidas. Derechos Humanos. Oficina del Alto Comisionado:

https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/spn.pdf

Naciones Unidas. (18 de Diciembre de 1979). *Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer*. Obtenido de Naciones Unidas:

<https://www.ohchr.org/sp/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

Orsini, M. (2012). El concepto de empoderamiento en los estudios de género y en la prensa femenina. *I Congreso Internacional de Comunicación y Género*, (págs. 951-971). Sevilla.

Rausell k, Rausell Köster, P., Cervera M Erenciano, O., Castaño Marín, J., Coll Serrano, V., Montagut Marqués, J., & Sendra Moreno, M. (2018). *Estructura, dimensión e impacto económico de las sociedades musicales. Actualización de los datos 2016*. Valencia.

Real Academia Española. Diccionario panhispánico del español jurídico. Disponible en: <https://dpej.rae.es/>

Red2Red Consultores S.L. (s.f.). *Guía de Coeducación. Síntesis sobre la Educación para la Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres*. Instituto de la Mujer (Ministerio de Igualdad).

Reig, E. Albert, C. Mollá, S., Zaera, I. (2020). Análisis de la economía valenciana y el sistema valenciano de innovación. Diagnóstico en el contexto actual. Generalitat Valenciana. Conselleria de Innovación, Universidad, Ciencia y Sociedad Digital.

Rosa Cobo: el cuerpo vindicativo de la Cuarta ola del feminismo es la violencia sexual. Intervención en el Feminario de Córdoba 2018. Obtenido de Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=sASXGuhsliM>

LEGISLACIÓN

España. Constitución Española. Boletín Oficial del Estado, 29 de diciembre de 1978, núm. 311.

España. Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres. Boletín Oficial del Estado, de 23 de marzo de 2007, núm. 71.

España. Ley Orgánica 5/1982, de 1 de julio, de Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana. Boletín Oficial del Estado, de 10 de julio de 1982, núm. 164.

España. Ley 10/2015, de 26 de mayo, para la salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial. Boletín Oficial del Estado, de 27 de mayo de 2015, núm. 126.

España. Real Decreto 229/2021, de 30 de marzo, por el que se declaran las Sociedades Musicales de la Comunitat Valenciana como Manifestación Representativa del Patrimonio Cultural Inmaterial. Boletín Oficial del Estado, de 6 de mayo de 2021, páginas 54460 a 54461, núm. 108.

Comunidad Valenciana. Ley 9/2003, de 2 de abril, para la igualdad entre mujeres y hombres. Diari Oficial de la Generalitat Valenciana, de 4 de abril de 2003, núm. 4474.

Comunidad Valenciana. Orden 14/2016, de 5 de julio, de la Vicepresidencia y Conselleria de Igualdad y Políticas Inclusiva, por la que se establecen las bases reguladoras que regirán el procedimiento de concesión de ayudas económicas destinadas a entidades sin ánimo de lucro para el desarrollo de programas que fomenten la igualdad entre mujeres y hombres y/o el asociacionismo de mujeres, en la Comunitat Valenciana. Diari Oficial de la Comunitat Valenciana, de 18 de julio de 2016, núm. 7830.

Comunidad Valenciana. Orden 66/2016, de 18 de octubre, de la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, por la que se aprueban las bases reguladoras del procedimiento de subvenciones para el fomento del valenciano para las instituciones, entidades y asociaciones sin finalidad lucrativa y para las personas jurídicas públicas y privadas que realicen proyectos singulares de fomento del valenciano y del multilingüismo. Diari Oficial de la Generalitat Valenciana, de 20 de octubre de 2016, núm. 7900.

Comunidad Valenciana. Decreto 68/2018, de 25 de mayo, del Consell, por el que se declara bien de interés cultural inmaterial la tradición musical popular valenciana materializada por las sociedades musicales de la Comunidad Valenciana. Diari Oficial de la Generalitat Valenciana, de 1 de junio de 2018, núm. 8308.

Provincia de Valencia. Anuncio de la Excelentísima Diputación de Valencia sobre extracto de la convocatoria aprobada por Decreto de la Presidencia número 2974, de fecha 7 de abril de 2021, para la concesión de subvenciones a entidades sin ánimo de lucro destinadas a desarrollar actividades que fomenten la igualdad entre mujeres y hombres y/o en contra de la violencia de género. Boletín Oficial de la Provincia de Valencia, de 20 de abril de 2021, núm. 73.

6. Annexes

6.1 Annexe 1. Transcripció entrevistes de les Jornades “La dona a l'àmbit musical”

ARACELI MUNERA CABALLERO – *Sociedades musicales, género y poder*

SOCIÓLOGA Y POLITÓLOGA. MÁSTER GÉNERO E IGUALDAD. MÚSICA EN LA BANDA DE MASSAMAGRELL

A modo de introducción breve, aunque ya os han contado, me gradué en 2015 en Sociología y Ciencias Políticas y cuando vi que tenía la opción de realizar prácticas en la FSMCV pues lo vi claro. Ahí tuve acceso a los datos cuantitativos de las sociedades musicales y en mi cabeza se plantó una semillita que más tarde germinaría a realizar el Máster de Género y Políticas de Igualdad.

Al contrario de lo que nos decían en Sociología, en el máster aprendimos que no hay mejor manera para generar conocimiento sobre una materia que estando implicadas, porque las vivencias propias que se obtienen son una fuente inagotable de información. Así que cuando me planteé sobre qué quería investigar pensé qué había dentro de mí que podía aportar esa información...y bueno, para mí formar parte de una banda de música, -creo que todas estaréis conmigo-, forma parte de nuestra personalidad, es algo que nos cala muy adentro, no es una cuestión baladí para las personas que somos músicas.

Entonces decidí realizar mi Trabajo Final de Máster sobre las sociedades musicales. Por esas tres cosas: relación de proximidad que tenía con el objeto de estudio y lo que pensaba que podía aportar al pertenecer a una sociedad musical desde los 4 años, también tenía una pequeña base de FSMCV con la que podía contar, contacté con ellos y me dijeron que por supuesto podía disponer de los datos que generé durante las prácticas y, sobre todo, por la importancia que tienen las sociedades musicales dentro de la cultural de la Comunidad Valenciana. Hay más de 500 sociedades musicales en la CV, la mitad de toda España, el 50% estamos en la V. Entonces, es un agente socializador muy potente. Las tendencias que se generan dentro de una sociedad musical, las formas de actuar, los imaginarios colectivos que se producen dentro de estas asociaciones, pueden provocar consecuencias directas sobre la sociedad valenciana en general y sobre las personas que formamos parte. Porque, como he dicho, formar parte de una sociedad musical nos cala muy adentro, entonces, que se generen comportamientos en una dirección u otra pues nos puede calar muy dentro.

Bueno, os tengo que reconocer que el año y medio que estuve investigando sobre este tema fue bastante duro, porque además de tener el privilegio de tener información directa, pormenorizada y desde dentro, siempre que analizamos/realizamos alguna investigación con perspectiva de género, nos ponemos las gafas violetas para analizar de una manera crítica la realidad y no hay marcha atrás. Empiezas a descubrir y a destapar cuestiones que se habían naturalizado y se habían normalizado, y cuando haces este ejercicio de mirada crítica te das cuenta de situaciones que se viven que son realmente injustas y machistas, y saber que has estado inmersa en ellas es duro. Sobre todo porque en algunos mecanismos has podido participar de manera activa o pasiva, y porque en muchas ocasiones estos comportamientos los realizan gente que quieres, que aprecias, que tienes en valor... pues bueno, este ejercicio es duro.

Pero para empezar, no me quiero enrollar más, me hice la siguiente pregunta de investigación: ¿son las sociedades musicales un espacio organizado de forma patriarcal donde se encuentran las mismas desigualdades por razón género que en la sociedad general? ¿Qué dinámicas, comportamientos o situaciones son las que generan estas desigualdades? ¿Las bandas de música reproducen y refuerzan las situaciones de desigualdad?

Como no tenemos mucho tiempo, voy a ir directamente a los resultados que obtuve durante ese año y medio que estuve investigando. Sí que quería recalcar, por si hay negacionistas, que ahora hay negacionistas en todo, que esto fue objeto de un año y medio de estudio, hubo una parte tanto cualitativa como cuantitativa. Voy a hablar a grandes rasgos, voy a hacer afirmaciones, pero que sepáis que hay un estudio detrás y si tenéis dudas, no dudaré en explicarlo más a fondo.

En la parte cualitativa entrevisté colectivamente a 11 mujeres, músicas de diferentes tipologías y realicé 3 entrevistas individuales entre las que estaban Sandra y M^o Ángeles. En la parte cuantitativa tuve permiso de FSMCV de extraer los datos recogidos durante mis prácticas en la FSMCV. Por lo que pude obtener los datos de todas las sociedades musicales en cuanto sexo y edad, organizado por tramos. Y además conseguí la composición por sexo e instrumentos de 63 sociedades musicales de las 3 provincias de la CV. Enviando correo a todas, me enviaban su composición especificando sexo e instrumento.

Entonces, ya para empezar a dar resultados, si observamos la composición de las SM desde fuera, nos puede dar una falsa sensación de igualdad porque, aparentemente, la igualdad

numérica está, pero si nos ponemos a rascar un poco más profundamente, encontramos otros aspectos.

El primero que me llamó la atención fue la edad a partir de los 25 años. Detecté que a partir de los 25 años es un momento crucial. Los 25 años suponen un punto de inflexión, son una edad convulsa por cambio residencia, por trabajo, estudios... esto es verdad que afecta por igual aparentemente a hombres y mujeres. Pero luego la realidad es distinta. ¿Por qué? porque de los 25 a los 30 años es una edad en que las mujeres empiezan a hacerse cargo tanto de las tareas del hogar como de las tareas reproductivas, por lo que posteriormente nos encontramos con que ellos se vuelven a reincorporar, pasada la edad convulsa...se reincorporan a las bandas de música, pero ellas no lo hacen o lo hacen en muchísima menor medida. La curva cae de manera muy exagerada. Y en la mayoría de las ocasiones se mantiene incluso en 0. Si alguien tiene que quedarse cuidando a las criaturas somos nosotras, muchas no podemos permitirnos tampoco, a lo mejor, tener libres los horarios en los que se suelen realizar los ensayos. De normal suelen ser de 22 a 00:00 de la noche, bueno ahora nos estamos adaptando por las restricciones de la pandemia y tal. Pero, generalmente, suelen ser entre semana de 10 a 12 de la noche. Entonces, sí que es verdad que se dan casos de parejas de músicos que viven juntos y que tienen criaturas y, a lo mejor, incluso el hombre le propone turnarse para compaginar las dos cosas, pero como las mujeres llevan durante todo el día esa carga...a las diez de la noche es una hora en la que caes rendida, y se hace muchas veces difícil poder participar en estas actividades.

Otra de las cuestiones que surgió a través de las entrevistas y que me parece muy interesante, es el aspecto del miedo a volver a casa a esas horas porque aparte llevamos un instrumento de valor y, bueno, volver a las 12 de la noche un lunes o un jueves que supone a la banda de Massamagrell, que es cuando ensayamos. Volver solas a casa, pues nos ha generado problemas en alguna ocasión y esto pues a lo mejor si no va tu compañera que vive en tu calle o no te pueden llevar a casa...pues te piensas ir.

En definitiva, hay muy pocas mujeres en las bandas de música de los 40 años en adelante por lo que ya hemos comentado de la doble carga que supone trabajar, tareas del hogar, tareas reproductivas e imposibilidad de dedicar ese rato de ocio. Como dato, hay una encuesta, que se llama la encuesta de “usos del tiempo” donde se discrimina por sexo qué tiempo dedicamos al día a todo, tanto hombres como mujeres. El rato de ocio es muy inferior en mujeres. Teniendo en cuenta que la mayoría de las bandas son amateur y formamos parte de ellas por hobby u ocio, pues no nos extraña que esto pase.

Otra de las cuestiones: el techo de cristal. El ya tan conocido techo de cristal. Ya sabemos todas lo que es, un techo invisible que aparece cuando queremos escalar a ciertas posiciones con poder y responsabilidad. Y aunque las bandas de música de las SM son bandas amateur, la versión profesional podríamos afirmar que son las bandas municipales porque es donde se ve cuantas de estas mujeres, que se han entrenado a lo largo de los años en las bandas amateur, luego se dedican profesionalmente a esto y cobran. Porque lo que es gratis e muy fácil, pero luego llegar a verse remunerada es un poco más difícil. Entonces, aquí entraría el famoso concepto del techo de cristal, como os he comentado. Puesto que está comprobado que a las mujeres a lo largo de la historia nos ha costado mucho más acceder a estos puestos. Esto pasa por muchos motivos, en los que no vamos a entrar. Pero, a modo resumen, y según los últimos datos que hay publicados -ayer lo comprobé de nuevo por si acaso-, en la Banda Municipal de Valencia hay 68 hombres y 4 mujeres, por lo que hablábamos de visibilizar, si me permitís, las voy a nombrar -fijaos en los instrumentos que tocan: Isabel Vila Burguet (flautista), Ana Cogollos Faus (clarinete), Joana Sales Faviera (contrabajista) y Josefina Sáez Carrascosa (percusión); en la Banda Municipal de Castellón hay 48 hombres y 4 mujeres: María Pilar Juanes (flauta), Elisa Orteix (flauta), Belén Rodríguez (flautín) y Mónica Camacho (oboe). Y por último, la Banda Municipal de Alicante cuenta con 42 hombres y 4 mujeres: Begoña González Arteaga (flautín), Olivia García Carbonell (requinto), Alba Rodilla Romero (trompa) y Eva Antón Ferrandis (saxo tenor). Ninguna de ellas ha sido nunca dirigida por una mujer.

No obstante, observando las sociedades musicales a nivel numérico, la paridad se considera con una diferencia del 60/40, entonces sí que se puede considerar que hay igualdad en las bandas de música amateurs. Cuando vemos esto en las bandas municipales nos preguntamos: ¿Por qué no llegamos a estos puestos de responsabilidad/poder donde el hobby pasa a remunerarse? ¿A caso no tenemos la capacidad de tocar con tanta habilidad un instrumento? ¿No tenemos la responsabilidad o el compromiso que requiere tener un puesto como supondría este? Reflexionemos al respecto, porque da para otra charla... pero bueno, spoiler, sí: sí que tenemos la misma capacidad, sí que tenemos la misma habilidad y sí que podemos contar con el mismo compromiso y responsabilidad con nuestro trabajo que un hombre, pero el techo de cristal, aunque lo vamos rompiendo poquito a poquito, nos impide escalar y nos pone muchas dificultades.

Otro de los aspectos que pude vislumbrar a raíz de la investigación, ya se ha avanzado aquí también, es el tema de los instrumentos. Si os imagináis una banda de música tocando por la calle, menos en la formación que tenemos en moros y cristianos, que suele ser al revés. Da

la casualidad de que los instrumentos que generalmente tocan los chicos van delante y los que generalmente tocan las chicas van detrás, con lo que supone un corte muy visual observar una banda desde arriba. Tenemos fotos de la banda de música de Massamagrell -supongo que vosotras tendréis-, donde parece que hay un corte. Es muy claro y es muy visual a la hora de analizar este aspecto.

Los datos que ya os he comentado que pude analizar, evidenciaban diferencias muy claras por sexos. Por una parte, y siempre hablando en términos generales, los chicos tocan instrumentos más pesados, con una tesitura grave asemejándose a la voz masculina, y que son rítmicos o de base grave, de acompañamiento. Y por otra parte, los que tocan las chicas son instrumentos más ligeros de peso, con una tesitura aguda que imita voz femenina, y más melódicos. Sí que quiero comentar, no me he metido tampoco en eso, pero bueno, al principio, cuando las mujeres empezaron a tener voz en el mundo de la música, solo se les permitía cantar porque no se consideraba que una mujer pudiera tener la habilidad técnica o mecánica que requiere tocar un instrumentos. Entonces, que todavía a día de hoy, se nos atribuyan instrumentos con los que se imita a la voz femenina o a la melodía, pues no nos resulta nada extraño.

Entonces, pues bueno, en cuanto a esta diferencia de instrumentos encontramos cuatro causas distintas:

Por una parte, la fisonomía. Los instrumentos considerados como masculinos son de mayor tamaño, por lo que son más pesados. Si tenemos en cuenta que el género masculino siempre ha representado la fuerza y el femenino la debilidad, o la poca capacidad o habilidad física, que sean ellos los que toquen instrumentos más pesados no nos resulta extraño -ninguna sorpresa por ahí-. Los únicos instrumentos de menor tamaño de metal, que son las trompas y trompetas son los que más tocan las mujeres. Con esto, por supuesto, encontramos incongruencias, hay mujeres que son más fuertes y más grandes que los hombres, y hay niños que son muy pequeños. Yo tengo foto de niños de mi banda de música que están sentados en un taburete, que no llegan ni al bombardino pero aun así, como es un hombre, puede tener un bombardino, una tuba.

Después, un aspecto más sociológico: el carácter. No nos podemos olvidar que el carácter que tenemos las personas es una construcción social que se determina por los estereotipos de género. De las mujeres se espera que seamos más finas, más elegantes y, si os fijáis, hay un instrumento incluso que la posición en los que se tocan, o los papeles que se le

atribuyen dentro de las obras musicales, también se les atribuye un carácter. Imaginaos -vamos a avanzar un poco el tema de las charangas- a un trombón tocando “La Amapola” en la calle, como superabierto de pecho con las piernas abiertas; sin embargo, una mujer tocando el flautín o la fluta o el oboe está como...el espacio, aparte, físico que ocupamos cuando tocamos un instrumento o la elegancia con la que se toca un piano o con la que se toca un arpa. Y la bravura con la que se toca un trombón o una trompeta. Ese carácter extrovertido del metal, esa bravura, ese atrevimiento que se le atribuye o la dulzura, delicadeza, elegancia de los instrumentos que se les atribuyen a las mujeres, las flautas, los clarinetes, el oboe...

Como he comentado, la melodía es como si se estuviera cantando, que es el único ámbito donde se nos permitió, en un principio, participar a las mujeres.

Otra tercera causa, que también se ha adelantado, la falta de referentes, los referentes son imprescindibles, está demostradísimo que no podemos llegar a ser, o es muy difícil que consigamos llegar a ser algo que no hemos visto que existe, que no sabemos que podemos conseguir. Sin embargo, cuando se genera el movimiento en este sentido es mucho más fácil que se repita y que se imite. Por ejemplo, en la banda de música de Massalfassar -hasta donde yo sé- todas las percussionistas eran chicas, si tú vas a elegir instrumento y te encuentras con que todas son chicas, o hay aunque sea una, ya es más fácil que tú lo puedas imitar. Y aparte, seguramente, esa chica que esté ahí contigo, te ayudará y apoyará. Entonces, se generan círculos viciosos, donde aparecen o no aparecen en determinados instrumentos.

Y por otra parte, por último como causa, la socialización y los prejuicios. Si empezamos jóvenes, hacemos lo que dicen en muchas ocasiones nuestros padres, nuestras madres, lo que vemos en nuestros hermanos, nuestros compis más mayores. Y, en muchas ocasiones, quien se sale de la norma está mal mirado. Que una mujer que toque un instrumento que no se le atribuye socialmente, se puede llamar “bollera” o a un chico que toque la flauta le pueden decir que es una “nenaza”. Además, en algunas ocasiones a los hombres les molesta que una mujer que toque un instrumento que se considera masculino toque mejor que ellos, porque ella estaría dominando un terreno que no le corresponde. Tú eres mujer, cómo vas a tocar mejor que yo la tuba, si esto a ti no te toca.

Y bueno, las consecuencias, hay una limitación muy grande del arco de posibilidades para elegir un instrumento. Siempre que se analiza algo en perspectiva de género, cuando algo se le atribuye a un hombre y algo se le atribuye a una mujer esto genera desventajas, porque

nuestro arco de posibilidades se reduce a una mitad, que es la mitad que nos corresponde por ser hombres o por ser mujeres.

Se sexualizan los instrumentos, se reifican, que significa que los instrumentos adquieren personalidad, cuando algo inerte, que no tiene vida, se le atribuyen características como si tuviera vida humana. Y se le atribuyen, incluso, al instrumento y a la persona que lo toca, unas categorías sexuales. Hay un rechazo a las mujeres que tocan instrumentos considerados de hombres por parte de sus compañeros, por esto que hemos comentado, se sienten amenazados si una mujer tiene más habilidad para hacer algo que supuestamente deberían hacer ellos.

Y la dificultad para desarrollarse separadamente, porque hay prejuicios por parte de toda la sociedad al estar tocando un instrumento que socialmente no te pertenece, parece que tienes que luchar contra natura para dedicarte a ello, para tocar ese instrumento, entonces, te ponen a prueba constantemente, no te toman en serio. Van a contratar mucho antes a un chico que una chica porque no llegan a creerse que tú tengas la capacidad para desarrollar como toca esa profesión o ese instrumento. Se nos va a recordar constantemente que estamos fuera de lugar. Y por otra parte, también nos hemos encontrado con mujeres que tienen miedo a no ser aceptadas o vergüenza a mostrar su valía, porque siempre va a estar poniéndose en entredicho.

Voy a adelantar brevemente un poco el tema de las charangas, porque todo eso desemboca a muchas cosas, pero una de las cosas es las charangas. Son las conductas que se generan dentro del mundo charanga, son una de las consecuencias más graves y directas del sesgo de género. De hecho, que se considere natural que una persona toque un instrumento u otro dependiendo de su sexo, o que sean determinados instrumentos los que se toquen en una charanga, las relaciones de amistad entre chicos que se da dentro de las charangas... de camaradería, el ámbito de alcohol, de fiesta, pues es un caldo de cultivo que da mucho para hablar.

Y bueno, yo no quería acabar dejando un mal sabor de boca, aparte tampoco sería justo no dar cuenta de los cambios que se están realizando ya a día de hoy y desde hace muchos años. Como ejemplo de muy buenas prácticas, muy claro tenemos aquí hoy, donde estamos hoy nosotras para actividades, charlas, espacios generados y las diferentes acciones de la banda de música Campanar...el vídeo que se hizo para tomar conciencia, el calendario... El año que hice el TFM, por ejemplo, en el Conservatorio Profesional de Valencia, en Belluters, hicieron un concierto el 8 de marzo y en determinados momentos las chicas paraban de tocar y eso, pues, también visualmente, supersignificativo, lo que serían las bandas de música sin nosotras. Otro

ejemplo que a mí también me llamó mucho la atención, en 2009 Gayano's Women Band, que es una banda de música exclusivamente formada por madres de músicos y de músicas, de educandos de la agrupación musical de Gayano de Valencia. De tanto juntarse de llevar a sus hijos a las clases y ensayos, decidieron formarla. Eran músicas completamente amateurs, pero como se juntaban por las labores de acompañamiento de las criaturas que, como hemos dicho, generalmente corresponde a las mujeres, pues al final coincidían en esos espacios y dijeron: "¡pues vamos a aprender!". Han tocado en el Palau de la Música, han tocado en el Auditorio de Badajoz, en Espai Rambleta...

También, por supuesto, una de las líneas estratégicas de la FSMCV: es la consecución de la igualdad en las sociedades musicales. Eso es imprescindible, que la máxima institución que nos representa crea en el feminismo, crea en el poder de las mujeres en la música y quiera fomentar esto es imprescindible. Necesitamos referentes, necesitamos que nos den voz y necesitamos poner en valor a las mujeres en el mundo de la música.

Ya estoy acabando...a modo de conclusión, me quería despedir diciendo -como os hice al principio las preguntas que yo me hice-, las sociedades musicales son asociaciones que habitan y se desarrollan en nuestra sociedad y hoy en día, por desgracia, esta sociedad se organiza bajo el paraguas del patriarcado, que nos afecta a todas y a todos por igual, y donde las bandas de música pues no pueden estar exentas porque forman parte de esta sociedad y, al final, acaban reproduciendo estos mecanismos. Este sistema de organización pone en valor las acciones que realizan los hombres y desprestigia las que hacen las mujeres, pero una vez nos hemos dado cuenta de esto, y hemos detectado dónde están las injusticias y los errores, está en nuestra mano cambiar esta situación y generar un movimiento, en el que tanto mujeres como hombres, puedan elegir qué instrumento tocar, que podamos conseguir ser directoras, compositoras, o solistas, independientemente de qué sexo tuvimos por azar al nacer. Porque no olvidemos que todo esto pasa por el hecho tan azaroso de nacer hombre o mujer. Y, por supuesto, que podamos habitar espacios como este, en los que se ponga en valor nuestra capacidad y no se nos menosprecie. Sin duda, gracias a charlas como esta y gracias a las acciones que realizáis, esto va a ser muchísimo más fácil. Así que enhorabuena y muchísimas gracias.

MARINA COMES TORRIJOS – *La invisibilización de la mujer en el ámbito académico-musical*

FLAUTISTA. MÚSICA PROFESIONAL. DOCENTE

Hola, buenas tardes. Bueno, pues en primer lugar, dar las gracias por contar conmigo en estas jornadas, que la verdad son interesantísimas y me parece supernecesario que esto ocurra, que estén estos espacios, así que de verdad, de corazón, muchas gracias.

Quería empezar un poco comentando que la invisibilización de la mujer en la música en general, es obvia. Si nos paramos a pensar en la cantidad de mujeres compositoras que nos vienen a la cabeza o directoras a lo largo de la historia, son pocas, siempre nos van a venir mucho más los hombres, no? pues esto poco a poco va cambiando, pero todavía hay mucho camino por recorrer. Yo nunca me olvidaré, siendo muy pequeña, de estar viendo los conciertos de Año Nuevo, que ofrece todavía la Orquesta de Viena y de quedarme pensando... yo ya estudiando en el conservatorio, con ocho o nueve años, y pensar yo ¿por qué no hay chicas? o sea, ¿por qué son todo hombres? y yo me acuerdo de que siempre iba contando las mujeres que había; incluso cuando yo era muy pequeña. Y bueno, como bien ha comentado Araceli, el techo de cristal es un hecho también en el mundo laboral de la música, pero es aquí donde muchas veces ni siquiera podemos hablar de romper el techo de cristal porque hay una serie de instrumentos sistémicos que proceden a nuestra invisibilización en este campo, y esto se da en nuestro día a día, de manera cotidiana, en gran parte durante nuestra etapa de formación; en el conservatorio superior e incluso en el conservatorio profesional, lo que hace que muchas veces se normalice. Como bien decía Araceli, pero en el momento en el que te pones las gafas violeta y te pones a mirar las cosas desde un punto de vista crítico, te das cuenta de que estos son patrones que se repiten, que se han repetido en mi vida, que se han repetido en la vida de mis compañeras, y que se siguen repitiendo en la vida de todas. Voy a hablar de alguno de estos instrumentos de invisibilización que yo he vivido -hay muchos, pero algunos de los que yo he vivido- que a mí me resultan muy relevantes y que considero que siguen estando muy vigentes, sobre todo en el aspecto de, pues eso, de la vida en el conservatorio superior, y sobre todo a la hora de hacer audiciones de orquestas, de presentarte a concursos, etcétera... -un poco el ámbito más académico-. Yo jamás olvidaré cuando hice mi recital final de carrera, cuando acabas -yo soy intérprete, así que voy a hablar desde la perspectiva de que soy intérprete; podría haber estudiado composición, musicología, otras cosas...pero voy a hablar desde esta perspectiva-. Siempre recordaré cuando acabé mi recital de final de carrera que es un recital que haces cuando acabas la carrera, en el que estás una hora tocando tú solo; se supone que es una síntesis de todo

lo que has hecho durante estos años, que te lo has currado a muerte... bueno, yo acabé el recital y supercontenta de mí misma, porque bajo mi punto de vista había hecho un buen trabajo y aparte era un punto culmen de la carrera; ya la había terminado supercontenta, y yo ahí en una nube... entonces, se acerca un profesor del conservatorio que estaba viendo el recital y su primer y único comentario fue: “a la próxima ponte tacones, que el vestido no luce igual”. Entonces claro, como podéis imaginar, mi cara fue un poema, o sea he acabado la carrera con matrícula de honor, con las máximas credenciales, llevo dedicándole años, no solo a la carrera, sino muchísimos años, muchísimo sacrificio a esto, no paro de demostrar que entro a sitio, gano concurso, gano cosas... y lo único que me dices es que me ponga tacones para tocar. No sé, creo que le fulminé con la mirada en ese momento, la verdad, y lo mejor es que yo pensaba: para empezar, mi compañero que ha tocado antes que yo no le has dicho nada de porqué su camiseta es gris y no roja. Y también me planteaba que lo que yo sabía es que si hubiera sido al contrario, si en vez de haberme puesto un vestido -porque me lo puse porque me apetecía-, me hubiera puesto una camisa y pantalones de traje, como de músico normal y corriente, las críticas hubieran venido por ese lado. Porque también me ha ocurrido en algunas audiciones que por lo que sea ese día no tenía ganas de arreglarme e iba, pues, más del día a día, me decían “oye, ¿por qué no te has arreglado?” y yo: ¿y por qué no te has preocupado por lo que estoy tocando en vez de por mí, por mi envoltorio? Entonces es un poco la sensación de que siempre las críticas no van a venir por tu contenido, sino por tu envoltorio. Si eres femenina porque eres femenina, si te adecuas al estereotipo, si no lo haces porque no lo haces, pero siempre vas a tener que luchar contra eso muchísimo. Entonces eso ya es uno de instrumentos que ya desde que eres estudiante y muy joven te van desgastando muchísimo.

Después, también me parece superimportante hablar de cómo se concibe la competitividad. El mundo de la música se sabe que es supercompetitivo, estamos siempre peleando por una plaza, por una oposición, por un concurso...y está claro que esto acarrea una inseguridad a todo el mundo, no es algo exclusivo de mujeres. Pero yo siempre que me he enfrentado a una audición o a un concurso, siempre me llama mucho la atención que mis compañeros hombres estaban en plan de “es que soy un máquina” “soy un crack” “voy a conseguirlo” ... sin embargo, yo me fijaba en mí o mis compañeras y como que había muchísima más inseguridad, como que estábamos pidiendo permiso para poder también ejercer, para poder luchar por igual esa plaza que igual tanto deseábamos también nosotras. Esto me lleva a preguntarme: ¿tienes que convertirte en un hombre, adquiriendo todas sus características, para moverte en un mundo competitivo? se me viene a la cabeza la típica mujer

de hierro, por ejemplo en Margaret Thatcher, aunque no tenga nada que ver con el ambiente musical, ¿tenemos que ser así para poder ser competitivas? ¿o simplemente como desde pequeñas, cuando nacemos, con la varita mágica de género nos dicen que tenemos que ser complacientes, elegantes, ya nos tenemos que limitar a complacer y a no ser disruptivas incluso cuando estamos luchando por lo que queremos conseguir? Yo creo que esto se debe a que, como bien han comentado las compañeras, todavía no tenemos un espacio nuestro propio, entonces tenemos que redefinir muchísimo cómo se entiende la competitividad y tener claro que tenemos derecho a formar parte de esa carrera, de hacer una plaza determinada, o lo que sea.

Esto me lleva al siguiente punto, que es el siguiente instrumento de invisibilización, que yo lo he llamado “mujer pelota”, en honor a Simone de Beauvoir, que es la mujer que acuñó este término que hace referencia a que siempre que una mujer llega a un puesto alto, a un puesto muy importante, o lo que sea, el comentario que se oye de los hombres -incluso de las propias mujeres a veces- es que ella está ahí porque ella realmente se lo merece, porque ella es realmente buena, no como las demás... las demás no somos nada, no? Creo que esto es muy interesante porque hoy en día hay una cantidad de mensajes que se lanzan de “está ahí porque hay que proveer mujeres en los puestos importantes” “no están ahí porque valgan sino porque son mujeres y les toca aparecer” es agotador porque tienes que estar constantemente demostrando que estás aquí porque eres buena no porque eres una mujer, sino porque eres buena, eres un ser humano y eres perfectamente válido haciendo el trabajo que estás haciendo. Esto se ve muchísimo dentro de las orquestas, como que yo siempre he sentido dentro de las orquestas en las que he estado que a las mujeres se nos permitía mucho menos fallar, en el momento en el que fallas: “eres demasiado floja” “es que no tiene carácter” “es que es demasiado dulce” y no perdona, yo me equivoco igual que tú, simplemente que al parecer a los hombres se les acepta más la mediocridad que a nosotras. Los hombres están en más puesto siendo más mediocres y nosotras al parecer, para estar en cualquier puesto un poco más visible, tenemos que ser unas cracks, no se nos permite la mediocridad. Eso también es muy fuerte, bajo mi punto de vista y creo que también hay que luchar contra eso. “Ella no está ahí porque será realmente buena, a diferencia de los demás” ... una mujer que está en un puesto de visibilidad es porque es buena, al igual que muchísimas otras compañeras a lo largo de la historia y, hoy en día, que por determinados mecanismos no se nos está permitiendo tener ese estadio de audición, por así decirlo. Me gustaría mucho hablar del instrumento de la demonización de la mujer. Esto se debe a que bueno, pongo un ejemplo: hace unos años en unas prácticas para tocar con una orquesta prestigiosa, algunos de mis compañeros hombres empezaron a comentar -bueno incluso

también mujeres, pero sobre todo hombres- que yo había ganado eso porque yo estaba con/era pareja de/había tenido relaciones con... entonces claro, otra vez lo mismo, ¿de verdad llevo desde los 8 años estudiando un instrumento, sacrificando muchas cosas en mi vida porque quiero luchar por esto, para que tú vengas y me digas que me tenemos que cuestionar mi propio valor por esto? ¿qué pasa, estamos en el siglo XVIII? ¿estamos valorando el estado civil de una mujer por encima de su trabajo? no sé igual es que seguimos en ese siglo y nos está engañando. Y esto me lleva también a hablar un poco del “síndrome de la impostora”. Últimamente se habla mucho del “síndrome de la impostora”, de que nosotras mismas como que tendemos a decirnos constantemente que no somos lo suficientemente buenas y demás. Me hace gracia porque muchas veces se vende como un problema individual y realmente... ¿cómo va a ser un problema individual? ¿cómo nosotras mismas no vamos a estar continuamente cuestionándonos? si nos estamos moviendo en un sistema, desde que somos estudiantes, que nos dice que nos tenemos que cuestionar... que si eres femenina, que si no eres femenina... que si tienes que demostrar más porque eres una mujer y si te equivocas ¡ojo! que en la orquesta te van a tirar... que si eres novia de y entonces claro, que como eres novia de ya lo tienes hecho, da igual que todos los días toques 7 horas el instrumento. Entonces, yo lo que quiero un poco también poniendo el foco en esto porque no es “síndrome de la impostora” es patriarcado, y no es un problema individual, es un problema colectivo porque en el fondo esto viene de que, aunque por suerte las cosas estén cambiando, incluso igual en nuestras casas hemos tenido una familia que nos ha apoyado y hemos recibido en menor medida este sistema patriarcal, sí que vivimos en un mundo que es así. Entonces, en el fondo, seguimos sintiendo que estamos haciendo algo que no nos corresponde, como que tenemos menos derecho que nuestros compañeros hombres.

Entonces, me gustaría un poco cerrar todo esto que estaba comentando, aprovechando este altavoz que se me ha dado hoy, para decir que no olvidéis que el mero hecho de existir como mujeres, personas que se consideran mujeres, incluso otros colectivos de los que no he hablado por la falta de tiempo y porque creo que no es mi papel hablar de esto -creo que deben presentar esos problemas gente que pertenece a esos colectivos-, que por el mero hecho de existir estamos rompiendo esquemas, siendo una mujer músico ya estamos luchando. El mensaje que me gustaría daros, también desde la perspectiva de que sé que me están viendo alumnas, niñas... es que nunca dudéis de vuestras capacidades, sobre todo mucho menos cuando oléis el tufillo de que es por estos temas, y que no ceséis jamás en lograr vuestros objetivos porque no estáis solas, estamos juntos en esto.

SANDRA GARCÍA CONTELL – ¿Dónde están las mujeres en las charangas?

MÚSICA PROFESIONAL. MIEMBRO CHARANGA MECÁNICA.

Hola, buenos días. Bueno, pues como han hecho la mayoría de mis compañeras, daros las gracias por dar visibilidad y dejarnos tener un poco de voz en este mundillo y también muchas gracias por contar conmigo para hablar de este tema porque, básicamente, va a ser la primera vez que se hable y, la verdad, me siento bastante orgullosa.

Me gustaría empezar esta ponencia con una serie de comentarios y ver si a vosotros os suenan, qué os causan... vuestras reacciones, básicamente: “qué bien toca Pablo para ser un chico” “Pablo, este instrumento pesa mucho para ti, tú puedes con eso?” “¿qué pasa Pablo, que te gustan las cosas grandes?” ¿nos suenan? yo creo que lo vemos un poco raro porque no estamos muy acostumbrados a escucharlo, pero si ahora cambiamos el nombre de Pablo por el mío, por ejemplo, “qué bien toca Sandra para ser una chica” “Sandra, ese instrumento pesa mucho para ti, tú puedes con eso?” “¿qué pasa Sandra, que te gustan las cosas grandes?” ahora sí, no? esto ya nos va a resultar un poquito más familiar. Bueno, pues este tipo de comentarios, entre muchos otros, son los que tenemos que aguantar las mujeres músicas a lo largo de la historia y de nuestra carrera profesional, como bien han dicho mis otras compañeras, pero hoy vamos a indagar en un nuevo tema, y que me alegro mucho de tener la oportunidad de ser la primera en hablar de ello, “las mujeres en las charangas”.

Para empezar, me gustaría hablar un poco sobre mi experiencia. Yo empecé con 8 años a tocar la tuba porque lo vi en mi casa mi padre ha tocado el trombón y después se pasó a la tuba, y yo siempre lo he tenido pues muy cercano a mí y, por otro lado, por la falta de instrumentos en mi banda y de tubas... a mí me pasaron directamente a la banda, a los dos o tres años de empezar con la tuba, yo ya estaba realizando mis primeros pasacalles en fallas con mi banda y bajo la tutela de mi padre. O sea, éramos como Pin y Pon, siempre íbamos juntitos, y yo empecé a salir a las fallas y me acuerdo de tener a toda mi familia detrás, a mi abuelo cada dos por tres diciéndome que “ay! yo te puedo coger la tuba, descansa un poquito!” y, claro, yo eso de pequeña pues no lo entendía, pero poco a poco vas creciendo y, pues a lo mejor, vas siendo más consciente de los prejuicios que tiene la gente, de lo raro que parece ver a una chiquilla, que la tumba es casi igual de grande que ella, tocando 3-4 horas de procesión o actos muy pesados. Pero bueno, a mí siempre me ha gustado este mundo, y hace diez años que estoy trabajando en él profesionalmente. Sí que es verdad que a día de hoy puedo dar gracias de que se me ha facilitado mucho, me lo he ganado a pulso, pero

los principios nunca son fáciles y la verdad es que muy pocas mujeres, por decir creo que ninguna, se dedican a las charangas profesionalmente. Puedo considerarme yo una de ellas, pero a mí al principio, por ejemplo, nadie me quería contratar para tocar en una charanga, necesitaban mil referencias de mis amigos, de profesores... porque nadie daba un duro de que una mujer pudiera tocar igual de fuerte la tuba, pudiera aguantar cuatro horas de actos. Había veces, que a mí esto me hacía mucha gracia, porque a lo mejor les pasaba mi número de teléfono sin a lo mejor decirles quién era, y en cuanto me escuchaban hablar, me colgaban. Para mí era bastante triste porque no lo entendía, ¿cómo puede ser que mis compañeros, que a lo mejor tenían la misma edad, y la misma experiencia, estaban tocando en charanga o estaban colocados en alguna charanga, y yo tenía que ir, como dicen mis compañeras, pidiendo permiso para poder tocar en ellas?

También conforme fui avanzando y fui adquiriendo experiencia y tal, pues quise formar parte de alguna charanga. Algunas de ellas me rechazaron porque yo podría crear problemas entre sus miembros, ya que podrían a lo mejor querer mantener relaciones conmigo, y yo pues podría romperles la amistad esa que tenían. Todo esto sin preguntarme si yo quería tener relaciones con ellos o lo que fuera, ya daban por hecho de que si entraba una mujer a una charanga podía romper un poco la afinidad que tenían entre ellos. A lo mejor el problema estaba en otro lado, pero bueno, después de mil historias más, llegó un día en que pues no sé cómo pasó exactamente, pero de repente fue como un boom. Me empezó a conocer muchísima gente en el mundo de las charangas, y la verdad es que no entendía por qué había pasado habíamos dado ese paso, pero bueno, supongo que al final pues tras muchos prejuicios, tras romper muchos estigmas y demás me acabaron dejando hacer mi trabajo y vieron que podía aguantar como cualquier otra persona que toca un instrumento “que no es apto para mujeres”, como se diría hoy en día. Y a día de hoy no he tenido ningún otro tipo de problema más, pero ha costado mucho... han sido diez años, o sea, no ha sido de un día para otro.

Me gustaría hablar un poco también de la evolución que yo he visto interna mía, respecto a la evolución que yo he podido percibir desde que empecé hasta hoy al tocar en una charanga. La he ido notando al hacer partícipes a mis compañeros de mi problema, del problema por el que pasamos todas las mujeres que tocamos en las charangas, que ya vienen desde los micromachismos, como puede ser que tú estés en una charanga porque eres la novia de/la hija de... comentarios de inferioridad, que se nos colocan como si fueran pins, y el acoso, sin ningún tipo de filtro, que tenemos que soportar día tras día. Puedo contar con los dedos de las manos en los pueblos en los que yo me he sentido cómoda tocando, y en los que no he

tenido ningún tipo de problema, porque siempre han venido a hacerme gracias de mi instrumento, me han tirado bombetas -ahora luego contaré más casos-, yo estar tocando encima de un escenario y subirse dos peñistas y venir a tocarme el culo, entre otras muchas cosas... Me gustaría también corroborar un poco lo que he dicho antes, de hacer partícipes a mis compañeros, con un caso que me pasó y me tocó bastante de cerca... que fue él... este trabajo funciona mucho del boca en boca, yo puedo ir a tocar a un pueblo pero porque le han pasado mi teléfono otra persona, simplemente para que fuera a tocar. Entonces, muchas veces, estas personas se tomaban las libertades de, a lo mejor, decirme otro tipo de mensajes, que no eran apropiados, y que no tenían que ver con el carácter laboral, y me hacían sentir bastante incómoda. Entonces, lo que hice fue publicarlo en redes sociales porque fue como la gotita que me colmó el vaso, y me sorprendí muchísimo de todas las reacciones que tuve por parte de mis compañeros y de familiares, de profesores y de todo. Claro, a mí cuando me pasa este mensaje, me habla esta persona y me hace un tipo de comentarios de carácter sexual, yo pues como boba de mí, supongo, yo lo tenía tan normalizado que cogí y fui a contárselo a mis compañeros del conservatorio, que estábamos en ese momento en clase y les dije “mirad lo que me acaban de decir”, como un poco tomándomelo yo a cachondeo, y mis amigos es que se quedaron con una cara de “ostras, esto es serio, Sandra” “esto es un poco grave” “¿cómo puede ser que estés tan tranquila?” y ahí fue cuando yo me paré me dije: “vale, esto está mal”. Pero mira si lo tenía normalizado, consciente o inconscientemente, que no era capaz de darme cuenta de lo grave que estaba siendo lo que me estaba diciendo esta persona, y entonces ahí fue cuando me planté y puse mis límites. Te juro que cuando lo subí a las redes, lo compartió tanta gente, tuve tanto apoyo de todo el mundo... hasta el pueblo donde me iba a ir a tocar con esta persona hizo pancartas con mi nombre, me hizo una entrevista... fue impresionante, pero impresionante también fue enterarme, por otra parte, de la cantidad de mujeres que les pasaban cosas así y que no han podido o no se han atrevido a contarlo, y esto también es un problema, porque si tú no cuentas que estás teniendo algún problema de estos, tus compañeros no lo van a saber tampoco y no van a poder ayudarte. Porque es un trabajo donde estás en contacto con mucha gente, tienes que estar pendiente de muchas cosas, que a lo mejor no se dan cuenta, y no pueden actuar con esto. Me gustaría también aprovechar para decirles que si algún día sufres algún tipo de acoso, o no estás cómoda, por lo que sea, tocando, ¡comunícalo, no te calles! porque solo así damos vía libre a que este tipo de actos se sigan cometiendo y que te vuelva a pasar a ti o a cualquier otra persona que, a lo mejor, no tenga la fuerza suficiente para aguantarlo.

Después de haber tenido todos estos problemas yo tuve la suerte de acabar en La Mecánica, que es la charanga en la que estoy yo actualmente. Somos una charanga de nueve componentes, de los cuales yo empecé siendo la primera chica, pero después fuimos buscando un poco de igualdad entre géneros dentro de la charanga y actualmente somos seis chicos y tres chicas. Suele ser bastante inusual ver estas formaciones. Ha sido la primera vez en la que yo me he sentido cómoda, tranquila, sin ningún tipo de prejuicio, donde realmente todos luchábamos, y luchamos, porque en cada bolo este trabajo se respeta, y se nos respeta a cada uno por igual. Cuando en algún acto se dejaba de respetar al músico, no podíamos hacer bien nuestro trabajo por la situación que fuera, o no respetaban a nuestras compañeras, nosotros cortábamos la música, y poníamos solución al problema. Ninguna de las integrantes, y hablo en nombre de mis compañeras también, nos hemos sentido desprotegidas, y cuando hemos tenido algún tipo de problema hemos podido decirlo con toda la confianza del mundo y le hemos podido poner solución, ya fuera hablar con el presidente de alguna peña, los mismos peñistas o gente que pasaba por la calle y se paraba a mirarnos. Me gustaría destacar dos cosas peculiares que hemos hecho a raíz de todas estas situaciones, una fue sustituir o eliminar las letras de las canciones que nos parecían ofensivas, no tocamos ninguna letra que pueda poner por el suelo a la mujer, insultar a alguien... no nos parece correcto y, de hecho, cada vez pensamos que esto es un problema muy grande porque lo decimos como si nada. Y luego la otra, que creo que esto es solo típico de nosotros, en nuestra formación van percus, metales, saxos y tuba. La última fila somos las tres compañeras, las chicas. Cuando en algún bolo no nos sentimos cómodas, empezamos a notar que se nos presiona por detrás, que empiezan a empujarnos o que empiezan a tocarnos o a decirnos cosas que no tienen que decirnos, nosotros hacemos la “formación defensiva”, pasamos a estar la última fila en medio. Me parece muy triste que tengamos que hacer esto, pero es una forma en la que nosotras podemos sentirnos cómodas y realizar nuestro trabajo. Ojalá llegue el día en que no tengamos que hacer esto, pero bueno, de momento, no está en nuestras manos, ya que también el problema viene desde la sociedad y eso va a ser un poco más complicado cambiarlo. Pero si de momento podemos sentirnos nosotras cómodas haciendo nuestro trabajo, creo que ya damos un pasito. Esto sería un ejemplo de, como diría yo, charanga sana. He tenido mucha suerte de tocar en charangas que han mirado por mí siempre sabes, o sea, si me he sentido incómoda, me han defendido, si necesitaba un cuarto para mí, lo he tenido siempre. Pero bueno, luego también quería contaros la parte opuesta. Me acuerdo de que una vez fui a tocar con una charanga lejos de mi casa, y mientras estábamos tocando a un chaval le pareció muy gracioso tirarme un litro de cerveza por encima del sousafón. Yo me giré, lo vi riendo, y lo único que se me ocurrió

fue dejar de tocar y preguntarle qué era lo que le hacía tanta gracia, porque a mí no me estaba haciendo gracia ninguna y, bueno, pues el jefe de la charanga no le dijo nada al chaval, lo único que fue a apartarlo y me dijo que siguiera tocando. Claro, después de haberte sentido así, un poco tirada por tierra, yo no me pude volver a poner el instrumento, no puede... para mí es como que se acaba, has perdido el respeto hacia mí, yo corto. Luego me enteré por mis compañeros que soltó un comentario sin yo estar delante en plan “ya sabía a lo que venía, sino que se hubiera quedado en casa”. ¿perdón? o sea, es que tú tienes que cuidar también a tus trabajadores, sabes? Voy a poner, por ejemplo, a un profesor y mientras está dando clase le tiras un vaso de agua a la cabeza... primero tienes que hacer respetar a tus compañeros y a tus trabajadores. Esto es uno de los grandes problemas.

El segundo tema del que me gustaría hablaros es que después de todas estas historias que me han ido pasando, cuando empecé a visualizar todos estos problemas, decidí hacer mi TFT enfocado a esto, a la situación social que tenemos las mujeres en las charangas, y por esto me alegro mucho de que me llamarais también, para hacer la ponencia sobre este tema. Quería saber con este trabajo si los casos anteriores le habían pasado a alguien más, cómo lo había gestionado su charanga, o si lo habían dejado pasar. El trabajo consiste en una pequeña introducción de la historia de la mujer en la música y su aparición en diferentes estilos, después realicé una pequeña encuesta a nivel nacional entre las charangas, en las que, obviamente, el porcentaje de hombres en relación con el de las mujeres era muy elevado. Pero eso no fue una sorpresa, eso ya me lo esperaba. Lo que sí que fue una sorpresa fue las quejas de la gente que no entendían el porqué de este trabajo, y a la vista está que es un terreno de hombres, y una vez más no vemos la importancia de visibilizar estos problemas. Por último, realicé 10 entrevistas a músicos y a músicas que se dedican a las charangas semi o profesionalmente. Las preguntas las hice individualmente, fueron cosas que me pasaron a mí y quería ver y comparar opiniones con mis compañeros. Una de las preguntas que más me chocó fue que el 100% había presenciado o había sufrido acoso. Me parece muy preocupante, la verdad, y tenemos que buscar la manera de poner una solución. Esa fue una de las preguntas que más me impactó, pero mientras les realizaba las entrevistas a ellas, me sentía tan identificada e impotente, que no sabía ni por dónde empezar. Después de toda la información que he recogido, de ver cómo se sienten ellas, y la impotencia que hay por ambas partes, tanto por ellos como por ellas, de no saber cómo afrontar algunas de las situaciones complicadas, sólo me queda decir que deberíamos decir “hasta aquí!” plantarnos por primera vez y, tanto ellos como ellas, conseguir, por lo menos internamente, crear un buen ambiente de trabajo sano y comunicado, dar visibilidad al

problema. Por una parte, hacer visible lo sexista que es este trabajo, y cómo ven a una mujer en una charanga, que ya no es sólo un músico, que a veces piensan que tienen como el derecho de poder tocarte el culo mientras estás tocando o darte un beso. Creo que hoy, con esta ponencia, hemos podido dar un pasito en esto y, por otro lado, otra cosa que me preocupa mucho, y que me parece muy importante que deberíamos hablar, es de la dignificación de este sector. Las charangas somos una parte importante de la música, damos color a las fiestas de los pueblos somos una señal de identidad, culturalmente, y las charangas a día de hoy están evolucionando; cada día hay más nivel, la gente estudia, trabaja duro para poder hacer concursos, festivales... ya no son las típicas reuniones de amigos que se van a pasar el rato y van a pasárselo bien y pienso que este trabajo musical es uno de los más difíciles, estás en contacto directo con la gente, tienes que saber animar, tienes que saber interactuar, no es coger un megáfono y cantar y ya está, tienes que saber ganarte a la gente... hay músicos que realizan improvisaciones, puedes tocar desde clásico, ska, rock, techno... y creo que para lo completas que son estas agrupaciones nos tienen en una posición bastante infravalorada.

Para la conclusión final de mi ponencia, me gustaría compartir con vosotras las conclusiones a las que ha llegado al ordenar toda la información que he recibido en mi TFT. Tengo que decir que he encontrado tres grandes problemas: el primero del que me gustaría hablar es de la mala imagen que tiene esta rama de la música, como he explicado antes, y no estoy justificando que no sea cierto, pero con el tiempo asociamos a las charangas con el mundo de la noche, de la fiesta... pero pienso que ahora hay algo que está cambiando, y por mucho que este trabajo se mueva por ambientes nocturnos y hostiles, hay mucha gente que intenta dignificar este sector musical ensayando, reeducando a la gente y trabajando muy duro, para que algún día se pueda cambiar la perspectiva que se tiene. Dicho esto, está claro que esto puede ser un inconveniente muy grande para que el sector femenino se sienta atraído por este formato musical, porque socialmente tenemos una cultura de fiesta un poco difícil. A esto le sigue el problema de que haya muy pocas mujeres, como han dicho mis compañeras, ocupando puestos que veríamos normalmente en estas formaciones, como la percusión y el viento-metal, que serían más masculinos que femeninos. Me gustaría enfocar este problema a la educación que se nos ofrece desde chiquitines porque pienso que la raíz reside en la falta de información que se nos proporciona cuando somos pequeños y elegimos un instrumento, que podríamos, a lo mejor, tener más libertad a la hora de elegir si nos enseñaran más ejemplos femeninos tocando la tuba, el trombón, o la percusión y, así, intentando romper un poco el estigma de género. Y claro, está también, que nos olvidamos siempre, los padres y la familia, que son un

pilar muy importante para que un niño quiera seguir estudiando un instrumento. Porque yo si no llega a ser por mi padre no creo que hubiera seguido tocando la tuba, porque siempre ha sido un camino un poco complicado, y siempre he tenido el apoyo de mi padre, de mi madre, de mi familia... y creo que consiguiendo visibilizar y normalizar la situación de que las mujeres se animen a elegir instrumentos que se puedan considerar siempre poco apropiados para las mujeres, y romper así un poco la barrera que vemos socialmente impuesta por el patriarcado.

Y bueno, por último, me gustaría mencionar la falta de empoderamiento femenino que tenemos en este sector y el primitivismo que existe, y lo muy normalizado que tenemos el acoso. Me siento verdaderamente identificada con este tema porque a mí me ha tocado muy de cerca, como he explicado antes, y hasta que no tuve conocimiento de lo que me pasaba, no supe reaccionar... entonces fue cuando aprendí a decir que no, y a darme cuenta de la calidad de los compañeros y charangas en las que yo trabajaba. Si pudiéramos nosotras informar, educar y ayudar a cualquier integrante que se inicia en este mundo -el género me da igual-, creo que conseguiríamos más unificación en el sector, más respeto y más ayuda humana entre los propios compañeros.

Y nada, quería para finalizar poder decir y hacer un llamamiento un poco a las mujeres que tocamos en las charangas, que si alguna chica está interesada en hacer una asociación, en poder hacer un grupo... yo estoy encantadísima, y me encantaría poder formar parte de algún proyecto en el que podamos empezar a visibilizar un poco la situación, y así poder intentar formar una pequeña familia en la que nos sintamos un poco más protegidas, y si una no puede dar la voz, pues la podamos dar las demás.

Mª ÁNGELES LÓPEZ ARTIGA – *Música silenciada. ¿Se expresa la mujer en un lenguaje diferente?*

COMPOSITORA. MÚSICA PROFESIONAL. PEDAGOGA.

Buenos días a todos y a todas. Gracias por esta presentación. Antes de empezar, yo quisiera dar las gracias a la Asociación Banda de Música de Campanar y a su presidenta Marta Herrero, por invitarme a debatir con vosotras mis experiencias, y manera de pensar sobre el tema de la mujer y su trabajo en el ámbito de la música, y también de las circunstancias y triste realidad que actualmente, todavía, concurren en este quehacer femenino. También quiero dar las gracias a la regidora de igualdad de nuestro Ayuntamiento de Valencia, Lucía Beamud, y a la presidenta de la FSMCV, Daniela González, por su apoyo a este acto, y acompañarnos en la reivindicación de los derechos de la mujer en el ámbito musical. Mi enhorabuena también

a mis compañeras por su intervención en esta jornada de reflexión en esta endémica situación que aún hoy estamos padeciendo todavía las mujeres.

Empiezo, pues, aseverando que esta ponencia, dada su temática, no tendría razón de existir; sin embargo, para sonrojo de la sociedad y la cultura que nos circunda, existen motivos más que suficientes para que esta asociación, con la adecuada sensibilidad, y libre de prejuicios, me permitan hoy aquí el promover una toma de conciencia, implicándose e implicándome desde mi perspectiva de compositora, en la tarea y en la necesidad de llamar la atención sobre un hecho que aún hoy, a pesar de todos los avances sociales, continúa como una asignatura pendiente y escarnecedora a la hora de reclamar equidad sobre la aportación de los derechos de la mujer en una tarea que, desde hace miles de años, viene realizando la composición musical. Su enorme y valiosa aportación como creadora, y aquí quiero recordar, aunque sea de una manera somera, lo siguiente: uno de los primeros seres creadores de música en la humanidad, y de cuya existencia tenemos pruebas, no fue un hombre, sino una mujer, Enheduanna, la hija del rey Sargón I de Acab, el rey de Mesopotamia, que vivió 2500 años antes de cristo. De ella, se conservan más de 60 tablones hechos de terracota, los cuales no solo contiene diversos signos, sino que explican exactamente la forma de interpretarlos. Otro ejemplo, en el siglo VII A.C., encontramos la figura de Safo de Lesbos otra gran creadora de música. Basta decir que fue quien inventó el modo mixolidio, una forma de escala en el sistema modal griego y creó, además, un grupo de compositoras que cantaban a la divinidad de Apolo, Afrodita, etc. En la actualidad, la nómina de compositoras desde aquellos inmemoriales días es extensísima, hasta el extremo que abarca todos los tiempos, todos los continentes, y todas las culturas... pero, por lo visto, no es suficiente para determinados sectores de la cultura. Dos ejemplos, entre los muchísimos que se pueden escoger, los muchísimos de la ignominia y la humillación a la que estamos sometidos las compositoras actuales, y de todos los tiempos... se trata, el primero, de un libro titulado “Diccionario biográfico de los grandes compositores de la música”. Su autor, Marc Honegger, fue catedrático de música de la Universidad de Estrasburgo, en donde publicó su obra y, posteriormente, la tradujo al español. Editado en 1993, por Espasa Calpe, en este libro de 591 páginas se citan más de 1000 compositores de todas las épocas y todos los países, y claro está, con sus correspondientes currículums y relación de sus composiciones... ¿saben a cuántas compositoras cita? a 2. Otro ejemplo es “La historia de la música”, editada en tres tomos por Labor. Sus autores, Della Corte y Pannain, en sus 1900 páginas no citan ni una sola vez a una compositora de ninguna época. ¿Que se deduce de esto? pues que es imperioso,

absolutamente preciso, reescribir la historia de la música en pie de igualdad y contemplada desde la honestidad, objetividad, y ecuanimidad que las mujeres compositoras se han ganado desde los tiempos más remotos; intentando, pues, situarnos en una ruta clarificadora que arrumbe con esta perversión pedagógica y cultural que emana de costumbres y vicios arraigados, adquiridos por la inercia mal intencionada, y la pereza intelectual. Es obligado a hacer una reflexión de este fenómeno. En principio, cabe decir, que no es la primera vez que la sociedad se interroga sobre si el sistema, o estructura mental del género femenino, tiene capacidad para afrontar y ejercer con éxito determinadas funciones en el ámbito de la ciencia, la tecnología, y la creatividad artística. Desde mi perspectiva de compositora, cuando se restablece en el terreno del arte una escisión entre el hombre y la mujer me deja, por lo menos, desconcertada porque aparentemente nos sitúa en el antiguo dualismo entre el mundo sensible y el mundo inteligente. Las nuevas corrientes en el campo del psicoanálisis y la sociología del arte dejan entrever que cierta estrechez conceptual de esta teoría ya va siendo relegada a la historia de las doctrinas abandonadas, por lo que se puede decir que existe, de hecho, una tímida rehabilitación de este concepto, al negar rotundamente el determinismo fisiológico y biológico en la obra de arte. Miren, el arte pertenece a la cultura, no a la biología ni a la fisiología; por lo tanto, desde mi modesto punto de vista no hay poesía femenina, no hay poesía masculina, no hay pintura femenina, ni pintura masculina, no hay música femenina, ni música masculina... el artista es, ciertamente, un ser humano, nada más ni nada menos, si se acepta esto con compromiso, llegamos a la conclusión de que es absolutamente cierto que nada de lo que se nos diga sobre el sexo del creador artístico, nos ilustra nada sobre el valor estético de su obra. Esta es la razón por la que la composición musical femenina no cabe dentro de este ser con el que se le intenta someter, porque se desentiende de la realidad y nunca vamos a lograr una comprensión adecuada del arte si no reconocemos la existencia de una autonomía funcional, la autonomía de la conciencia artística. Y repito, ni masculina ni femenina, solamente se trata de entender que el ejercicio libre de esta conciencia no es sino la plena realización de la naturaleza humana, y como no cabe duda de que las notas capitales de la actividad artística son estrictamente individuales, y sin género, ninguna teoría con fundamentos aceptables podrá atribuir esta conciencia a una sola clase de ser. Por otra parte, allí donde hay creación, tiene que encontrarse también la personalidad, por humilde que sea; pero en ella tampoco se nos remite o se nos haya prefigurada la especificidad fisiológica como tal concepto. Dijo Kandinsky: un creador artístico es la mano que, mediante una tecla determinada, hace vibrar el alma humana... y es de lo que se trata, porque para experimentar el golpe ante una obra artística simplemente tenemos que dedicarnos a la contemplación de la magia del color, de la forma en

la pintura, de la sonoridad y del ritmo en la música, de la fluencia y del puro lirismo de los versos de un poema, sea cual sea la mano que nos proporcione este disfrute. Vamos a ver, ¿qué creéis que pasaría si escogiendo un número determinado de personas aficionadas, les hiciéramos escuchar una serie de obras de compositoras y compositores, sin darles ningún dato de su identidad sobre las mismas? ¿qué creéis que pasaría? ¿serían capaces de distinguir qué obra ha compuesto un hombre y qué obra ha compuesto una mujer?

Los creadores artísticos sabemos que la imaginación es una amplificadora de horizontes mentales. En la actividad artística la mente se amplía con realizaciones totalmente inéditas mediante un desarrollo tan libre e ilimitado como no se da en ninguna otra dirección de la vida humana. Estamos acostumbradas, nosotras, las mujeres, a ejercer nuestra libertad y tal vez por ello, más sensibilizadas para no permitir, ni tolerar las penosas circunstancias, ni las ominosas limitaciones a las que se nos intenta someter, y que todavía tenemos las mujeres compositoras. No se nos puede mantener viviendo en el gueto de la penuria intelectual y artística, no se nos puede arrebatar la dignidad personal, social y espiritual, como está ocurriendo, no se nos puede mantener arrinconadas en el callejón de una sociedad en la que no prevalece la equidad para todos y todas por igual, y cuando en esta, nuestra sociedad, arrastrada por la cómoda desidia, el malévolo egoísmo, o la incultura, se produce la degradante situación en la que vivimos las mujeres compositoras.

Eso nos indica que algo está fallando en nuestro sistema de convivencia. Lamentablemente, mucha parte de esta escarnecedora situación empieza en los colegios, y más lamentable todavía, en el propio ámbito de las enseñanzas musicales. Y, desde luego, en los programadores de auditorios y salas de concierto. Bueno es, pues, que se siga machacando sobre este viejo tema, por lo que le doy la bienvenida a esta oportuna ocasión porque, como muy bien ha entendido la Asociación Banda de Música Campanar, todavía hace mucha falta insistir y llamar la atención sobre las muchas reivindicaciones que tenemos pendientes las mujeres, para llevar a cabo al terreno de la igualdad a ambos géneros. En resumen, y para terminar, el valor estético no tiene equivalencia fisiológica, y estaríamos hablando muchísimo más de estas cosas, pero el tiempo es el que es, y aquí lo dejo. Así que muchísimas gracias por la amable atención. Mi felicitación a todas mis compañeras, así como a la moderadora. Muchísimas gracias. Ha sido un placer estar con vosotras.

6.2. Annexe 2. Targetes qualitats

ALTO/A	BAJO/A	ATENTA/O
FUERTE	DÉBIL	RESPONSABLE
DEPORTISTAS	COMPENSIVO/A	SENSIBLE
AGRESIVA/O	TIERNO/A	EGOÍSTA
COMPASIVA/O	CARIÑOSO/A	SINCERO/A
DELICADO/A	SEGURA/O DE SÍ MISMA/O	SIMPÁTICO/a

6.3. Annexe 3. Fulla de tractament de dades personals

D./ Dña _____, mayor de edad, con domicilio en la calle _____, número _____, de _____, provincia de _____, con Documento Nacional de Identidad número _____, por medio del presente escrito declaro que he sido informado que,

Autorizo a la _____ a tratar y ceder los datos recogidos durante la realización del Proyecto “Músiques i dones: érem, som i serem”.

En cumplimiento de lo dispuesto en la Ley Orgánica de 15/1999, de Protección de Datos de carácter Personal, el cedente de los datos podrá, en cualquier momento, ejercitar los derechos de acceso, rectificación, cancelación y oposición ante la entidad responsable del proyecto.

En _____, a __ de _____ de _____

Fdo:

6.4. Annexe 4: Guió grups de discussió

A continuació, presentem un breu guió dels grups de discussió, donat que aquests s'adaptaran a les agrupacions musicals concretes i es dissenyaran abans de la realització dels grups.

- Les dones en la nostra agrupació musical- els inicis.
 - o Paper de les dones en la fundació de l'entitat: número de dones en la fundació, paper d'aquestes dones, càrrecs ocupats.
 - o Anàlisi de les dones als òrgans de govern de l'associació: número, càrrecs, posició d'aquestes...
 - o Les dones a la banda titular: número de dones, paper de les dones a aquestes agrupacions, instruments principals, edat de les dones i homes de l'entitat, obres composades per dones, estudi dels espais de la banda de música...
- Les dones en la nostra agrupació musical – actualitat.
 - o Presència de les dones en els òrgans de govern a l'actualitat.
 - o Les dones en les diferents agrupacions de l'entitat: número de dones i homes, on es troben situades, anàlisi partitures i concerts ...
- Les dones en la nostra agrupació- el futur
 - o Propostes de millora i accions a dur a terme en un futur per a millorar la situació de les dones a l'agrupació musical.